

ئەلفابىتى ھۆرامى

و

چىن سەرنجىپۇ

نۇيىستەي : ئاكو مارانى

ۋەلا كرىيا : ئۆگۈستى ۲۰۱۹

دلیکار

- ۲ل..... ۋەرىنە
- ۱۸ل ..... زۋان و دىئالېكت
- ۱۹ل ..... "زۋانى كورڭى"
- ۲۱ل ..... "زۋانى گۆرانى"
- ۲۶ل..... "زۋانى ماچۇ"
- ۲۷ل..... ئەلفابىت
- ۴۹ل..... زۋانى ھۆرامى و كام ئەلفابىت
- ۵۲ل..... نۆستەى بە (ئەلفابىتى سۆرانى)
- ۵۴ل..... ئەلفابىتى ھۆرامى
- ۵۸ل..... ئەلفابىتېۋ، كە (مامۇسا ئوسمان ھۆرامى) بە كارشېرۇ ..... ل
- ۶۵ل..... نۆستە فارسىيەكى نۆيسەر (ھۆشەنگ پووركەرىم) ى ..... ل
- ۷۲ل..... ئەلفابىتېۋ، كە (مامۇسا جەمال بېدار) ى بە كارشېرۇ ..... ل
- ۸۲ل..... ئەلفابىتېۋ، كە ۋەلاكرىاو (ھۆرامان) ى بە كاربەرڭەن ..... ل
- ۸۷ل..... ئەلفابىتېۋ، كە (ئارام شەكيباى) بە كاربەرڭەن ..... ل
- ۸۹ل..... ئەلفابىتېۋ، كە (مامۇسا سىيامەند ھۆرامى) بە كارشېرۇ ..... ل
- ۹۲ل..... ئەلفابىتېۋ، كە (عەبدوئلا حەببى) بە كارشېرۇ ..... ل
- ۹۵ل..... ئەلفابىتېۋ، كە (تاقمەو نويسكاراوانەى ھەورامى) بە كار... ل
- ۱۰۲ل..... ئەلفابىتېۋ، كە (دكتور مەھدى سەجادى) ى بە كارشېرۇ... ل
- ۱۱۰ل..... ئەلفابىتېۋ، كە [ئاكۆ مارانى] بە كارشېرۇ..... ل

ۋەرىنە و بابە تى

ۋەنەرى ئازىز، ئەر نەمەزانى ئا پىتى كە ۋېنە و سەربە رگىيە نە ئۆيسىيىنى،
ھېما و كام دەنگىيە نى، سەرو ئا لىنكە يە كرتە كەرە، چاگە پىتە كى و
ۋاچە كى بە دەنگ و ئۆيستە ي تۆمار بىرپىنى

https://t.me/Ferhengu_Zvani_Horami

دىم شىرىن نىشتەن، دانە مئذوق پېش
ھارەش ھار كەردەن، دەور مئذوقنە وېش

(سەيدى ھۆرامى)

ۋەلى گىرژ چېۋېۋىيە نە، پەنەۋاز ھەن، كە من چېگە نە ئانە يە ۋاچوو، من
نە ئە كادىمىست و نە مامۇسا و نە پىرۇفىسۇر و نە دىكتورو بوارو زۋانى
نېيە نا، ھەرچى مئۆيسوو، ۋەرەنجامو پەيجۆرىكە رذە ي كە سىي وىم و
ھۆگىرى وېم پە ي زۋانى [ھەر زۋانېۋ كە بزانونوش] و ئەۋەوانا ي چنە
سالە و وىما چە بارە و ۋەلىنە و زۋانى و زانستو زۋانى و پەيۋەنى خانە ۋاڭدە
زۋانىيە كا و وردە كارىيە كا زۋانى. چېۋېۋى كە من دلى ئى بابە تېنە گەرە كما
بە ھۆرامى-زۋان و ھۆرامى-زانە كاش ۋاچوو، كۆمە لېۋ سەرنجى و
پەخنى، كە ھۆشو منە نە كە لى كېبېبىنى و گەرە كما چېگە نە چنى شمە
(ۋەنەرە سەرنجەدەرا و پەيجۆرىكە را بوارو زۋانى) بە ششاكەرۆ، بە
ئومېڭو ئانە ي كە گمۆر ۋوشنۆبىرى ئېمە يچ شلە قىق و بوارو مەنگىبىيە ي و
لىخن-بېيە يىش نە مەنق و ئارام و ئامانجدارانە گىفتوگۆ و مشتومپىۋى

بەردەۋام چە بارەو زۋانى و ئەلفابىتى و پارزۋانى و پانۋىسى و كىبۆردى، سەرھۆربىدق، تاكو ھەر كەس بەپاۋ تۋاناي و كاتى و شارەزايى وېش چە بارەش بەشدارىكەر ق و تەۋەنپۋە ۋزق سەر و تەۋەنە ۋەلینەكا و بە كۆششۋ گرڈىما دىۋارى يانەو زۋانى ھۆرامى ھۆرچنیا.

نۆىستەى بە ھۆرامى و ھرمو ھەر ساتەو سەردەمو زارۋلەى من بى، ھەر ۋەرو ئانەىە بى، كە من چە پۋلى چوارەمى بنەپەتتییەنە، ھامكاتو ھەلووكانى و حیزەرانى و سىبازى و فرپانشەق-كەرڈەى و درۋسكەرڈەى ئۆتۆمەبىلى بە تەل و قاسەقوۋى، ھەردەم گۆشپۇم لاو گفتوگو گەنجە ھامساكا (وانيارا كلاسو ۹ تاكو ۱۲) ئا كاتەىە بى، كە چە بارەو ببىەى كۆمەلپۇ پیتە ھۆرامىیە جىباۋازا قسپكەرپنى و ئەلفابىتى سۆرانى كە ئېمە چە فېرگانە و ھنېنمېش، بە پەیلۋاو ئاڈېشا ھېماو ئا دەنگە ھۆرامىیە جىباۋازاشە چنە نەبى. ھەرچنە ئېمەى [ھۆرامى-زۋانى بەشقۇ عېراقى] بەراۋرڈ بە ھامزۋانەكا وېما چە ئۆڈىمو مەرزو عېراق-ئېرانینە، كە گرفتەكەشا ھەر نەببىەى و نەوانای ئا چن پیتە جىباۋازا (ڈ، ۋ، ن، ق، ې) نەبى، بەلكو زىاتەر چانەىچە نەببىەى كۆمەلپۇ پیتا تەرو زۋانى ھۆرامى (د، ف، پ، ل، ۆ، ە، وو، ئ) یش بى، كە ئاڈى ئا پیتا نەوانېنى و نەژناسېنى، ھەرچنە قسەكەرڈەى رۋانەو وېشانە ئا دەنگى ببىەىشا بى. مەلامەتەكەىچ سەپپای ئەلفابىتى فارسى و وانای ناچارى زۋانى فارسى بى، كە ئەلفابىتو زۋانى فارسى پەى ئا دەنگا ھېماش نەبى، چوونكە

فارسی-زۋانەكى ئا دەنگېشا نېيەنى و ۋەرو ئانەى ئا كۆمەلە پىتە پەى
ھامزۋانەكا ئېمە ناناشنى بېنى. بەلام پەى ئېمە تاكو رادېۋ ۋېناكەرڈەى
نۆىستەى ۋاچە ھۆرامىيەكا ئاسانتەر بى و دلى گەنجەكا ئا سەردەمەيەنە
چە بارەو جىياۋازىي كۆمەلېۋ چە دەنگا زۋانى ھۆرامى و پەنەۋازىي بېيەى
ھېماسازىي يان پىتسازىي ئا دەنگا باسكرىي.

خاس ۋېرما، سەردەمو وپراى فەرماندارىي شاھەنشايى ھەر جارېۋ كە من
پەى يانەو ئەژناسەكا وېما چە زاۋەر و نۆتشە و كېمەنە و مەريوان لۆبىي،
يان زارۋلەكى ئاڏىشا پەى يانەو ئېمە چە تەۋېلى ئېيى، يۋە چە بابەتە
سەرەككىيەكا قسەكەرڈەى ئېمە، بەراۋرڏكەرڈەى ئەلفابىتو زۋانى فارسى
و ئەلفابىتو زۋانى سۆرانى "كورڈى" بى، بە دەسنىشانكرايى ئا پىتى كە
زۋانى فارسىيەنە نەبېنى، پەى ئاڏىشا سەرنجكېشى بېنى و دۋى ۋاچى
فرەتەر چە بارەشا قسېكەرېنى؛ (كۆمەلە) و (ئېران). چوونكە ئا دۋە پىتە
(ۆ) و (ى) ئەلفابىتى فارسىيەنە نەبېنى و ئاڏى پەرسېنى "ئا حۆتە گولانى
ۋاتاشا چېشەنە. ھەر پاسە ئانەيچە پەى ئېمە پرسىيارە بى، ئايا (ئېران)
چە ياگۆ ئېرېو ئامان؛ (ئېران = ئېر + ان)، ئېراۋا، ياگۆ ئېرى، ئېردان، ئايا
مەبەس چە ئېرى ئاسايىن يان ۋاتاي تەرەش ھەنە. پېچەۋانەو گەمە
دىجىتالىيەكا ئيسەى، ئا پەرسى بابەتى و گەمى ۋىرىي سەردەمو زاۋلەى
ئېمە بېنى، كە ئەشىئى گەمى بەتەمەنەكا بېيىي.

به داخۆ، دماو چل ساللا هيشتا ئا دۆه پيته (ۆ O) و (ئ ǝ) دلى هۆرامى-
 زؤانه كا به شوق ئيرانىيه نه، به مهله مهر يؤه چه ئا دۆه پيته يه، هامكات
 په ي دۆى دهنگه جيباؤازا به كاربريا، ۋاتا ئاڭى چوار دهنگى جيباؤازى به
 دۆى پيتى منؤبسا (هۆر Hor، لۆ Lü) و (ئير ǝr، به يڭى beydi)، مهر
 به (هۆر Hor، لۆ Lo) و (ئير ǝr، به يڭى beydǝ) منؤبسا، كه به
 ئاشكرا دهنگ و ۋاتاشا جيبانه و نادرقس منؤبسا و ئانه يچ كفرى
 زؤانه ۋانين، كفر!

ئا وهرمه چنى من گۆره بى و تاكو ۋهرده سكۆته ي بلاگنؤبسى په ي من و
 مليؤنان كه سا تهر و جه هانى زه مينه و نؤبسته ي ش سازنا و سالق ۲۰۰۸
 دماو نؤبسته ي چن بابته بؤى به هۆرامى، به ئا ۋيرله ياۋانى، كه مه نكامى
 تهرى و ههرمانى تهرى په نه وازبى و بپيه ي (فه رهه نكبه ۋى ئينته رنپتى
 هۆرامى - هۆرامى) و هامكات يچ ۋاتا و ۋاچه هۆرامى به زؤانه كا تهر يچ
 (زازابى، كه له وپرى، سؤرانى، كرمانجى و فارسى و عه ره بى ئينگليزى و
 ...تد)، په نه ۋازى بؤى بنه ره تين. ۋيرله كه م ۋه لئىياز كه رڭ و كا ك (تارىقى
 وه يسى) ئاماده كه رڭه ي و نؤبسته ي سكرپتو په رپانه و فه رهه نكبه كه يش
 ئه ستق و بش گېرت. دماو ئانه ي مه نكامه كا دما تهر و ئاماده كارى
 فه رهه نكبه كه يه نه په نه ۋازى بپيه ي كيبؤرد بؤى سه رته لى^[1] (ئؤنلاينى)
 هۆرامى به ركۆت و په نه ۋازى كيبؤرده كچ په نه ۋازى ئه لفا بپت بؤى
 تايبه تى هۆراميش ۋه رجه سه كه رڭ و سه ره نجام به پاو ده ركو ئا كاتؤ و بيم،

من ئەلفابىتتېۋام كەرڭ بە بنەماو كىبۆردەكى و كۆتېبى فەرەھەنگنۇسى و ھۆرامى-نۇبىستەى دلى (فەرەھەنگى ھۆرامى-ھۆرامى) و (ھۆرامى-بلاگەر) و دىماتەر بەردەۋامى نۇبىستەى دلى (ئىنسىكلۆپىدىيەى ھۆرامى)نە.

بەلام بەداخۆ ۋەرو كەم بەشدارىكەرڭەى ھۆرامەكا (ھۆرامى-زۋانەكا) چە فەرەھەنگ-نۇبىسىيەكەنە و چە پىرۋژەو (ئىنسىكلۆپىدىيەى ھۆرامى) و (ھۆرامى-بلاگەر)نە، كە دىرېژەو پىرۋژەو فەرەھەنگە [ھۆرامى – ھۆرامى] ئىنتەرنىتتېبەكەى بېنى، نائومبۇدانە پىرۋژەكى (فەرەھەنگى ھۆرامى-ھۆرامى ئىنتەرنىتتې) و (ئىنسىكلۆپىدىيەى ھۆرامى) و (ھۆرامى-بلاگەر) مۇرنىي و مەماركېي و مۇراى پەرىانەو كىبۆردە ئۇنلاىنەكى و ۋەلامنەڭاى كىبۆردەكۆ بەرېز (ئارام شەكىبىيەى) بە ۋەلكۆتەى سىستەمو بەكاربەرىيەى مايكروئسۇفت وىندۇسى (ویندۇسى ۷)، كە ئا كاتە تاقە كىبۆردى ھۆرامىيەى بى. ئامەلامەتە بى بە ھاندەرو من پەى ئەرەنىيەى كىبۆردەۋى ھۆرامىيەى پەى سىستەمو مايكروئسۇفت وىندۇسى پېسەو دېژەداى و پەردەداى بە يەكەمىن كىبۆردى ھۆرامىيەى (كىبۆردەكۆ ئارام شەكىبىيەى)، كە كىبۆردەكۆ ئاڭى سەرو بنەماكا يونىكۆدى و رېزبەنى پىتەكا كىبۆردى ئىنگلىزىيەى ئەمەرىكەى درۇسەكېيىيەى و دۋى پىتەى (ڭ، ۆ) تايبەتېش پەى ۋەلامۇداى بە دۋى دەنگا زۋانى ھۆرامى چنە بېنى و من يەرى پىتەى تەرى (ۆ، ې، ى) پەى كىبۆردەكۆ ئاڭى زىاڭبەكەرڭى و پېسەو ئەلفابىتتېۋى پەى نۇبىستەى بە زۋانى ھۆرامى بە نۇبىسەراو ھۆرامانى پېشكەشكەرڭى و

ھامکاتېش پەي ئەرەنيای ھبەئى لاتىنيى گونجىئ و نزيك چە ۋيناو پىتە
ھۆرامىيە کا سكرىپتى عەرەبى] (ئا ← Aa | ئە ← Ee | ئى ← Ii |
ئى ← Ęë) ، ا ← a ، ب ← Bb ، پ ← Pp ، ت ← Tt ، ج ← Jj ،
چ ← Çç ، ح ← Ĥĥ ، خ ← Xx ، د ← Dd ، ڈ ← Ďđ ، ر ← r ،
ر ← Rr ، ز ← Zz ، ژ ← Žž ، س ← Ss ، ش ← Šš ، ع ← Ğğ ،
غ ← Ğğ ، ف ← Ff ، ف ← Vv ، ق ← Qq ، ك ← Kk ،
گ ← Gg ، ل ← Ll ، ل ← Á ، م ← Mm ، ن ← Nn ، ن ← ŋ ،
ھ ← Hh ، ه ← e ، ه ← Ħħ ، و ← Ww | u ، و ← ü ، وو ← w̄
، ۆ ← Oo ، ى ← ĩ ، ى ← Yy | i ، ى ← ĩ] كۆششمكەرڈ و
سالق (۲۰۱۳) من يەكەمىن فيرژنو كىبۆردە لاتىنييه كى ئاماڈېكەرڈە^[۲] ،
بەلام كىبۆردە لاتىنييه كى تاكو ئىسە پەي ئەرەگېرتەي و بەكاربەرڈەي
كەساتەرى ۋەلانە كرىئۆ و بەس وېم پەي فەرھەنگنۆيسى بەكارشبهەروو .
ھامكات چە لاو سەرى (فەرھەنگى ھۆرامى) چە فەيسبوو كەنە و چە
نۆيستېۋەنە بەنامق (ئەلفابىتى ھۆرامى) پېسە و ۋەرينە و پەرتووكو
ئەلفابىتى ھۆرامى (ئەلفابىتە ھۆرامىيە لاتىنييه كە) ۋەلا كرىانوۆ . مەلبەتە
مەلامەتو تاكو ئىسە ۋەلانە كەرڈەو كىبۆردە لاتىنييه كى ئانەن ، مەم
نۆيستەي بە لاتىني نەببەن بە پەنەۋازبېۋو رۆزگارى و مەم
گەرەكمەنەببەن ھۆشو وەنەرى ھۆرامى جەنجالتەر كەروو . دما تەر
سەرو بنەماو ئا ئەلفابىتە ھۆرامىيە (عەرەبى^[۳] و لاتىنييه) كە من
نيانەرە ، يەكەمىن ئاماڈەكارى (ھۆرامى-نۆيس v1.0 Horami-Nvis) ي
ئاماڈەكەرڈ و پەرەداي بە كىبۆردە كى (Horamyar) پەي سكرىپتى
عەرەبى تاكو ئىسە ئاماڈەكارى (v 3.1) ۋەلا كرىانوۆ و چە سالق ۲۰۱۲ ئا

ئەلفابىتتە چە پۈرۈژەو بە ھۆرامى-كەردەي (سكرىپتو سىستەمو پەريانەسازىي چىن زۋانەي SPIP) و ھەر پاسە چە پۈرۈژەو ھۆرگېلنەي بەرنامەو چات-مەسىنچەرو تىلەگرامى و فەيسبووكى و چىن پۈرۈژبۇي تەرەنە بەكاربىران و بىرىق.

چېۋېۋى كە من چېگەنە گەرەكما چە بارەش بنۇيسوو، بەس نۇيستەين چە بارەو (ئەلفابىتى ھۆرامى) و ۋەلامۇداي بە پەنەۋازىي دەنگەكا زۋانى ھۆرامى. بابەتەكا (پازۋان)ى و (پانۇيس)ى و (كىبۇرد)ى بە جىبا جىبا و پەي دىماتەرى ھۆرگېرق. ھەلبەتە ئانەيچە ۋاچوو، كە من گەرەكمنيا چە بارەو (پازۋان)ى و (پانۇيس)ى بابەتى يان پەرتووكى تازى بنۇيسوو، چوونكە چىن كەسبۇي چە ئا بارۇ كۆششكاكەرەن و پەرتوو كېشا نۇيستېنى و نۇيستەي پەرتووكا تەرى چە لايەنو منۇ يان ھەر كەسبۇي تەرىۋ بۇ بە بەزمو بەگلەرانق (ئەلفابىتى) و (كىبۇردى). پەنگا خاستەرى بۇ، كە من يان كەسانى تەرى بەپاۋ تواناى و زانىارى و ئاشنايى ۋېما چە بارەو (پازۋان)ى و (پانۇيس)ى، كۆششكەرمى نۇيسياكا چە ئا باراۋە بوانمبۇە و سەرنجىبۇەيى و پەرخەگىرمى، تاكو بابەتى (پازۋان)ى و (پانۇيس)ى چىن نەبا بە بەزمو فرە كىبۇردى و ۋېرانكەردەي زۋانى ھۆرامى.

ھەلبەتە من ئانەي مزانوو، كە باۋنەبېيەي و نەياراى پەرخەگېرتەي مەلامەتو سەرھۆرداى ئا گرڈە ئەلفابىتى و كىبۇرڈانە و ئەر درۇسكەرو ھەر كىبۇردبۇي يان بەكاربەرو ھەر ئەلفابىتېبۇي چە كەسەكا ۋەلى ۋېش

رەخنىپش گېرتېبىي، ھەرمانق ئارق ئېمە پېسە سەختە و پەر سەرئېشى
نەبى، ھەلبەتە ئى گلەبى ۋەلى گىرژ كە سېۋىيە نە وېم گېرۋە.

ۋەرو ئانەي خاستەرا، ھەر كەس كە گەرەكشا چە بارەو ئەلفايىتى و
كىبۇردى و رازۋانى و رانۋىسى بنۋىسۆ، بە سەرنجدای و پەرخنە گېرتەي
ھەرمانق كە سا ۋەلى وېش دەسپنە كەرۆ، تاكو وەنەرى و بەكاربەرى بزانا
نادرۋىسىيەكى و ۋەرتەنگىيەكى كامبى و مەلامەتو سەرھۆردايشا چىشا
و چى چارەسەر كىريا. ئا سەرنج و پەرخنى بەس كە سا تەرى نەمە گېراۋە،
بەلكو وېچما گېراۋە و ئەر ھەرىق چە ئېمە كە ئەلفايىت و كىبۇردق ۋەلىنا
وېما نادرقسە، يان كە مە زانىنە، ئەشىي جىياتى جىياۋاز-نۋىستەي و
درۋسكەرۋەي كىبۇردا، كۆشماكەرۋەبىي چە نۋىستەي و كىبۇردەكا
ۋەلى وېما پەرخنە گېرمى، بەدلىنبايۋ بارو (ھۆرامى-نۋىستەي) پېسە و
ئارقى لار نەبى و دلى لىتەو (بەگلەرانى) نە نەچەق و گىرژ كەس پەي
پاشا-بېيەي كۆششەنە كەرى و پاشاگەرۋانى ئارقى درووسنەبى و
مۆرانە و نەزانى، زۋانى ھۆرامى شىتەلنە كەرى و نە ھارى.

كاتېۋ كە سالق ۲۰۰۸ چى ھۆرامى-نۋىستەي خەرىكېبا، رۆق بە رۆق ئانە
پەي مەن بەركۆت، نە نۋىستەي و نە بېيەي پىتى تايبەتى پەي دەنگە جىيا
و تايبەتە كا زۋانى ھۆرامى، گۆرەتەرىن راگېرو نۋىستەي و وانان بە زۋانى
ھۆرامى و ھەر پاسەيچ بەكاربەرۋەي ئەلفايىتو زۋانېۋى تەرى پەي بە
(ھۆرامى نۋىستەي) گۆرەتەرىن ئامرازى ۋېرانكەرا. دما تەر پېسە و

ۋەردەنجامو بەردەۋامىي ھۆرامى-نۆيىستەي و ئەۋەواناي نۆيىستە و فرەو نۆيسەرا، من بە ئا سەرەنجامە ياۋانى، چانەيچە ۋېرانكەرتەر ئانەن، كە دوور چە پەيجوورى زانستى و ھەر كەس بەپاۋ ھەزو وېش پەي دەنگە جىپاۋازە ھۆرامىيە كا ھېي بەكاربەرق [مەبەس بەكاربەرى ئاسايىن].

بە پەيلۋاو من، ھەرگىز (نەواناي و نەنۆيىستەي بە ھۆرامى) چە سەڭ سالى ۋيەرڭەنە، ئېنەو ھەلە-نۆيسى ئى رۆزگارەيە پەي سەرو زۋانى ھۆرامى زيانش نەببەن. چە ۋيەرڭەنە ھۆرامى-زۋانەكى پېسەو ھەزاران سالى ۋيەرڭەي دەنگى و ۋاچى زۋانەكەو وېشا پېسەو وېشا، بە ئا جۆرە كە چە ئەڭشاۋە فېرى بېبېنى، ۋاچېنى و قسېكەرنى، بەلام ئيسە پاسە كە قسېكەرا، نەنۆيسا و پاسە كە منۆيسا، مواناۋە؛ بە درۆسى قسېكەرا و نادرووس منۆيسا، نادرووس منۆيسا و بە نادرووسىيەكەيچ مواناشۆ. ۋاتا چن دەھېۋى تەرەنە زۋانى ھۆرامى بو و كرىق بە دىاليكتو ئا زۋانا كە دۆلەتا عېراقى و ئېرانى سەرو ناوچەو ھۆرامانىيەرە سەپنىي؛ جىياتى ئا ۋاچا كە نۆيىستەيشا بە ئەلفايىتە سەپپاكا سەختا، ۋاچى زۋانە زالەكا بەكاربىريا [ھەر پاسە كە ئيسە چە ئېران ميانو پەنج ۋاچانە، يەرى ۋاچى فارسىي بەكاربىريا و چە ئېراقەنە ميانو پەنج ۋاچانە يەرى ۋاچى عەرەبىي و سۆرانىي بەكاربىريا] و ئەر گەرەكشابق بە ھۆرامى بنۆيسا، ناچار پابەنو ئەلفايىتە سەپپاكا با، پىتى (حەرفى) نادرووسى بەكاربەرا و سەرەنجام چن دەھېۋى تەر ھۆرامەكى پاسە قسېنمەكەرا، كە چە ئيسەنە قسېكەرا، بەلكو پاسە قسېكەرا، كە چە ئيسەنە بە ھەلە

منۆيسا؛ واتا گرڭو ئا دەنگە جېياۋازا فارىيا و فرەو ۋاچە جېياۋازەكا مەر پېسەو مەئە-نۆيسىيەكەو ئيسەى تېكەلېبا و سەرەنجام ۋاچە جېياۋازەكى بە يەك جور منۆيسيا و با بە يەك ۋاچى، بەلام دۇى ۋاتى جېياۋازى. ئانەيچ ۋاتا مەرڭەى و دلېنەلۋاى زۋانى. چوونكە زۋانى زىنە پەى يەك ۋاتاي چن ۋاچېۋېش مەنى، بەلام زۋانېۋ كە پەى چن ۋاتايا ۋاچېۋەش مەنە، مەژارگنق و بە پەنەۋازىيەكا ژېۋاى سەردەمى ۋەلامنمەڭۋە و سەرەنجام بەكاربەرىش پەى ۋاچا زۋانەكا دۈروبەرى پەنابەرا و دماجار زۋانەكە بقو بە بەشېۋ چە زۋانەكاتەرى.

نموونە كاتېۋ (جۆت Jot ، جۆت jüt)، (كۆت kot ، كۆت küt ، كوت kut) ، (ملوو mlw̄ ، ملق mlü ، ملو mlu) گرڭ يان دۋېشا بە (ۆ) بنۆيسيا، يان (سير Sir ، سېر s̄ir) ، (چىنە çine ، چېنە ç̄ine) ، (پىنە p̄ene ، پىنە pine ، پىنە pīne) گرڭ يان دۋېشا بە (ى) بنۆيسيا، (پەنە pene ، پەنە pen̄e ، گەنە gene ، گەنە gen̄e ، مەن mene ، مەن men̄e) بە (ن) ئاسايى بنۆيسيا، (ئاڭه Ade ، ئاڭ Ad̄ ، ئېڭه ade ، ئېڭ d̄e) ، نىمەڭ Nmed̄ ، قەڭ qed̄ ، باڭيە Bad̄ye و دېڭى و دېدى و ..تد) بە (د) بنۆيسيا، (ۋەر ̄ver ، ۋەر Wer) پېسەو يەكتىرى و بە (و) بنۆيسيا، سەرەنجام پېسەو يەكتىرى موانياۋە و دماجارىش پېسەو يەكتىرى ماچيا و ئىتر ئاۋى بارە و چە زۋانى مۇرامى دەسى شۆرۆ.

باربۇ كە ئارقى نۆپىستەى مۆرامىش كۆتەنەنە، ئېمە گرڭ چنەش
ۋەرپەرسېنى. من وېم بە نا سەرەنجامە ياۋانا، كە ئەشىي من سائق
۲۰۱۲ ۋەلى ئەرەنىاي كىبۆردى مۆرامى، بە نۆپىستەى چە بارەو مەلە-
نۆپىستەى (ۆ) و (ئ) چەلايەنو نۆپسەرە مۆرامى-زۋانا بەشق ئىرانى
سەرنجمدايى و چە بارەو نەببىەى مېماو دەنگە مۆرامىيە تايبەتەكا
تەرى (ۆ، ې، اى) چە كىبۆردەكۆ بەرىز (نارامى شەكىبايى) سەرنجى و
رەخنى وېم نۆپىستېبىيىنى. بەلام بەداخۆ، ئا كاتە نەزانېنى و نەتاۋېنى
بارو ئارقى ۋىناكەرمى و خيالو مېچ كەسېمانە نەبى، كە بارەكە بە ئاستو
ئارقى بياۋۇ. ئانەيچ ۋەرو ئانەى كە مېشتا دلى مۆرامى-زۋانەكانە
رەخنەگېرتەى باۋ نەببىەن و مەر پاسە مەلامەتو رەخنە-نەگېرتەى پەى
منىچ چە ئا بارەنە، دۋى مەلامەتېش بېنى:

يەكەم : نەكا رەخنەگېرتەى پراسەوراس بق بە مەلامەتو سەرڭۆكەرڭەى
نۆپسەرا و وەنەرا و خزمەتكەرا نۆپسىارى زۋانى مۆرامى.

دوهم : پەيلۋا ئا كاتەو من ئانە بى، كە خاستەرا بە مەنگامى كرڭەى
(نۆپىستەى) جېياۋازىيەكا بە ئا نۆپسەرا نىشانبىدريا و سەلەميا.

بەلام فرە بەداخۆ، مەر دۋە خەموەرىيەكى من و ئازىزا تەرىچ نادرقسى
بەرشىي و ئا مەلە-نۆپسىيە پېسەو سەرەتانى زۋانى مۆرامىش گېرتەرە و
ئىسە ئىتر ۋەرەنگارىبۋى فرە سەخت و پەيگىرانەش پەنەۋازا و مەلە-

نۆيسىيەكە يوق و دۇى نىيا، بەلكو تەمامو ئەدەبىياتى ھۆرامىش گېرتەنەرە و ئەشىي ۋەلى گىرژ چىۋېۋىيەنە، بە نۆيستەى بەرژەۋام ئانە رۆشن- كىرئابىيۋە، كە نمە كىرىق (ئ) پەى دۇى دەنگا (ي | ا، ئ | ە)، (ۆ) پەى دۇى دەنگا (ۆ | ۇ، ۇ | ا) بەكارىرىق و گىرژ پېتېۋە يەك ئەركىش ھەن، ئاڭبېچ نمايانكەرژەو يەك دەنگىن، ھەر پاسە كە چەم نمە تاۋق وارژە بوەر ق و دەم نمە تاۋق ۋىنق و گۆش نمە تاۋق بۇە كەر ق.

ئەشىي كاتو وېشەنە بەبى سلكەرژەى، پەخنە گېرتەى تى و پاسە وپاس ئاراستەو ئا نادەربەسىيە زۋانەۋانىيە كىرئابىي، تاكو زار قلى و گەنجە ھۆرامى-زۋانەكى ئارقى بەژبەختانە پا نەنيانە ياگەپا و ئا نۆيسەرە كەمتەرخەم و نادەربەسا و دلى چلپاۋق ھەلە-نۆيسى مېزى و ئيسەينە گىرنەۋەرا. بە پەيلۋاو من سەرەتانەكە بە جوربۇ پەرەشئەسان، فرينەو ھۆرامى-زۋانەكا عىراقى، كە ئا دۋە پىتەشا بە درۆسى (ۆ | ى، ئ | ى) وانىنى و درۆس مزانا دەنگو ئا دۋە پىتەيە چە دەنگو (ق | ى) و (پ | ى) جىباۋازا، كەچى گېرژەو ئا سەرەتانەيە بىيېنى، كە چە ئىرانۆ و پېسەو ۋەرەنجامو سەپپاي زۋانى فارسى، پەى دلى ھۆرامى-زۋانەكا عىراقى تەشەنەشكەرژەن.

ھەلبەتە، ئەر زۋانى ھۆرامىنە دەنگو (ۆ | ى) و (ئ | ى) نەبىيىنى، ھەر ئاسايى نەبى، كە پەى نۆيستەى (ق | ى) و (پ | ى: مېلى) ئېمە (ۆ | ى) و

(ئ | ě) بەكاربەرمى. چوونكە (ۆ | O) و (ئ | ě) ھېمانى پەى بەرزۆببەى دۋى دەنگا كە چى ۋاچانە مەنى (ھۆر، ھۆرام، ھۆرامى، ھۆرامان، كەرۆ، بەرۆ، بڈۆ، چرۆ، شارۆ..تد) و (ئېر، ئېران، پېنە، لۆينە، درپېنى، ورپېنى، ورپېنى، كرپېنى، ۋزپېنى، بلعې، بەيدى، لودى، گېلدى، ورووژپى، ورووژپېنى...تد)؛ ئەر بە ورڈى سەرنجوتى ۋاچا بڈەيى، فرە بە ئاسانى جېپاۋازى ۋاتاي و دەنگېشا بەرگنۆ:

شارۆ: [نامى كرڈارى، گېلاى شۆنۆ وەزارە دماو ۋەزشاى]
 - ئاسۆ، بۆ با بلعې دلى باخى كەمېۋ وەزى شارۆ كەرمى!

شارۆ: [كرڈارو فەرمانداى بە دوەم كەسى تاكى]
 - كنا خاتوون، ئا خەلەيە شارۆ، با باجگېرى ئوسمانىيە كا پنەش نەزانا!

لۆئى: [كرڈارى ۋيەرڈەى تەمامى (يەك جارى)، يەرەم كەسى كۆ]
 - كاتېۋ ئېمە ئامامى، ۋاتشا ئاڏى لۆئى!

لۆئى: [كرڈارى ۋيەرڈەى تەمامى (فرە جارى)، يەرەم كەسى كۆ]
 - كاتېۋ ئېمە ئامامى، ۋاتشا ئاڏى لۆئى!

ملى: [كرڈارى ئيسەيى | ئايەندەيى (يەك جارى)، دوەم كەسى تاك]
 - ئانە كۆگە مىلى؟ كەى تو بەرەو زاۋەر مىلى؟

ملىدى: [كرڈارى ئيسەيى | ئايەندەيى (يەك جارى)، دوەم كەسى كۆ]

- ئانە كۆگە ملدى؟ كەي شىمە بەرەو شۆشى ملدى؟
ملدى: [كرڭارى ئايە ندىبى (فرە جارى)، دوهم كەسى كوق]
- كەي شىمە پەي يانەو وبتا ملدى؟

بېجگە ئا گرفتتا، مېشتا ئېمە چنى كۆمە لېۋى تەر چە گرفت و نادرقسىيا
پووبەپووى مەنەي، كە زۋانى مۆرامىشا تەنيە نەرە:

- نامە بەرڭەي پىتەكا (حەرفەكا) بە "بېدەنگ" و "دەنگدار"، ئانە كاتبۇەنە
كە پىتە مېماسازىيەنە پەي دەنگى و پىتى بېدەنگە بېيەيش نېيا و
مېماسازىكە رڭەي چېۋىۋى، كە بېيەيش نەبوو، پېسەنە جن-گېرتەي.

- نامە نېيى بارە پازۋانىيەكا مەر پېسەو مېماسازىي دەنگەكا، مەر كەس
بە ئارەزوو وېش و چنى ئاۋەزوو وېش بېر كەرۇ.

- فاراى نامرازە پازۋانىيەكا، ۋەرە ئانەي كە چنى زۋانەكا دۆرۋەرى
ھامبە شېنى.

- بەراۋرڭكە رڭەي و پىمانە كرڭەي و شىكە رڭەي بارو پازۋانو زۋانېۋى
بەپاو پازۋانو زۋانېۋى تەرى.

- نەلكناى ۋاچە يۆگېرتەكا بە مساي چە پانۋيسو زۋانى فارسى (درقس
كەرڭەي، دەس بەرڭەي، چەكەرە كەرڭەي، قسە كەرڭەي، دل پېس،

نامه وەش، دەنگ وەش، خېرا تەر، ھەتتەم باز، پېر تەرىن، ...تەد)، كە وېشا
ۋاچى يۈگېرتىنى و مشىق پېۋەرە بنۇيسيا.

- ئا گرفتى و كۆمەلېۋ گرفتارى تەرى، كە پەنەۋازا چە بارەشا بنۇيسىق و
گفوكوگىق و چارەسەركىيا...تەد.

نەۋاچىيا نەمەنو، من ئى بابەتى پەى ورووژناى و درۆسكەرژەى
گفتوگوكەرژەى بەردەۋامى و ھاندای كەسا تەرىن پەى نۇيستەى و
پەخنەگېرتەى [چە ئى بارۆ] منۇيسوو. ئومبېدواز ھەنا وەنەرى نازىزى بە
سەرنجدای و پەخنەگېرتەى چە ئى بابەتى دەسپنەكەرا، تاكو ژلېۋېۋى
پەخنەگېرانە پراگنو و سەرنجدای و پەخنەگېرتەى بۆ بە گيانو ژلېۋى
رۆشنىرانەى و پەرۋەردەكەرژەى وەنەرى دەربەسى و سەرنجدارى و
ئەۋەواناى گرژ نۇيستېۋى بە چەمو پەخنەى، تاكو ھىچ ئايدىۋلۆجىبېۋ و
ھىچ كۆششېۋى دوژمنسازانە نەتاۋق وەنەرا ئاراستەشكەرۆ و نەتاۋق
قسەكەرژەى و زۋانى ئەڭاى وەنەرا تېكبېدۆ.

دما قسە، ئومبېدواز ھەنا، ئا بەرپىزى كە من دلى ئى نۇيستەينە چە بارەو
مېماسازىيىەكا ئاڭىشا سەرنجى وېم نۇيستېنى، يەكەم سەرنجداكەو من
بە ھورووژمى كەسىي پەى سەرو وېشا نەزانا و لىككەڭاۋە و چە بارەو
خراب ئەنەياۋاى من چە بابەتەكا، وەلامبېدۋاۋە و رۆشكەرژەى وېشا بڭا
و بنۇيسا، تاكو بەردەۋامىي گفتوگوكەرژەى دلسۆزانەى، كە ئامانجىش

دمايئاۋرژدەي بە بېسەرەو-بەرەي پانۋىسى ھۆرامى و فرە ھېماي پەي
تاقە دەنگېۋى و ھەر پاسەيچ دمايئاۋرژدەي بە بەكاربەرژدەي يەك ھېماي
پەي دۋى دەنگا، كە ھەر ئىسە چە گرژو چېۋەكا تەرى زياتر زۋانى
ھۆرامى ۋىرانكەرۋ و خەرىكا جۋرو قسەكەرژدەي ھۆرامى شېۋنو، ئا
سەرەتانە دمايىش بېۋ و بە گرژبماۋە بتاۋمى گرتو (ھېماسازىي دەنگە
ھۆرامىيە تايبەتەكا) و (فرە كىبۆردى) و (بېسەرەوبەرەي پانۋىسو زۋانى
ھۆرامى) چارەسەر كەرمى، تاكو پېۋەرە بتاۋمى نۋىستەكا يەكترى
بوانمېۋە و چە مەبەسو يەكترى بياۋمېنە و دىالۆگى رۋشنۋىرانە و
كۆمەلایەتې چە بارەو گرتارىيەكا رۋزگارې كەرمى بە پەرچەمو زېبۋە
رۋشۋىرىي و جەماوېرىي و كۆمەلایەتېيەكا و ئامانجە بەرزەكا
(شايىستەكەرژدەي ژىۋاى، ژىۋارپارېزناى و ئازەلدۋسى) و زۋانى ئەڭايى
ۋزىمېنە خزمەتو درۋسۆكەرژدەي و پتەۋكەرژدەي پەيۋەندىيە
كۆمەلایەتېيەكا و پەرەداى و بەرزۆكەرژدەي كولتوورى و رۋشنۋىرىي وى-
رۋزگار كەرژدەي چە دامە رامىارىيەكا، كە چە سەرەتاۋە تاكو ئىسە بەس
نەھامەتى و بەڭبەختىشا پەي گرژ كۆمەلېۋى ئاۋرژدەن و مارا.

ئاكۋ مارانى

۲۹ و جوونو ۲۰۱۹

زۇان و دىالېكت

مەزچنە ۋەلتەر چە بارەو ئى پەرسى و چە ئا بارۆ دلى چن بابە تېۋېنە بە ئى پەرسى ئاژەمدان، چنى ئانە يچە، ۋەرو ئانەى كە چېگەنە پەنە ۋازىيش مەن، ناچار مەنا جارېۋتەر پە يلۋا وېم چە بارەش چن بارە كەرووۋە.

ئانە كە ھۆرامى زۇانا نەك دىالېكت، سەلە منايش گەرە كنىيا. بە لكو ئانە "دىالېكت-كەرڭەى" و "بنە-دىالېكت-كەرڭەى" زۇانى ھۆرامى ن چېرو كۆمە لېۋ [بە نامى] زۇانا پېسەو "زۇانى كورڭى"، "زۇانى گۆرانى"، "زۇانى ماچو" كە سەلە منايش گەرەكا و پەنە ۋازا. چوونكە (زۇانى ھۆرامى) بە بېيەى كۆمە لېۋ جېياۋازىيا و تاييە تمە نىيا و دارابىيەى كۆمە لېۋ دىالېكتا: دىالېكتو (ھۆرامى-زۇانەكا وەرنىشتو پاكستانى) و دىالېكتو (ھۆرامى-زۇانەكا سەرنىشتو نىرانى) و دىالېكتەكا (زاۋەرقى و لەھونى) و (باجە لانى) و (يارسانى) و (شە بەكى) و ...تد، كە مەر يۆ چە ئا دىالېكتا كۆمە لېۋ بنە-دىالېكتى وېش مەنېش، بە لگەو زۇان-بېيەى (ھۆرامى) يەنى. پەى نمونەى ئەر دىالېكتو لەھونى سەرنجىڭدەيى، چېرو ئا دىالېكتىيەنە كۆمە لېۋ بنە-دىالېكتى مەنى.

چە بارەو زۇانى، گرڭ پاگە ندىۋ بە لگە و سەلە منايش گەرەكا، كرىق مەر كەس پە يلۋا وېش ۋاچو، بە لام ۋاتەى و پاگە ندىەكەرڭەى سەلە منايش گەرەكا و مەر پاگە ندىۋ بە زانستو زۇانى و بنە ماكا زۇانى پەشتىنە بىنق، كۆنە خانەو قالبگەرى شوڧىنيزمى و ئايدىۋلۆجى نەتە ۋەسازى.

"زۋانى كورڈى"

به په يلو او من، زۋانېڅو به نامق "زۋانى كورڈى" بېبەيش نېيا و هەرگيز بېبەيش نه بېبەين. ئانە كه هەن كۆمەلېڅو زۋانېڅى (كه لهوړى، مۆرامى، سۆرانى، كرمانجى، زازاى، ..تد) و هېچكام ديالېكتى نېبەنى. كړيق چە بارەو (بنەمالەى | خانەۋاڅەى زۋانېڅى) به نامق "كورڈى" قسېكړيق، كه چن دانېڅو چە نا زۋانا گېرۋۆه. به لام تا قە زۋانېڅو به نامق "زۋانى كورڈى" بېبەيش نېيا، كه گړڅو قسە كه را نا زۋانا (كه لهوړى، مۆرامى، سۆرانى، كرمانجى، زازاى، ..تد) به بې فېرېبېهى و به بې زۋانى يەرەم، يان به بې هۆرگېلنای و هۆرگېلنې، به ئاسانى و به بې گړفت چە يەكترى بياۋانە. هەر پاسە كه زۋانى مۆرامى هەن و مۆرامى-زۋانەكى پاكستانى و سەرنىشتو ئيرانى كه نوولەى و مۆرامانى و موسلى و كهركووكى و خانەقېنى به بې ئانەى قسە كه رڅەى ديالېكتو يەكترىشا ئەڅنەۋيه بۆ و پەنەۋازىشا به وانای و فېرېبېهى ديالېكتە كا يەكترى بۆ، فرە به ئاسانى چە يەكترى مياۋانە و پەنەۋازىشا به فېرېبېهى نېيا؛ هەر پاسە كه سۆرانى-زۋانەكى كهركووكى و هۆلېرى و سلېمانىي و مەهاباتى و سەقزى و سنەى و كاميارانى و جوانپړقى چە يەكترى مياۋانە و پەنەۋازىشا به فېرېبېهى زۋانو يەكترى نېيا؛ هەر پاسە كه كرمانجى-زۋانەكى دھووكى و ئوروميهى و دياربەركرى و قاميشلى چە يەكترى مياۋانە و پەنەۋازىشا به فېرېبېهى ديالېكتو يەكترى و به هۆرگېلنای يان زۋانى يەرەمى نېيا.

به هه مان جۆر، يه ک پازژوانى هامبەش بە نامۆ (پازژوانى کورډى) بېيەيش
 نېيا و هەريو چە نا زوانا (کەلهوڤى، هۆرامى، سۆرانى، کرمانجى،
 زازاڤى، ..تد) پازژوان و تايبەتمەنېي وېش هەنبش. نامى و ياۋەرنام و کرډار
 و دماگنې و ئامرازەکی زوانى هۆرامى رەگەزدارېيشا هەن، ئەۋيشا
 تەريبەنە نېيا. هەر پاسە، ئانە کە بە "پازژوانو زوانى کورډى" ئەژناسيان،
 تاكو پادېۋسەرو بنەماو پازژوانو (زوانى هۆرامى) نرپانەرە، نە فېرکەرى و
 نە فېروازى و نە نۆيسەرى و نە ژوورنالېستى و تەنانەت ئا کەسبچە کە
 پەرتووکە کا بوارو وانای منيارە، هېچ کام چە قسە کەردەى و نۆيستەى
 وېشانە ئا پازژوانە يە پەيرەۋنمە کەرا و ئا هەژمارە کە مە چە نۆيسەرا، کە
 بەپاو ئا پازژوانە يە منۆيسا، چە وېشا زوورکەرا و کاتو ديمانهى
 قسە ييەنە، رپسە کەشا بوۋە بە پەژم و پازژوانە کەى پەيرەۋنمە کەرا. هەر
 پاسە، کە رپسو ئا هۆراما [هۆرامى-زوانا]، کە هۆرامى بە "ديالېکت" يان
 "بنە-ديالېکت" مزانا، زوو زوو بوۋە بە پەژم و کاتو قسە کەردەينە
 بەرپەرچو وېشا مئاۋە و زوان-بېيەى (هۆرامى) سەلەمنا و تاكو جارپۇ
 ئاگايانە "ديالېکتى هۆرامى، يان بنە-ديالېکتى هۆرامى" ماچا، ئاناگايانە
 دەيان جارى (زوانى هۆرامى) ماچا و زوان-بېيەى (هۆرامى) سەلەمنا.

هاندەرو ئا پاگەندا، "درقس-بېيەى مەتەرسين بە بېيەى زوانى
 جېياۋازى"، کە هېچ بنەميۋەش نېيەنە و بەس درق و دەلەسە و تەرسناى
 و شەرمنکەردەى خەلکين، تاكو دەسبەردارو مافو وېش بو، ئەگەر نا،
 ئانە سويسرا و کەنەدا، کە هەريو چن زوانى جېياۋازېشا هەنى.

"زۆۋانى گۆرانى"

بە پەيلۋاۋ مەن ئەر (گۆرانى) زۆۋانېۋ بۇ، مەشىق چە مۆرامى جىبىۋاۋاز بۇ و دەسەۋالەۋ (زۆۋانى مۆرامى) بۇ، مەر پېسەۋ زازاپى سەر بە يەك (خانەۋادەى زۆۋانى) با. چوونكە نەمە كرىق مەزاران سالى بۇ خەلكېۋى فرە چە ناۋچېۋەنە بە (مۆرام | مۆرامى-زۆۋانى) و زۆۋانەكەشا بە (مۆرامى) و ناۋچەكەشا بە (مۆرامان) ئەژناسىيىبا، دىيالىكتو زۆۋانو خەلكو چن لادەگىۋى با كە بە "گۆرانى | گۆرانى-زۆۋانى" ئەژناسىيىنى. چېۋېۋ كە شايىستەۋ سەرنجدايا، ئانەن، كە مۆرامى-زۆۋانەكى بەرو مۆرامانى دلى خەلكە نامۆرامىيەكا دۆرۋبەرىشانە بە "گۆرانى" نامى برىا، بەلام ھىچ سەردەمبۇەنە مۆرامەكى مۆرامانى ۋېشا بە "گۆرانى" نامبەنەبەردەن. پاسە مزانىى ۋاچۇ "گۆران | گۆرانى" مئاۋق يەرى ۋاتىش با:

يەكەم : بە ۋاتاۋ (گۆران = فارىپاى : كەسى كۆچەر كە مەردەم ياگو ژىۋايش فارىپو) ئىنەشا كەمتەر، يان ھىچ ئەگەرش نېبا، چوونكە خەلكو ئا ياگا كۆچەرى نەبىبىنى و بە مۆرامى (گۆران = فارىپاى):

دوۋم : بە ۋاتاۋ (كەسى گۆرى | گۆرەكى) بۇ، ئانەيچىشا ئەگەرش كەما، چوونكە بە مۆرامى نەۋاچىمى "گۆران" بەلكو (گۆرى) ماچىقۇ؛

يەرەم : (گۆرانى : گۆرانىۋاتەى)، ئىنەشا فرەتەر ئەگەرش ھەن، چوونكە فرەۋ خەلكو ئا ياگا ئايىنە يارسانىيەكەۋ ۋېشا پارېزان و تەنانەت پەرسە

و ناوہ شیشا بہ موزیک و گۆرانی-ؤاتہن. تاکو ئیسہ، بېجگہ پھیلؤا و دەسہ بہ نیکہ رڈہی گہشتیارا و وەرکۆت-ئەژناسەکا، هیچ بە لڭبۆہ تەرہ پەي "زؤانی گۆرانی" و خانەؤاڈەي زؤانی "گۆرانی" نېيەنە و ھەمان چبؤا، کە چە لایەنو گہشتیارە ئۆروپییەکا ۋەرانۆەرۆ زؤانەکا ئۆروپای وەرکۆتینی "گورانی" و زؤانەکا ئەمەریکای لاتاینی "گوارانی" کریان.

بەلام کریۆ زؤانو گۆرانەکا پېسە و زؤانو خەلکۆ ژاۋەرۆوی و لەونی و ...تد یۆ چە دیالیکتەکا (زؤانی ھۆرامی) بۆ، کە ھەر پاسە یچەنە. کریۆ خەلکۆ کەنوولەي و دۆروبەریش چە ھۆرامانو پەي ئا یاگا بارشاکەردەبۆ، یان پانتایی سەرزەمینی ھۆرامی-نشینی تاکو ئاگە بېبەبۆ، یان چە لایەنو دەسەلاتبۆیۆ پەي ئا یاگا دوورپۆزییباۋە، ھەر پاسە کە ھۆرامی زؤانەکی پاکستانی و سەرنیشتو ئیرانی و شەبەکەکی و باجەلانەکی و یارسانەکی چە لایەنو دەسەلاتداراۋە دوورپۆزییئی. بەلام نمەکریۆ گرڈو خەلکۆ ھۆرامانی چە دۆروبەرۆ کەنوولەي، چە موسل، چە کەرکوک، چە پاکستان یان سەرنیشتو ئیرانیۆ پەي ھۆرامانی بارشاکەردەبۆ.

ئانە کە ھۆرامی-زؤانەکی سەرۆ چن ناوچبۆی چە یەکتر برپای یان چن دۆلەتبۆیەرە بەشەبیبینی، بەس چوار ئەگەری ھەنی:

یەکەم : ھۆرامی-زؤانە ۋەرەنگاریکەرەکی چە لایەنو ئیمپراتۆرییەکا ناوچەکە یۆ پەي ئا ناوچا دوورپۆزییباۋە.

دوهم : ھۆرامى-زۋانەكى چە ئا ناوچاۋە يان يۇ چە ئا ناوچاۋە پەي ھۆرامانى و ناوچەكا تەرى بارشاكەردەبقو.

يەرەم : ھۆرامى-زۋانەكى ئىمپراتۆرىيەۋى فرە گۆرەشا بېيەبقو و ئا سەرزەمىنېشا گېرتېبارە، كە ئارقۇ بە پاكىستان و ئېران و عېراق و ...تد ئەژناسىيىنى و دماو وراي ئىمپراتۆرىيەكەي ئا ھۆرامى-زۋانى چە دۆروبەرو كوئىتەو پاكىستانى و دۆروبەرو موسلى و دۆروبەرو كەركووكى و سەرنىشتو ئىرانىيەنە مەنىياۋە. مەر پاسە كە چە راو ھورووژمو جەنگىزخاننى و ئىمپراتۆرى ئوسمانى، زۋانى توركى ۋەلابېيەنۆ و توركمانەكى عېراق ئەۋەمەنەي توركى زۋانەكا ئا سەردەمانى.

كاتېۋ بېيەي قەلاكا چە ناوچەو ھۆرامانىيەنە سەرنجىشەيى، كە بەس چە دەگاو تەۋېلى'نە نىكەو چوار تاكو پەنج قەلايا بېيىنى و ھىشتا نامەكېشا مەنېنى، ئانە پەي وېش بەلگەو ئانەين، كە خەلكو ناوچەو ھۆرامانى پەلاماردەرى نەبېنى، بەلكو ھەردەم چە ئى لا و چە ئۇ لاۋە پەلاماردىيىنى و قەلاكى نىشانەو وپپارېزىيەنى و ھۆرامى-زۋانەكى زوو ئەرەنىشتى بېيىنى و دەسەلاتوازى و پاۋانگەرى نەبېيىنى؛ بە ۋاتىۋە تەرە ھۆرامى-زۋانەكى ئىمپراتۆرىيەش نەبېيەن و ھەردەم قوربانىيە ھورووژمو ئىمپراتۆرەكا دۆروبەرى بېيىنى و ھۆرامان سەرزەمىنى كۆنەو ئادېشان. قەۋالەكى و شۆنەۋارەكى ناوچەو ھۆرامانى ئا راسىيە سەلەمنا، پانتايى سەرەكىي جوگرافىياو زۋانى ھۆرامى، ناوچەو ھۆرامانىن.

ئانە كە ھۆرامى-زۋانەكى ھۆرامانى چە دۆروبەرە موسلى يان كەركووكى يان سەرنىشتو ئىرانى يان دۆروبەرە كوئىتە و پاكىستانى رووھە ھۆرامان بارشاكەردەبو، نەمەكرىقو، چوونكە ئا ھۆرامى (ھۆرامى-زۋانى) كە چە ناوچەكا ھۆرامانىيەنە مژىۋا، پېسە و شەبەكەكا، باجەلانەكا، يارسانەكا، گۆرانەكا، عەبدومەلەكئىيەكا، (ھۆرامى-زۋانەكا) پاكىستانى ...تد ھىچ تايبەتمەنئىيەۋى خېلەكى و چىن-بەنئىيەۋى ئايىنىشا نىيا، تاقە چىۋىۋى ھامبەش مىانشانە، زۋانى ھۆرامىن. بەلام كرىقو، ھەر پاسە كە بەلگى ھەنى، بە ئامى لەشكرو ئىمپراتۆرەكا ئا (ھۆرامى-زۋانى) كە ۋەرەنگارىشاكەردەبو، پەى بەرو ھۆرامانى دووربۇزىباۋە و ئىتر پەى وېگونجناى و ئەۋەمەنەى ناچارى بىببا تايبەتمەنئىيە كۆمەلايەتى ناوچەكا بەرو ھۆرامانى ھورگېرا، بەتايبەت ئانە كە كاتو دوورۋۇستەيشا ھەژمارشا ئېنەو ئىسەى نەببەن و فرە كەمتەرى بىببى و مرقۇبچ پېسەو ھەر زىنەۋەربۇى تەرى پەى ئەۋەمەنەيش چە ژىۋارى تازەنە، ناچارا وېش گونجىقو؛ پېكئامى كۆمەلايەتى، ئايىن، جۆرو بەرھەمئاۋرڈەى و ..تد.

من پەى وېم، ھىچ بەلگىۋە نەۋىنو و يان تاكو ئىسە نەڭبىنە، كە ئانەيە سەلەمنو ھۆرامەكى. (ھۆرامى-زۋانەكى) ئىمپراتۆبۇشا بىببەبو و تەمامو ئا ناوچاشە گېرتەبوۋە، كە ئىسە ھۆرامى (ھۆرامى-زۋانى)شا چنە مژىۋا (پاكىستان و ئىران و عېراق).

چوارەم : زۋانى ھۆرامى زۋانو ئايىنپۇى بىيەبق، كە ناوچەكا بەرو ھۆرامانىچەنە پەيرەۋكرباقو و چە ئا راۋە زۋانى ھۆرامى كرباقو بە زۋانى فەرمى ناوچا و دەسەلاتا.

بە پەى لۋاو من، ئى ئەگەرەشا فرەتەر ئاۋەزگىرا، چونكە چە لىۋۇ كرىقو زۋانو ئايىنى زەدەشتى (ئاۋىستا) ى ھۆرامى كۆنە بق و زۋانى ھۆرامى ئىسەى چاگو ئامابقو. ھەر پاسە پىسەو بەلگىپۇى زىنەى و ۋەردەسى متاۋمى سەرنجو نۋىستەكا ئايىنو (يارى) بديعى، كە سەربارو ئانەى چە ئىسەنە فرىشا (كەلھورى زۋانپى)، كەچى زۋانو ئايىنەكەيشا و نۋىستە ئايىنىيەكاشا (زۋانى ھۆرامى)ن.

چە ئا بارو، بەلگى فرىنى و ئەر بە ورڭى سەرنجو جوگرافياو ئايىنو يارسانى (كەركووك، ھاۋارەكۆن، سەحنە و ..تد) بڈهيعى، فرە بە ئاسانى ئانەى ۋىنىى، كە زۋانى ھۆرامى زۋانو ئايىنەكا ۋەلى ئايىنو ئىسلامى بپيەن، ھەر پاسە ئەر سەرنجو نۋىسەرى و ھونىەرە ھۆرامى-نۋىسەكا تاكو چەرخو نۆنزەى بڈهيعى، فرە بە ئاسانى ئانەى ۋىنىى، ۋەرو ئانەى كە زۋانى ھۆرامى زۋانو ئايىنەكا زاگرۆسى بپيەن، چە ئا راجو بپيەن بە زۋانو ھونيارى و نۋىستەى و بپيەى ھەژمارپۇى فرەو نۋىسەرا و ھونىەرا بەرو ھۆرامانىنە، كە زۋانى ئەڭايى وبشا ھۆرامى نەبپيەن و بە زۋانى ھۆرامى نۋىستەنشا و بە ھۆرامى ھونىيشا ھونىپىئى و ھۆربەسە ئايىنى و كۆمەلايەتپيەكى وبشا نۋىستىنى، زىنەتەرىن بەلگەن. [۴]

"زۋانى ماچو"

به په يلو او من نهك هەر زۋانېڅو به نامو (ماچو) بېهيش نېيا، به لكو
تاشاي نامه كېچ نه زانانن؛

يه كه م: نوښته ي ۋاچه كي به "ماچو" هه لهن، (ماچو) دروسا!
دوهم: ئا ۋاچي زۋانى هوراميه نه دۋي فورمېش هه ني. (ماچوو، ماچو)،
كه هه مان (نيزم، نيزي) سورانين و چه قسه كه رډه يه نه قسه كه ري
ئاساي فره باره شكه رډه! باري يه كه مه نه (ماچوو) كرډاري ئيسه يي و
ئايه نده يين په ي يه كه م كه سي قسه كه ري [من ماچوو، منيچ هه ر ئانه ي
ماچوو]. باري دوهمه نه كرډاري ئيسه يي و ئايه نده يين په ي يه ره م كه سي
تاكي ئاډه | ئاډ ماچو، ئاډيچه | ئاډيچ هه ر پاسه ماچو، من دلنيانا ئاډه |
ئاډ سه بايچ هه ر ئانه يه ماچو، ئاډه | ئاډ هه رده م ئانه يه ماچو]، كه
يارسانه كي كه ركوكي و دوروبه ريش كاتو قسه كه رډه يه نه فره به كارش
به را. ئا ديارده چه قسه كه رډه ي يارسانه كانه په ي خه لكو دوروبه ريشا،
كه قسه كه رډه ي يارسانه كا نه ياۋينېنه، هه م پېسه و سووكايه تي و هه م
پېسه و ئه ژناسنيۋي، يارسانه كېشا به "ماچو | ماچوي" نامبه رډېني و
هه ر ئانه يچه نه، كه تاكو سه ره تاو نيمه ي دوهمو سه ډه ي ۋه ليني چه
شاره كا دوروبه رو هورامانيه نه پېسه و سووكايه تي به هورامه كا "ماچو"
ۋاچيان و ۋاچي. ۋهرو ئانه ي و په ي ۋه رگېرته ي چه ئا سووكايه تي و
نه زانيه يه، به په يلو او من دروسته رين نامېۋه په ي ئا ديايكتيه، كه چه
فره چه قسه كه رډه ي خه لكو پاۋه ي نزيكا، (دياليكتوياري)ن.

ئەلفابىت

ئەلفابىت سىستەمىسى نۆستەين، كە چە كۆمەلەپۇ پىتا و نىشانى پىكەئى و ھەر پىتەپۇە يان نىشانىپۇە نمايانو دەنگەپۇەنە و يەك ئەركىش ھەن و نەتاۋۇ دۇى دەنگى يان زىاتەرى نمايانكەرقو، بە يۆگەرتەى دۇى يان چن دەنگەپۇە، بىرگەپۇە پىكەمىۋ و بە بىرگەپۇە يان يۆگەرتەى چن بىرگەپۇە، ۋاچپۇە پىكەمىۋ و بە يۆگەرتەى چن ۋاچپۇە، دەسەۋاچپۇ پىكەمىۋ، چە چن دەسەۋاچپۇە يان چن دېرپۇە، پەرەگرافپۇ پىكەمىۋ...تد.

ئەلفابىت كۆمەلەپۇ پىتەپى كە سەرو بنەماو دەنگەكا زۋانپۇە منىيارە. ھەر دەنگەپۇە كە ۋاتاو ۋاچپۇە چە ۋاتاو ۋاچپۇە تەرى جىپاكەرقوۋە و فاروق، يان ميانو پىتە 'دەنگ-كەپ' [۵] (constant) و پىتە 'دەنگە-دەر' پەنە [۶] (vowel) فاروق، پەنەۋازا ئا دەنگە پىتەپۇە تايبەتە بە وپش پەى بىرپۇرە و ھەر پىتەپۇە بەس متاۋۇ نمايانو يەك دەنگى بۇ، ھەر پاسە كە ھەر يوق چە نىشانە و ئامازەكا ئەلفابىتتى (، ؛ . ! ؟ ...تد) يەك تاقە ئەركىشا ھەن و نەتاۋا ئەركو ئەۋىشا تەرى ئەنجامبىدا.

ئەرەنىي پىتەكا ئەلفابىتتى (ھېماسازى دەنگەكا) بە زانستو زۋانى / زانستو دەنگىشناسى پەشتىبىنقو و ھەر زۋانپۇە ئەلفابىتتى تايبەت بە وپش پەنەۋازا. نەكرىقو زۋانپۇە بە پىمانەو زۋانپۇە تەرى ئەلفابىتتىش پەى

بئىقۇرە، يان بەبى ۋەرچەمگېرتەى جىباۋازىيە كا زۋانەكەى، ئەلفايىتو
زۋانېۋى تەرى پەى نۆىستەىش بەكارىرىقو.

ئەر بە ورڭى ئەرەنىاي پىتى يان ھېئى پەى دەنگە كا سەرنجىڭدەىيى،
ئەرەنىاي ھەر پېتېۋى چ (سكرىپتى عەرەبى) و چ (سكرىپتى لاتىنى)، چ
سكرىپتە كا تەرىنە بە جورو دەنگە كا پەشتىينىقو، پەى نمونەى
سكرىپتى عەرەبىيەنە ئەرەنىاي پىتە كا بە جورو ۋاتەى (ئ، ت، خ، غ، ش،
ز، ژ، ن، ۆ، ئ) و بەپاو بەرز و نزمى و ياگو درقسىبىيەى دەنگە كا (چە
گلۋى و دەم و ميانو لچانە) نېشانى تايبەتى سەرشاۋە (ن، ت، خ، ف، غ،
ش، ز، ل، ۆ، ئ)، يان چېرشانە (ب، پ، ج، چ، ر، ي) نرىپنېەرە، نانەىچ
بە ياگو درقسىبىيەى دەنگەكەى و جورو ژلېۋىاي زۋانى و لچا كاتو ۋاتەى
دەنگەكەىنە پەشتىينىقو، سەرە و چېرە و بۆرەو پىتە كا پەى ئانەى
گېلۋۇە، نەك ھەرەمەكى ھېماسازىى دەنگە كا و ھەر كەس بە حەزو وېش.

بە كوئى و پۇختى، (ئەلفايىت) سەرو بنەماو تايبەتمەنىيە كا زۋانېۋى
منىقۇرە و مشىقو بتاۋق بە پەنەۋازىيە كا ئا زۋانەىيە وەلامبىڭۋە و بتاۋېقو
گرڭو دەنگە كا و ۋاچە كا ئا زۋانەىيە ۋەرچەسەكەرقو [بنۋىسوق] نمايانكەرقو].
ھەر (ئەلفايىتېۋ) نەتاۋق دەنگى و ۋاچى زۋانېۋى بە درقسى بنۋىسوق و
نمايانكەرقو و چە يەكترى جىپاكەرۋۇە، ئا (ئەلفايىتە) كەم و ھەلەن،
ھەرچنە ھەزاران سالىچ بو، كە باۋېقو و بەكارىرىاقو. ھەر پاسەىچ كە ھەر
چېۋېۋو چە ئى سەردەمەنە ۋاچىقو و چە بارەش بىرپارەبڭرىقو، مەرج نېيا

درقس بق. چوونکه گرڈ چېڙو لوجيکي تايهت به وېش همن، به تايهت زوان و هماسازي دهنکه که هر زوانېو. هېمې هيچ زوانېو چه وېشاوه و بهې مه لامهت و بنه ما به نا جوړه پېدانه بېبېنې. به پېچه ځانو، هماسازي هر دهنگېو به راده و به رزي و درېزي و نزمي دهنکه که ي په شتيبنو. نه که حهزو ئه لفايېتسازه کا (هماسازه کا).

ئانه که من گهره که چي ئي بابه تېنه په يلواو وېم چه بارهوش بنوېسو، ئه لفايېت به گرځينه يي و شناسه و ئه لفايېتې نېيا، به لکو مه بهس په يجوړيکه رځه ين چه باره و نا کومه له پيتا که چي که سېوې په ي دهنکه هو راميه تايهت و جېياوازه کا نيېنېره و خه ريکا پېسه و به شېو چه ئه لفايېتې هو رامې مژناسيا و خه ريکا نوېسته ي هو رامې و نوېسه را سه رو چي ده سېويه ره به شکه را و به شکه رځه که ي رووه و زوانو ده گي و لاده گاي ملمانو، که به دلنيايو سه ره نجامېو خرابش همن و بق. چوونکه نمه کړيو، هر دهنگېو قسه که رځه ي ده گاکو تونه نه بق، ئير و څه م نه گيريو و فېرېډريو. ئانه څېرانه که رځه ي زوانين. کاتېو فېره نه گېو تايهت به زوانېو مړيو ره، مشيو و په نه وازا گرځو څاچه کا نا زوانه يه و هامو اتا کا گېرو و په پارېنو. فېره نه گنويسي و پارېنای زوانينه نمه کړيو، څاچه دياليکتېو سه پني و څاچه کا دياليکتېو که ته ري و هرو بېه ي دهنگېو جېياي، که دياليکتېو که و وېته نه نېه نې، دلېنه به ري! هه رماني چامي بنه چه برې زوانين، برېه ي پهل و پو زوانين، تېکدای زوانين، څېرانه که رځه ي زوانين، شوځينيزمي دياليکتين، دلېنه به رځه ي ته سه لي زوانين. و هرو

ئانەى بېيەى ئەلفايىتېۋى كە بە گىرڭو دىيالىكتە كا زۋانېۋى وەلامبىدۇۋە،
پەنەۋازىبېۋى زۋانېن، نەك حەزو ئى نۇيسەرى يان ئو نۇيسەرى.

بېجگە ئانەىچە نەر بە ورڭى و زۋانسانانە سەرنجى نا دىيالىكتە ھۆرامىيا
بىدەيى، كە دەنگە تايبەتە ھۆرامىيە كېشا چنە نېيەنى، بە گىرڭىنەيى
دىيالىكتى مەرزىنىيىنى و كۆتى چېرو ھەژمونو زۋانە ھامساكا، تەمام
بە پېچەۋانە و دىيالىكتە ميانىيە كا كە فرەتەر چە ئا ھەژمونەيە پارېزىيىنى
و تايبەتمەنىي وېشا پارېزان. من چېگەنە فرەتەر سەرو ئا بابەتى نەمەلق،
چوونكە بابەتبۇە جېئە و خاستەرا كات و ياگېۋە تەرەنە چە بارەش
گفتوگۇ كرىقۇ. بەلام دىيەى زۋانى بەرو جوگرافىيا و دەگاكو وبتۇ، ئەلف و
ياو زۋانسانىن، ئەلف و ياو نۇيستەى و نۇيسەر بېيەىن.

چە بارەو ئا كۆششا كە چە ۋىەرڭەنە ئەنجامدىيىنى، يان چە ئيسەنە
خەرىكا ئەنجاممىريا، نەر ئېمە ھۆشو وېما كلۆمبىدەيى و ۋاچى ھەر
چېۋېۋ ۋەلىنا ۋاتەن و كەرڭەن، درقس بېيەن و ئاڭى بە گىرڭو پىرسىيارەكا
و پەنەۋازىيە كا سەردەمو ئېمە وەلامشادانۇ، بەدلىيايىۋ بېجگە وى
گېلكەرڭەى چە كەتوارى و گىرڭىنەكەرڭەى نەزانى وېما، ھىچ
ئەنجامنەدەيى. ۋەرانۇەر و ئانەىچە، نەر بەبى سەلەمنى و
پەيجورىكەرڭەى بىپارى و ھەرمانى ۋەلىنا رەڭپكەرەمبۇە، بەدلىيايىۋ
بېجگە ورنى پلەكانە كا چېرو پەياو وېما، ھىچى تەر ئەنجامنەدەيى؛
ھۆشيارى و زانستو ئېمە پىۋوش ئىنا ۋىەرڭەنە و پىۋوش ئىنا چە ئيسەنە.

ۋەرانۋەرو پەيلۋاۋ نا كەسا، كە [سەرەراۋ ئانەي كۆمەلېۋ دەنگى جىياۋازى زۋانى ھۆرامىنە ھەنى و چە زۋانى فارسى و سۆرانىيەنە نىيەنى] ماچا، يان راستەر ۋاچوو، پړوپاگەندەكەرا و پاگېراره " (ئەلفايېت) و (كىبۆردى تاييەتە) پەي نۆيستەي (ھۆرامى) پەنەۋازە نىيەنە و متاۋمى بە ھەمان (ئەلفايېت) و (كىبۆردى فارسى) يە يان (كىبۆردى "كورڈى") يە [M] بنۆيسى، " ئى پرسىارى وېش قوتكەرۋە:

ئايا چە زانستو زۋانىيەنە و سكرىپتى عەرەبىيەنە متاۋىق ھېمىۋە (بىتېۋە) پەي دۋى دەنگە [A] جىياۋازا بەكاربەرمى، كە بېيەيشا ۋاتاۋ ۋاچەكا فارق. ئەر وەلام نەخېرا، دەي چنى كرىق دەنگە ھۆرامىيە جىيا و تاييەتەكا [كە زۋانەكا دۆروبەرەنە نىيەنى] بە پىتق دەنگە تەرى بنۆيسى؟

ئەر وەلام ئەرى بۆ، دەي با ئا بەرېزى فەرماۋا بە قاچى سەرەرو وېشا كلاشا و بە گۆشى ۋىنا و بە دەم بژنەۋا و بە لووتە نان بوەرا و بە دەسى رانەبلا! چوونكە ئەرکو پىتەكا و نىشانەكاچ بە ھەمان شېۋە ئەرکو ئەنامەكا لاشەي دەسنىشارىكرىان و ھەر پىتېۋە ئەرکېۋى دەسنىشانكرىاش پنە ئەسپارىان، كە ئاماژەداين بە دەنگېۋى دەسنىشانكرىاي و نمەتاۋق ھامكات ئاماژەيچ بۆ پەي دەنگېۋى جىياۋازتەرى، چېگەنە مەبەس ئا دەنگېنى، كە ۋاتاۋ ۋاچەكا فارا و ۋاچەكا چە ۋاچە ھامشېۋەكا جىياكەراۋە؛ (سېر و سىر)، (كوت و كۆت و كووت، كۆت)، (قول و قوۋل و قوۋل)، (دېدى و دېئى)، (ۋەر و ۋەر)، (پەنە و پەنە) ..تد.

مەلبەتە جىياۋزىبىيەى و ۋاتا-فاراى ئا دەنگە تايىبەتا، كە زۋانى مۇرامىنە مەنى، ۋەلتەر سەلەمىيان و سەلەمىانو و سەلەمنىق، مەر كەس ۋېراى لاپەردەى چەشمەكە ئايدىۋلۇجىيەكا وېش و دىەى كەتوارو زۋانەكاش بو و كەمېۋ وېش چنى زانستو زۋانى خەرىككەرق، فرە بە ئاسانى مئاۋق، ئانەى ۋىنىق، كە چە بنەرەتەنە و ۋەلتەر قسەكەردەى مۇرامىنە:

دەنگو (ڭ) فرەتەر و زالتەر بىيەن و دما تەر چېرو مەژمونو وانای بە زۋانى (عەرەبى و فارسى و سۇرانى) يەنە، كە دەنگو (ڭ) یشا نىيا، جىياتى پىتقو (ڭ) پىتقو (د) نۇسىيىنە و ونىيىنۆ و بە ئا جۆرە ۋەرە ۋەرە پىتقو (د) زالە بىيەنە و فرەو ۋاچەكانە ياگۆ (ڭ) ېش گېرتېنۆ. پەى بەركۆتەى ئانەى، ئەر قسەكەردەى پىرەكا و مەر پاسە ئا كەسا كە (عەرەبى و فارسى و سۇرانى) شا نەوانان و مەر پاسەيچ قسەكەردەى خەلكو دەگا مىانييەكا ناوچەو مۇرامانى سەرنجىدەيى، فرە بە ئاسانى مئاۋمى ئا راسى و كەتوارىە ۋىنى، كە قسەكەردەى مۇرامىنە فرەتەرىن رادەو (ڭ) مەن و كەمتەرىن رادەو (د) گۆكرىق و ئاڭبچ فرەتەر بەس چە سەرەتاو ۋاچېنە. مەر پاسە ئانەيچ كە سۇرانى-زۋانەكى دۆروبەرو ناوچەو مۇرامانى پىتقو (د) پېسەو وېش گۆنمەكەرا و فاراش بە (ى) مەر پەى مەژمونو زۋانى مۇرامى گېلۆۋە، كە نىكەو چنى سەڭ سالا (زۋانى مۇرامى) زۋانو ئەدەبىياتو ناوچە سۇرانى-زۋانەكچ بىيەن و ئاڭى ۋەرە ئانەى كە نەتاۋانشا (ڭ) پېسەو وېش گۆكەرا و بە (ى) ۋاچىيىنە؛ مەر پاسە ئەر بە ورڭى سەرنجىدەيى، تەنانەت ئا زارۋلە مۇرامى زۋانېچە، كە گىفتو

گۆكەردەي ۋاچەكاشا مەن، جىياتى ۋاتەي (ئەڭا)ى (ئەيا) ماچا و فرەو ئا زارۋلە ھۆرامى-زۋانېچە، كە چە ناوچە سۆرانى-زۋانەكانە پېڭابىيىنى و گۆرى بىيىنى و ژيۋىنى، يان زۋانو ئەڭىشا ھۆرامى نىيا و بەس تاتەشا ھۆرامى-زۋانا، پېسەو كەسبۋى كە چە ھۆرامانە ژيۋابۇ، نەتاۋا (ڭ) گۆكەرا و بە (ى) گۆشكەرا "ئەيا". مەر پاسە ئا بەشە دىالېكتى كە چە پانتايىە جوگرافىيەكەو وېشا دووربۇزىيىنى يان دووربىكۆتەنى، بە مەمان جور چىرو مەژمونو زۋانەكا دۆروبەريشانە ۋاتەي (ڭ) پەي قسەكەراشا سەخت بىيەن و دلى قسەكەردەيشانە (ڭ) نەمەنېنە.

ئەر هېشتا كە سانېۋ سەرو ئانەيە پاگېرەرە، كە دەنگو (ڭ) چە بنەرەتەنە (د)بەنە و قسەكەردەينە پاسە ماچىق، دەي با پەي ئېمە رۋشكەراۋە، كە ۋاچق (ئەڭا) چە چېشۋ ئامېنە و سەلەمنا چە بنەرەتەنە ۋاچەكى "ئەدا" بىيەنە و بنەچەو ۋاچق (ئەڭا)ى بەرو زۋانى ھۆرامىيەنە بېزاۋە؟

ئايا كرىق بنەرەتتەين ۋاچق زۋانېۋى؛ يەكەم ۋاچى كە زارۋلە فېرەشېق، قسەكەرى ئا زۋانەيە نەتاۋا دەنگەكاش پېسەو وېشا ۋاچا؛ خوق دەنگېران نەبىيەن و ھۆرامى-زۋانەكى ئانە دەسەپاچى نەبىيىنى، كە نەتاۋا يەكەمىن ۋاچى (ئەڭا)، دماو پېڭابىيەي فېرېشبا، پېسەو وېش ۋاچا؟

ئەر ھۆرامى-زۋانى جىياتى (ئەڭا)ى "ئەدا"شا ۋاتەيى، ئا كاتە ئېمەيچ جوربۇتەر ھۆرسەنگناي و لېكۆداي پەي دەنگو (ڭ) و (د) كەرىنى، يان

ئەر زۇان پۈرۈگرامىزە ۋە ھېزبۇ ئاسمانى بېيى، ئا كاتە ئېمەيچ تاۋېنى،
 پېسە ۋە ئا پۈرۈپاگە نەندە كەرە ناسيونالىستە كا ۋاچى ۋە بە ئانە يە
 ملبدەيى، كە بىنەرە تەنە دەنگە كە (د) يىن ۋە (ڭ) نېيا ۋە ۋەرو ئانە ي كە
 ھۆرامە كى (ھۆرامى-زۇانە كى) نە تاۋانشا بە ئا جۆرە كە مەزگىشانە
 پۈرۈگرامىزە كىيان، ۋاچۇ "ئەدا" ي ۋاچا ۋە ۋاچە كېشا فارىنە بە (ئەڭا).

ھەلبەتتە ئەر چە ئانە يە چە مېۋىشېكەرمى ۋە ۋېما لىبىدەيى، كە ۋاچۇ
 (ئەڭا) بىنەرە تىتەرىن ۋاچۇ زۇانىپنە ۋە (ئەڭا) ۋە دەنگو ئەڭى ۋە ئەڭا
 يە مەكىن دەنگ ۋە يە كە م كە سەنە، كە زارۋلە ۋەلى پېئابىيە ي چە لەمۇ
 ئەڭىشەنە، مژنە ۋۇش ۋە مژناشۇس ۋە ھەر پاسەيچ دما ۋە پېئابىيە يچ
 يە كە مېن دەنگ ۋە يە كە مېن كە سەنە | كە سا، كە زارۋلە مژناسۇسۇ، ئەي
 ياگە گېرى ناما (personal pronome) پەي يەرەم كە سى تاكى (ئەڭە، ئېڭ،
 ئاڭ، ئېڭ، ئاڭى) چە زۇانى ھۆرامىنە چېش، ئايا چە بىنەرە تەنە "ئادە ۋە
 ئىدە ۋە ئاد ۋە ئىد ۋە ئادى" بېيىنى؟

ئەر ۋەلا م ئەرى بۇ، دەي ديسان چى خراب ئاۋەزى ھۆرامى-زۇانە كا
 رووبەرۋو ھەنى، كە سانېۋ كە كۆمەلېۋ ۋاچېشا پەي پەيۋەندىگېرتە ي ۋە
 ئامازە داى چېۋە كا ژىۋاى رۇانە ۋە ۋېشا نېپنېرە، كە ۋېشا نە تاۋانشا ۋە
 نە تاۋا ۋاچاشا؛ ئايا زانستو زۇانى چە ئەفسانە سازى ۋە نائاۋازگېرى
 چامەنە يە پەشتىۋانىكەرقۇ؟

دېسان ئانەيچ ئېمە تووشو كۆمەلېڭ گىرڧتا كەرق و چى لۇجىكى ۋزۇمانە زقرانى؛ ئەر زۋان "پرۇگرامىزە كىياو يەزدان"ى بۇ، كەۋاتە فاراى دەنگو ۋاچۇ "ئەدا"ى بە (ئەڭا)ى كەموكوپىن چە درۇسكەرڭەى مۇرامەكانە و گىرڧتەكە پەى توانا و (يەزدان)ى گېلۇۋە. بەلام ئەر زۋان پرۇگرامىزە نەبۇ و دىاردۇ پەرەئەساو پەيۋەندىيە كۆمەلايەتيا و وەلامۇداى بە پەنەۋازىيەكا پەرەئەساى و جورو ژىۋاى كۆمەلەكا بۇ، دەى دېسان ئاۋەزگىر نېيا، ئەندامى كۆمەلېۋى ۋاچېۋە | كۆدېۋ پەى پەيۋەندى وېشا بىيارە و بەكاربەرا، كە وېشا نەتاۋا دەنگەكا ۋاچەكى پېسە و وېش ۋاچا!

كاتېڭ كە يەكەم ۋاچۇ زۋان-فېرىبىيەى زارۋلەى (ئەڭا) بۇ و ۋاچەكى تەۋەنۇ بناخە و زۋانى بۇ، مشىق ۋەرو چېشى مۇرامەكى (ئەڭا)ى جىباتى "ئەدا"ى بەكاربەرا و نەتاۋابۇشا و نەتاۋا "ئەدا" ۋاچا؟ ئايا پەى مۇرامەكا ۋاتەى ۋاچۇ "ئەدا"ى چە ۋاتەى (ئەڭا)ى سەختتەرا، تاكو ناچار (ئەڭا) ۋاچا؟ ئەى ۋاچۇ (گدى گدى) چى نەبىيەنە بە (گدى گدى) و ۋاچۇ (دېدى) چى نەبىيەنە بە (دېدى) و مەر بە (دېدى) مەنېنۇ؟

مەر پاسەيچ، چە بارەو پىتۇ (ۋ)، بېجگە بارو نەگونجىباى يەرى پىتە دەنگۇ-دەرا [vowels] پېۋەرە چە زۋانى مۇرامىنە، چىنن ۋاچى پېسە و (وەر، وانائى، وەنەى، وەزى، وارڭەى، وار، ..تد) مۇرامىى مەنى، كە جىباىى و جىباۋازىبىيەى دەنگو (ۋ) چە دەنگو (و) سەلەمنا و دەنگو (ۋ) دەنگېۋى جىبان و بنەرەتو زۋانى مۇرامىنە مەن. پەى زىاتەر ئاشنابىيەى

به جېياۋازىيەكەى متاۋمى ئا ۋاچا كە ناوچە ميانىيەكا مۆرامانىيەنە به
 (ۋ) ماچيا و چە ناوچە كە نارىيەكا مۆرامانىيەنە به (و) ماچيا، ۋاچى و
 بوانمېۋە، به ئاشكرا گۆكەرڈېۋى (سۆرانى) ۋەرو گۆشا گنق و به ئاشكرا
 جېياۋازى ميانو ۋاتەى دەنگو (و) چە ئى ۋاچانە (واناى، واردهى، وهزى)
 چنى ۋاتەى دەنگو (و) چە ئى ۋاچانە (اران، وەرگ، وهنى) به ۋاتەى و
 دەمو مۆرامى-زۋانېۋى مەن و دەنگو (و) دلى (اران، وەرگ، وهنى) چە
 دەنگو (و) دلى (واناى، واردهى، وهزى) تېرتەر ۋەرگشوش گنق و كاتېۋ پيتو
 (و) سەرەتاو ئى ۋاچا (اران، وەرگ، وهنى) ماچىق، فرەتەر لچى گرژى و
 بازنەو خرپشا گولانەتەر و بەرەو بەر بەرپرا و فرەتەر مەلاشوق گرژ كرىق و
 ۋلق مەلاشوقى گىرىق، به پېچەۋانەو ۋاتەى (و) سەرەتاو ئى ۋاچا (واناى،
 واردهى، وهزى)، كە (و) فرە لاۋاز و نەرمتەرا و لچى كەمتەر گرژ و دەم
 فرەتەر كرىقۋەو و گرژكەرڈەى مەلاشوقى كەمتەرا.

به پېچەۋانەو پەيلۋاۋ ئا كەسا، كە ئەجوشا ئا دەنگە بەس چە
 قسەكەرڈەى خەلكو تەۋېلى'نە مەن، فرەو دەگاكاو دلېراسى مۆرامانى ئا
 دەنگەشا مەن و چە ئا بارۆ متاۋمى پەى دىمانەو مۆرامى-زۋانەكا چە
 بەرنامە تەلەفزيۇنييەكانە گۆشگېرمى، فرە به ئاشكرا ئا دەنگە مەن و
 بەس تايبەتمەنى قسەكەرڈەى خەلكو تەۋېلى و دىاليكتو لەھونى نېيا. ئا
 دەنگە بەس چە قسەكەرڈەى ئا ناوچانە نېيا، كە كۆتبى مەرزو ميانو
 مۆرامانى و ھامسا سۆرانى-زۋانەكانى و ئانەيچ پەى مەژمونو زۋانەكا
 پەى سەرەو يەكتىرى گېلۋەو. رەنگا چە ئا بارۆ بە نمونە ئاۋرڈەى

قسە كەردەي ھۆرامى-زۋانە كا دەگاۋ خەرىپانى خاستەرىن نمونە بۇ، كە چە قسە كەردەيشانە بەس دەنگو (ۋ) نەفارىپان، بەلكو فرە ۋاچى سۆرانى بەكارىريا و زۋانشا تېكەلېۋا چە ھۆرامى و سۆرانى.

مەلەتە مەبەسو من چە بە نمونە ئاۋردەي قسە كەردەي خەلكو دەگاۋ خەرىپانى و دەگاكا تەرى كە پاسە قسېكەرا، رەخنەگېرتەي يان كەم تەماشاكەردەي قسە كەردەو ئاڭىشا نېيا. نەخېر، ئانە سرووشتو گەشەو زۋانين و پەيۋەندىش بە ھەژمونو زۋانە كا سەرو يەكتىرېۋ ھەن، نەك زاناي و نەزاني زۋانى، يان رەسەن و نارەسەنى زۋانو ئېڭى و ئەۋى. مەبەسو من نىشانداي نىكايەتى و تېكەلېبىيەي زۋانەكان ھەر پېسەو چىنە كا خاكو زەمىنى، كە رەنگو توژالو خاكو ميانو چىنە كا ئو رەنگو چىنە هامساكا نەشقو. پەي نمونەي ئا سۆرانى-زۋانى كە هامساۋ ھۆرامى-زۋانەكانى چە زۋانشانە فرەتەر ۋاچى ھۆرامى ھەنى، تاكو ئا سۆرانى-زۋانى كە هاممەرزى ھۆرامانى نېيەنى. بە ھەمان جۆرىچ پەي زۋانى ھۆرامى پاسا و پاسە پووەمئوق؛ ھۆلىرىي ئەجوشا شارەزوورىي ھۆرامى-زۋانېنى.

بەلام نەمەبۇ، ئېمە ئانەيە ۋەرچەم نەگېرمى، سەرىارو تېكەلى و هامسايى ھەزاران سالەو ھۆرامى-زۋانا و سۆرانى-زۋانا، كەچى تەنانەت ھۆرامى-زۋانى ئا ناوچاچە كە هامساۋ سۆرانى-زۋانانى، كاتېۋ ئى جۆرە ۋاچا (گيان و ژيان) يان (وەرە، ئەو، نەو، لېرە، ..تد) ماچا، دەنگو (ى) و (و) |

ه) فرە درېژکه راۋە و دمايې ۋاتەي دەنگه کهينه، فرەتەر دەمشا پانکه راۋە (گېيان، ژېيان)، (وهری، ئەوی، نهەوی، لېری). هەر ئانه یچه ببیەن به مایه و گالته کهرځه ی به سۆرانی-قسه کهرځه ی هۆرامه کا و فرە جاری ۋهرو جۆرو ۋاتەو ئا ۋاچا یهنگی کریاۋه. بهلام کاتبه سۆرانی-زۋانېه ئا ۋاچا ماچو، دەنگو (ی) کولا و دەنگو (ه | ه) چه دەنگو (ا) نزیکا.

چه رازۋانو زۋانی هۆرامینه، دماگنۆ suffix (ا+وه، و+وه، وو+وه، ی+وه، ی+وه) که چه قسه کهرځه ی هۆرامی-زۋانه کا مهرزو جوگرافیاو زۋانی هۆرامینه هەن، چه بنه پرتەنه (ا+وه، و+وه، وو+وه، پ+وه، ی+وه، ۆه)ن و بنه مای زۋانه ۋانیق وېش هەنه و ۋهرو ئانهین، که زۋانی هۆرامینه ۋاتەي دۆی و یهری پیتی دەنگۆ-دهری چه برکېهونه پېۋهه گونجیا نییا و سهختا. نموونه (ا: منیا+وه | کهرا+وه)، (ۆ: کهرۆ+وه | کهروو+وه)، (ې: چېۋې+ۆ، چۆکل+پۆ)، (ی: بن+وه، لوی+وه).

هەر پاسه، دەنگو (ۆ) چه ئی ۋاچانه (ۋاران، ۋەرگ، ۋەز، ۋەنی) چه بنه پرتەنه پیتەکی (ۆ)، نهک (و)، پاسه ۋهلتەر ئاماژەمدا، زۋانی هۆرامینه بېجگه باری ناۋازەي، دۆی و یهری پیتی دەنگۆ-دهری پېۋه نمه گونجیا.^[۹] پهی خاستەر نه نه یاۋای و ئەۋه ئېستەي مهلامه تو فاریای (ۆ) به (و) و هەر پاسه فرهی پادەو (د) چه (ډ) چه قسه کهرځه ی خه لکو ناوچه مه رزیبه کا هۆرامانینه، متاۋمی گېلمېه ۋه پهی سهرو بابه تو جوگرافیاو زۋانی و مه ژمونو زۋانه کا سهرو یه کتری چه ئا ناوچانه، که هامسینی.

كاتېڅو كه قولايي جوگرافياو زوانينه دهنگه كي (څ) و (ځ) چه مهرزه كانه با به (و) و (د)، مه لامة ته كه ش فره ناشكران، به تايبه ت كاتېڅو كه څېنې، نا دهنگي قسه كه رځه ي زوانه هامساكاو نا ناوچه مهرزيبانه نېهني. ديسان ثانه يه څاچوو، مه به س رهنه گېرته ي و كه مگېرته ي قسه كه رځه ي نا ناوچا نېيا، به لكو رځونكه رځه ي مه لامة تو فاري اي دهنگه كان.

چه نا بارو، متاڅمي سهرنجو دهنگو (ه | ه) چه دماو دهنگو (و) چه دمايې څاچېنه بډه يي، كه تاكو به رهو قولايي جوگرافياو زواني سوري بلي، دهنگه كه به جوړه ئه لف (ا) پوي لاوازي به رگنو و وا ته يشه نه دم بو به ته له ي ته قا، به لام تاكو به رهو ناوچه مهرزه كا ميانو زواني سوري و زواني هوري بلي، دهنگه كه وا ته يش هامئاست و تاكو راده و كه مېو به رزو-بېه ي ملو و دم پانكړيو څه و لچي به شېوه و نهرمه خوه ي كړياوه و ته نانه ت ميانو ئي سهر و ئو سهر و شاره زه ووريه نه جېياوازي وا ته يش ناشكران. ثانه يچ راده و هه ژمونو زواني هورامين سهر و زواني سوري.

چه باره و پېوه ره ئاماي پي ته دهنگ-كېه كا، زواني هورامي تايبه تمه نېي زوانه سلاقييه كاش هه ن، كه ئاماي چن پيتېڅو دهنگ-كې پېوه ره گونجيان و فره ئاساي برېگېه نه يان چه دوي برېگېه يه ري پيتي دهنگ-كې پېوه ره مه يا و گنا پالو يه كترې، نمونه (ب | بنج، ق | قه | مي، بز | له، قش | قه ره، گ | يا، ش | پ | لا | خي، څ | لك، مه | زگ، قور | ته | مل، ته | تك، چن | گي، چن | گ | له، گلار | كو، گرځ، ق | را | ناي، ملك، چلك، سلق، فلق،

بان|تلیر، بَل|بەر، لنگ|اۋ|قووج...). پاسە ۋېنى، فرە ئاسایی دۇی و
یەری پیتی دەنگ-کچی مهیا و گونجیا و گرفتو گۆکه رڭدی ۋاچه کا
درقسنمه کەرر و هارمۆنی و نهرمی و موزیکو ۋاچه کا تېکنمه شق، کۆله
مدرای میانو پرگه کا، ۋاتهیشا ئاسان و نهرمکه رق.

کۆل و پوخت، من چېگه نه وېم چه فره باره که رڭدی نموننه کا لامدهو،
چوونکه چه ۋهراپی و هەر پاسه دلی به شه کا تهریه نه چه باره و نا دهنگا و
جېباۋزیشا و فارای ۋاتا و ۋاچه کا کومه لېڭو نمونی ۋهرچه م ۋستېنی. ئەر
ئا فره باره که رڭدهیه نه په نه ۋاز بق، کریق چه درېڭو و شیکه رڭدی ئی
بابه تېنه، نمونی فره تهری باریاۋه.

به هه مان جوړو پیتو (ځ، ځ، ئی پیتېچه (ن، ق، پ، ای) هه م چه (ن، و
| ۆ، ی، ئ) دهنگ جېباۋزېنی و هه م ۋاتا و ۋاچاچ فارا. ئەر به ورڭی
قسه که رڭدی و نؤیسته ی هؤرامی ئارقى سه رنجبده یی، فره ئاشکرا
بېیه ی ئا دهنگا مژنه ۋمی و په نه ۋازېی هېماسازیشا ده رککه رمی.

چه باره و پاگه نه و که سانېوی، که به به راۋرڭکه رڭدی ۋاچه هؤرامی و
ۋاچه فارسی و سؤرانیه هه مبه شه کا په شتیبینا و ئویه کترشیه ی ۋاچه کا
که را به بنه ماو "دیالیکت-بېیه ی" هؤرامی، با سه رنجو ۋاچا میانو زۋانه
سلاقه کا (زۋانه کی و هرکۆتو ئورویای) و هه ر پاسه ۋاچه هه م-شېۋه کا

زۋانە گېرمانەكا (ئالمانى و ھۆلەندى و بەلجىكى و ئىنگلىزى)، يان ۋاچە
 ھام-شېۋەكا ميانو زۋانى رۇمانەكا (ئىسپانى و ئىتالى و رۇمانى و
 پۇرتوگىزى..تد) بڭا، ئەى سەرو چ بنەمىۋى ھەر يوق چە ئاڭبشا زۋانا و
 دىيالېكت نېيا؟ ئەى چى و بە چ پىمانېۋ (كەلھوپرى) و (ھۆرامى) و
 (سۇرانى) و (كرمانجى) و (زازاكى) پەنج زۋانى جىئ نېبەنى و دىيالېكتى يەك
 زۋانىيەنى؛ كە نىكايەتى ميانو ھۆلەندى و ئالمانى چە نىكايەتى ھۆرامى
 و سۇرانى زىاتەرا؟

كەسانېۋ، كە بەبى ھىچ بنەمىۋى زۋانەۋانىيە ھۆرامى بە دىيالېكت [۱۰] و
 بنە-دىالېكت [۱۱] و "بنە-بنە-دىيالېكت" [۱۲] مزانا و "زۋانى كورڭى" كەرا بە
 چەترق زۋانە بە "دىيالېكت" كرىكا، ئەر (ھۆرامى) دىيالېكتو زۋانېۋيا
 بەنامق "زۋانى كورڭى" [۱۳]، دەى سەرو ھەمان بنەماى، پەى پارېزناى
 دىيالېكتەكا، پەنەۋازا "كىبۇردە كورڭىيە" كى بە پەنەۋازى پارېزناى گرڭو
 دىيالېكتەكا ۋەلامبڭوۋە و دلى ئاڭبشاچەنە (ھۆرامى). [۱۴]

كەسانېۋىچ، كە ھۆرامى بە زۋان مزانا، بەلام پېسەو زەمانو بەگلەرانى
 ھەر يوق گەرەكشا قسەكەرڭەى دەگاكو وېش و ھەزى تەمەلانە [۱۵] و
 وېش كەررق بە "زۋانى ستاندارد" و گەرەكشانە ئەلفاىبتو زۋانى ھۆرامى
 بەس پىتى ئا دەنگا با، كە قسەكەرڭەى دەگاكو وېشانە ھەنى؛ ئايا كرىق
 بە ئېمە ۋاچىق بە دىيالېكتەكا تەرى چېشكەرمى و جىبىاۋازى ۋاتاۋ ۋاچەكا

چنى نىشانىڭىمى ۋە چنى فەرنىڭىمى بىنۋىسى، كە گىرڭو ۋاچە مۇرامىيەكا
ۋە گىرڭو ھامۇاتا دىيالىكتە مۇرامىيەكا ۋى گېرۋ ۋە گېرۋەرۋە؟

پاسە ۋەلتەر ئامازەدرىيا، كەمى نىيەنى، ئا كەسى كە سەرو ئانەيە
پاگېرەرە، ھىچ جىياۋازىبۇ ميانو دەنگە مۇرامىيەكا ۋە سۇرانىيەكانە نىيا ۋە
ئا جىياۋازىيە كە مەنى، (ڭ، ۋ، ق، ن، ې) دەنگى جىياۋازىيە نىيەنى ۋە
جىياۋازىيە دىيالىكتىيەنى، ۋەرو ئانەنى پىتى تايىبە تىشا پەنەۋازىيە نىيەنى ۋە
(ڭ) مەر (د)، (ۋ) مەر (و)، (ق) مەر (و)، (پ) مەر (ي) مەر (ئ) يان (ي)،
(ن: نىگ) مەر (ند) ەنى. پىرۇپاگەندى ئا كەسا بە زانستوزۋانى ۋە لۇجىكو
زۋانى پەشتىنمە بەسا ۋە مەردەم خەرىكو چىن-بارەكەردەنى پەيلۋاۋا ۋە
برا شۇفېنىستە سۇرانىيەكا ۋە بىشانى ۋە فرەتەر كەسانى ئەسىمىلا كىرىپتى.

ئەر ھامبەشىي ۋاچەكا بىنەماۋ يەك-زۋان-بىيەنى دۋى دىيالىكتا بۇ، دەنى
میانو زۋانى فارسى ۋە زۋانى سۇرانى ۋە زۋانى كەلھوپى ۋە زۋانى لورپى يەنە
كۆمەلپۇ ۋاچى ھامبەشىي مەنى. ئايا كىرىق ۋاچىيە زۋانى سۇرانى ۋە
كەلھوپى ۋە لورپى مەر يەرى دىيالىكتى زۋانى فارسىيەنى؟ ئايا كىرىق
جىياتى (ئاۋ ۋە ئاف) سۇرانى-زۋانەكى ۋە كەلھوپى زۋانەكى ۋە كرمانجى-
زۋانەكى (ئاب) بىنۋىسا؟

پالو ئا پەيلۋاۋىو، كەسانبۇ تەرى مەنى، كە پەنى نۋىستەنى دەنگو
بۆرەنى (ق: لۇ Lü|Luh) پىتقۇ (ۋ: لۇ LO) بەكاربەرا ۋە پەنى نۋىستەنى

دەنگو چېرەى (باى : پېسە | p:hse | p:ise ، گلى | Gl:h | Gl:i) پیتق (ئى):
 پېسە p:ese ، گلى Gl:ē) بەکاربەرا، که هەر دۋە پیتەکی هەم پەى نۆیستەى
 (ق : لق) و (ۆ: هۆر)، (ئى : ئېر) و (پى: ئېگە) بەکاربەرا. ئانەىچ کفرېۋى
 زۋانەۋانین و نەکرېق پیتق|هېماو دەنگېۋى پەى دەنگېۋى تەرى
 بەکاربېرىق و گرڈ پیتبۆه تاقە ئەرکېۋى دەسنیشانکریاش هەن، که
 نمایشدای تاقە دەنگېۋین.

دماو ئا دەسەیه، که سانېۋى فرە که م ئى دەسەۋاچا (هۆرامى Horami،
 هۆرامان Horaman) بە جورېۋى هەلە منۆیسا : هەۆرامى Heorami،
 هەۆۆرامى Heuorami ، هۆۆرامى Hoorami ، هەۆۆرامان Heuoraman
 ، هۆۆرامان Hooraman ..تد، که رازۋانو هیچ زۋانېۋى تەنانەت زۋانە
 سەپیاکچ [عەرەبى و فارسى و سۆرانى] پەشتیۋانى ئا جورە نۆیستەیه
 نەکەرەق و بېجگە نەببیهى زانیارى چە بارەو زۋانى و رازۋانى و پانۆیسی،
 هیچى تەر نېیا؛ دۆه-بارەو پیتبۆى دەنگۆ-دەرى یان پېۋەرەلکنای یەرى
 پیتە دەنگۆ-دەرا چە برگېۋەنە بەتایبەت زۋانى هۆرامینە، که هیچ
 هۆرامى-زۋانېۋى نەتاۋق نا دۆهپاتکەرڈەى و پېۋەرەلکنایە بوانۆۋە و چە
 قسەکەرڈەینە چېۋى چامنە نېیا، کفرېۋى زۋانەۋانین. ئەر ئېمە
 هەلەنۆیسی ئا ۋاچا بە برگەبەنى بوانمېۋە، پېسە بەرمشا :

هۆۆرامى = هۆۆ + رامى = (هۆۆ) دەنگو چرپەین، (رامى) نامق کەسېۋى
 هۆۆرامان = هۆۆ + رامان = (هۆۆ) دەنگو چرپەین، (رامان) نامق کەسېۋى

ئەۋى تەرىپ بە مەمان شېۋە، ۋەرەنجامو نەزان-نۆستەيەنى و بەس. چوونكە تەنانەت زۋانە خيالىيەكە و وپچشانە "زۋانى كورڈى" كە ئارقۇ بە كردهۋە مەمان (زۋانى سۆرانى) ن و بەس، تەنانەت زۋانى سۆرانى 'چەنە بوارو پېۋەرە رېزكەرڈەي نەزانانە و يەرى پىتە دەنگۆ-دەرا ھە[وۆ]ارامان يان دۋەپاتبېيە و (ۆ) ھە[ۆ]ارامان، بېيەيش نېيا. ئەر دۋەپاتكەرڈەي (ۆ) يەنگۆكەرڈەي سەقەتانە و زۋانى ئىنگلىزى بوو (رووم Room) دەنگو ئا (و) ئىنگلىزىيە (ۆ) نېيا و ھەر پاسەيچ (ۆ) نېيا، زۋانى ئىنگلىزىيەنە (oo) كۆمەلېۋ ۋاچانە دەنگش كولا (book, brook, took, look) و كۆمەلېۋ تەرەنە دەنگش درېزا (hood, stood, wood) ھەر دۋە بارەكەنە (oo) گنو ميانو دۋى پتە دەنگ-كپا و مەر ئەمريمەن بتاۋۇ نۆستەي دەنگەكا جېياكەرۋۋە، ئانەيچ پەنەۋازيىش بە دەرخكەرڈەي زۋانى ھەن، نەك زاناي. يەنگۆكەرڈەي بارېۋى چامنەيە پەي زۋانېۋى تەرى، ئا بەدبەختى و زۋان-نەزانىيەشە چنە بەرمشيق، كە كۆمەلېۋ نۆيسەرى ھۆرامى كۆتېنېشەنە. فرە بەداخۇ ئا كەسى، نەك ئاماڭى فېرېبېيە درقس نۆستەي ھۆرامى نېيەنى، بەلكو وېشا بە زانا مزانا و ھەلە نۆيسىيەكە و وېشا بە زاناي و نۆيسەرا تەرى بە نەزان و بە گالته گېرا.

چە ئانەيچە خرابتەر و ۋېرانكەرتەر، ديارڈېۋى تازەن، كە كەسانېۋ بە مەلامەتو ئاگاڭدارنەبېيەي، يان بە ئەنقەست و پەي وى جېياكەرڈەي چە گرڈ كەسى، يان ۋەرو ئامانجېۋى راميارى، خەرىكو فاراي ھېماو دەنگە

ھامبەشەكا ميانو (زۋانى ھۆرامى) و زۋانەكاتەرىيەنى، كە بە ھەمان سكرىپتى عەرەبى منۋىسىيا.

بە جوربۇى گرڈبەنىي و بە پلەبەنىي يەرە دەسەى يەكەم، كۆمەلېۋە پېكمارا و ھاندەرو ئاڈبشا پەى نكۆلېكەرڈەى چە جىياۋازبىيەى و فاراى ۋاتا و ۋاچەكا بە بىيەى ئا دەنگا، بە (پەيلوئۇى ئايدىۋلۇجى پەى زۋانى و كولتورى) پەشتەبىنا و ئەرەنىاي ئا چن پىتە تايبەتا پەى دەنگە تايبەت و جىياۋازە ھۆرامىيەكا بە مەترسىبۇى گۆرە پەى سەرو "ئاسايىشى نەتەۋەى" وېشا مزانا و چە ئا بارۆ بە تەمامى ھامدەنگى شوڧىنىستە سۆرانى-زۋانەكانى، كە پەى سەپناى زۋانو وېشا، خەرىكەنى زۋانەكا تەرى دلېنەبەرا، ھەر پاسە كە شوڧىنىستە-كرمانجەكى پەى سەپناى زۋانو وېشا خەرىكەنى (زۋانى زازابى) دلېنەبەرا. [۱۶]

ۋەرانۋەرو ئا يەرە دەسەىيە (كۆمەلې يەكەمى)، دەسەى چوارەم (كۆمەلې دوەمە) بە دەمارگېرى پېچەۋانە و بە ھەمان نەفەسو شوڧىنىستە سۆرانى و ناسيونالىستە "كورڈ" ەكا گەرەكشا گرڈ پىتېۋە ھامبەشە ميانو (زۋانى ھۆرامى) و (زۋانى سۆرانى) يەنە فارۆ بە ھېئ تەرى، گرڈ ۋاچېۋە ھامبەشە، تەنانەت ئا ۋاچېچە كە رەچەلەكشا پەى زۋانى ھۆرامى گېلۆۋە، دلېنەبەرۆ، كە كۆششېۋى چامنە بە ھىچ جوربۇ زانستو زۋانى پەشتگىرىش چنە نمەكەرۆ و بە زۋانى ھۆرامى خزمەتنەمەكەرۆ، بەلكو زۋانى ھۆرامى ۋېرانتەر كەرۆ. پاسە ۋەلتەر ئاماژەدرىا، ئەرەنىاي ھېماو

دەنگە كا مەر زۇنپۇي و دەسنيشانكەرذەو جۆرو (سەرە) و (چېرە) و مېماكا مەلامەتو وېش مەنش، نەك گوترەكارى و حەز و پەي وەشى. چە ئا بارۆ بەس متاۋمى ۋاچى 'مەرە سەرەو ئەدەبىياتو مەزار سائەو ۋەلىنا، كە پاسە بېكەس چېرو دەسو خرابكە راگنۆ!

ئەر ئېمە گەرەكماپق مەرمانق ئا چوار دەسەيە، يان ئا دۋە كۆمەلا دەسەۋاچېۋەنە ۋېناكەرمى و بنۋىسى؛ زۋانى مۆرامى پېسەنە گونكېۋى بەدبەختى ۋەرو دەسو كۆمەلېۋ شاگرذە نەزان و دوژمنسازانە و مەر يۋشا بە گۆترەو نەزانى و قىنگەرىي وېش گونكەكى برق و پانەكەرۋە و نانېۋە خرابە پەچق.

چە بارەو دەسەي يەكەمىشا، ئەر چەمىناي ئايدىۋۆلۋجى ناسيونالىستى و ئەسىمىلابىيەي نەبۆ، ئايا ئاڭى مەر سەرەو ئا پړۆپاگەندە بېبنەما و نەسەلمىيا وېشا پاگېرېنېرە؟

چە بارەو دەسەي دوەمىشا، كاتېۋ كەسېۋ تۋاناو جېياكەرذەي دەنگەكا ئى ۋاچاشە (شۆبۆ، گفتوگۆ، مۆر - مۆر، ئېر، ئېگە،..تد) نەبۆ، ئىتر چنى كرىق بە پەيلۋا و قسەكەرذەي ئا جۆرە كەسا چە بارەو (زۋانى و دىيالېكتى و رازۋانى و رانۋىسى) گرنگىبىثرىقو؟

مەر پاسە چە بارەو دەسەى يەرەمبشا، كەسبۇ كە چە بارەو بىرگەسازى و ۋاچەسازى و پەنەۋازى پىتە دەنگۆ-دەرا و نەگونجىباى دۇى يان زىاتەر پىتە دەنگۆ-دەرا چە بىرگەۋەنە و ..تد شارەزايىش نەبۇ و بە ئارەزوو وپش پىتى و مەيى پېۋەرە رىزكەرۇ و زۋانەكەنە دياردەى چامنە بىبەيش نەبۇ و مېچ كەس نەتاۋۇ بوانوشاۋە، ئىتر چېش چە ئانەيە بىكەلكتەر مەن، كە چنى كەسانى چامنەى چە بارەو (زۋانى و پارزۋانى و پانۋىسى) قىسبەرى و مشتومپىرىقۇ.

رەنگا چە بارەو ئا دەسەيە خاستەرىن و سەرنجكېشكەرتەرىن چېۋ ئانە بۇ، كە كاتو قىسەكەردەيشانە چە بارەو "زۋانى كوردى"ى و "دىيالېكت-بىبەى مۇرامى"، تاكو جارىۋ ماچا "مۇرامى دىيالېكتا" دە جارى "زۋانى مۇرامى" ماچا و تەنانەت سەرەتا و دماي پەرەگرافو قىسەكەردەكەيشا، مەر بە ۋاتەى "زۋانى مۇرامى" دەسپنەكەرا و تەمامناش.

چە بارەو دەسەى چوارەمى يان كۆمەلى دوەمى، بە پەيلۋاو من بەس ئانە ۋەسەن كە ۋاچى 'تاكەروو، خاسش نەكەردى، با خراب نەبۇ'.

بە كۆلى و پۇختى، مشتومپىرەردەى و كۆششكەردەى پەى سەلەمنى زۋانبىبەى (مۇرامى) پەى كەسانبۇى كە (ئايدىۋلۇجىباى چەمى بىنپىنى و ۋەرانۋەرەو زالبىبەى زۋانبۇى تەرىۋ نەسىمىلى بىبىنى)، بېسەنە ئاۋگوزاى بە ۋبچنە. چوونكە كەسانى چامنى، مۆش و ئاۋەزو وپشا كۆمىدان و

ۋىركەرژدەيشا بە كەسا تەرى ئەسپاران و پەى لابلەرژدەى چەشمە
ئىدىيۆلۆجىيەكاشا و رزگاركەرژدەيشا چە نەوشى ئەسىمىلا-بىيەى
سەردەمبۆى فرەپەنەۋازا. ۋەرو ئانەى ۋەرانۋەرو پىرۇپاگەندەكا ئادىشاۋە،
بەس ئانە ۋەسىن، كە چە ئادىشا پەرسى: دىيالىكت چىشا و ئەرھۆرامى
دىيالىكتا، ئەى قسەكەرژدەى زاۋەرووى، يارسانا، شەبەكا، باجەلانا،
لەقونى چە شىكارى زانستوزۋانىيەنە گنۆنە چ خانبۇ، ئەى قسەكەرژدەى
خەلكو دەگاو زاۋرەى دلى لەقونىيەنە گنۆنە چ خانبۇ؟

زۋانى ھۆرامى و كام ئەلفايىت

زۋانى ھۆرامى پۇزگارپۇھنە خەرىكا پەي مېدانو نۇيىستەي و ئەدەبىياتى و پاۋەبەرىي گېلنىقۇۋە، توانايىيە تېكىنىكىيەكى دىجىتالېزەكەردەي زۋانى بە فراۋانتەرىن پانتايى و دوورى ياۋىنى. بە پېچەۋانەو ۋىەرڈەي كە زانستو زۋانى پېسەو ئىسەي پەرەشەسابى و فراۋان و فرەلق و پوق نەبى و ئەژناسىيى ميانو زۋانەكا و ھامبەشىي و جېياۋازىي دەنگەكاشا و تەكنىكو ھېماسازىي و دىجىتالېزەكەردەو دەنگە جېياۋازەكا بە ئاستو ئىسەي نەياۋابى، چە ئىسەنە متاۋىق گولانەتەرىن دەنگ ھېماسازىيىكرىق و بنۇيسىق، كە نۇيىستەيش زۋان ساڈەتەر و بنەمايىتەر كەرق و فېرېبەيش ئاسانتەر كەرق. رېك بە پېچەۋانەو ئاتەمەئىيە زۋانىيە، كە كۆمەلېۋ كەسى سەرش پاگېرارە و ئەجۇشا بە كەمىي پىتەكا زۋان ساڈەتەر و ئاسانتەر بۇ. نۇيىستەي دۋى دەنگايان چن دەنگېۋى بە يەك پىت زۋان سەختەر و نالۇجىكى-تەر و ۋەرتەنگتەر كەرق. بوارو ۋاچەسازىي و پەرەئەساي و ۋەلامۇدای زۋانى بە پەنەۋازىيەكا پۇزگارى كەمتەر كەرق.

نمونه: كاتېۋ ئېمە پەي دەنگو (ۋ) ھېما بنىەيمېرە، فېرېبەيش فرە چە ئانەيە ئاسانتەر و ساڈەتەرا، كە ئېمە (و) بەكاربەرمى و پېسەو سۇرانى زۋانەكا كەرمېش بە رازە و ۋاچى "ھەر كات ۋەلېشەنە يان دماش پىتە ئاما، ئانە بە (ۋ) موانىقۇۋە، بەلام بە (و) منۇيسىق"، ھەر كات فلانە پىتە

ۋەلېشەنە يان دماشۆ ئاما، ئانە بە (و) موانىقۇۋە. ئايا خاستەر نېيا، كە جياتى ئاگرڈە پېچاوپېچە ناپەنەۋازا و سەرشېۋنا، پېتېۋە جېياش بۇ (ۋ)، ۋەرو ئانەى كە دەنگېۋى جېيان و چە (و) جېياۋازا و پېتو (و)ى پېتېۋە دەنگۆ-دەرەنە (vowel) و (ۋ) پېتېۋە دەنگ-كېنە (constant).

پەى دەنگو (ې)ىچ ھەر پاسەنە و ئەرەنيای پېتېۋى تايبەتى، فرە خاستەر و فېرېبېەش فرە چە ئانەيە ئاسانتەر و ساڈەتەرا، كە ئېمە (ى) بەكاربەرمى و كەرمېش بە رازە و ۋاچى "مەر كات ۋەلېشەنە يان دماش پېتە ئاما، ئانە بە (ې) موانىقۇۋە، بەلام بە (ى) منۋىسيقۇ". چانەيچە خرابتەر و ۋېرانكەرتەر ئانەن، پەى دەنگو چېرەى (ې) پېتو (ئ) بنۋىسيقۇ، كە جېياۋازىيەكەشا ئاسمان و زەمينا و دەنگو (ئ) ئەۋەكريان و بەرزبۇۋە، بەلام بەپېچەۋانۆ دەنگو (ې) نзма و بەردەۋام نزمبۇۋە و بە دەنگو (ھ) لاۋازى دمايش مېۋ.

ئيتەر بە ئا جۆرە رازق دەسەپاچەيى و وى-خەلەتنای درېزەبۇۋە و جېياتى خيالو ساڈەكەرڈەى و ئاسانكەرڈەى زۋانى، فېرېبېەى زۋانى كەرا بە پېچاۋپېچېۋى ئەۋەنەپرېا و پېسە و مەتەلى ھۆرئاۋرڈەيش بە ئەفووسنگەرا مسپارىقۇ. رەنگا چە ئا بارۆ سەرنجداى بنەماكا رازۋانى ئىنگليزى و ئالمانى خاستەرىن نموونە بۇ، كە زۋانى ئالمانى سەرەراو سەختى فېرېبېەى قسەكەرڈەى زۋانەكەى، فېرېبېەى رازۋانەكەيش و نۋىستەيش فرە ئاسانا و زۋانى ئىنگليزى سەرەراو ئاسانى فېرېبېەى

قسه که رډه‌ی زوانه‌که‌ی، فېرېبیه‌ی رازوانه‌که‌یش و نوښته‌یش فره سه‌ختا و تهنانه‌ت ئینگلیزه‌کی وېچشا نمه‌تاوا به‌بی مه‌له‌ بنوښسا.

به په‌یلواو من، چاگو که زوانی هورامی ئیسه خه‌ریکا په‌ی بوارو نوښته‌ی و وانای گېلنیووه، خاسته‌رین مه‌له‌نه، که تاکو گونجیو و کریو، رازوان و نوښته‌ی زوانی هورامی ناسان و ساډه‌ کرېووه و سه‌ختی و پېچاوپېچی نازمی و لکه‌کوره‌کا (هامکاتی ده‌نگو-ده‌ری و ده‌نگ-کې پیته‌کا) دلېنه‌به‌رمی و کوشش‌که‌می، که ئەلفابیت و رازوانی هورامی به‌ لوجیکو زوانی و زانستو زوانی په‌شتیبینو، نه‌ک ئەفسانه‌سازی (دوه نه‌خشی پیته‌کا)، که بېجگه‌ ده‌سه‌پاچه‌ی پړوپاگه‌نده‌که‌را ئا چېوا، هیچ بنه‌میوه زوانه‌وانییه‌ش نیه‌نه.

که‌سانېو، که ئەجوشا که‌می پیته‌کا زوانی، زوان ساډه‌که‌رېووه، لنگاوقوج په‌رسه‌کا ته‌ماشه‌که‌را و رواله‌تیاننه‌ په‌ی چېوه‌کا مډیا و وېشا چنی ورډه‌کاری و درېزه‌و بابه‌ته‌کا نمه‌مارنا؛ کاتېو که جبیاتی (ق) و (ی) ئېمه (ۆ) و (ئ) به‌کاربه‌رمی، ئایا کریو بزانی ده‌نگو پیتو (ؤ) چ کاتېوه‌نه (ii) و چ کاتېوه‌نه (o)، هه‌ر پاسه‌ ده‌نگو پیتو (ئ) چ کاتېوه‌نه (ا) و چ کاتېوه‌نه (ë)؟ ئایا خاسته‌ر نییا، ئا سه‌رئېسه ئەنقه‌ست-کرډیه دلېنه‌به‌رمی و په‌ی ئا چوار (٤) ده‌نگه‌یه، هه‌ر پاسه‌ که چوار (٤) ده‌نگی جېباوازی، چوار (٤) پیتی جېباوازی با و بنیه‌یمېره؟ لکېوه که به‌ده‌سی کریووه، چی به‌ دذانش بسپارمی؟

نۆيىستەي بە (ئەلفابىتى سۆرانى)

بە پەيلۋاۋ من، كاتېۋ كە ھۆرامى زۋان بۇ، ئىتر بېيەي ئەلفابىتى تايبەتى و كىبۆردى تايبەتى پەي نۆيىستەي بە ھۆرامى پەنەۋازىبۇي نكۆلبھۆرنەگىرا و گىرنگىداي بە پەيلۋاۋ كەسانبۇي، كە بەبى ۋەرەچەمگېرتەي تايبەتمەنپى زۋانەكا و دىيالېكتەكا، سەرو پەنەۋاز- نەببىەي پىتا پەي دەنگە جىياۋازەكا و گىرنگ نەببىەي كىبۆردى تايبەتى پاگېرەرە، چېگەنە كەمتەر شايسىستەو ئامازەي ھەن.

ۋەرو ئانەي، چېگەنە من بەس چە بارەو ئاپەيلۋاۋ و كۆششا ھۆرسەنگىناي كەروو، كە پەي ھېماسازىي دەنگەكا كۆششاكەرژەن و نەببىەي پىتە تايبەتاپەي ئا دەنگاشا بە مەترسبۇي گۆرە زانان. چوونكە بابەتەكى ئەلفابىتى ھۆرامى و كىبۆردى ھۆرامىيەنە و بىپارا چە بارەو ئەلفابىتى ھۆرامى قىسبەكەرمى. ۋەرو ئانەي ئومبىدواز ھەنا، ئەر كەسبۇە يان كەسبۇ چە ئا بارۇ ھەرمانەشكەرژېبۇ و من ئاگاڭارنەبوو، چە من نەپرەنجىق و پاسە نەزانقۇ، كە من ئامانجدارانە نامۇ ئاڭى يان نامۇ ئاڭى'م پىنپىق. نەخېر. من دۇي سالى ھەن، بە گىرژۇ جۆرپۇ پەي زانىيارىي گىلېرۇكەرژەي داۋازى تايبەتم نۆيىستەن و چە فرە كەسا داۋازىمكەرژەن، ئەر كەسبۇ مژناشا، كە چە بارەو ئەلفابىتى نۆيىستەيش ھەن، يان خەرىكو ئەرەنىاي كىبۆردى تايبەتى پەي نۆيىستەي ھۆرامى بېيەن، من ئاگاڭاركەرا و پىسەو كۆمەكبۇي زانىيارىي وپشا چە بارەو ئا ھەرمانا پەي

من بكيانا. به لّام به داخو، بهس ئى زانيارىي دهسو من كوٽېنى، كه چېگه نه ناماژەشا پنه مٿريو.

جاربۇتەر پهى ئا كه سا، كه هيشتا ماچا " (ڏ) و (ڙ) هه مان دهنگو (د) و (و)ين و په نه ۋازا هه (د) و (و) بنؤيسى، سؤرانى و كرمانجى (د) منؤيسا"، رهنگا خاسته ر ئانه بو، كه ئېمه به ئاڏيشا ۋاچى، دهى زؤانى فارسى كه سه ڏان سالى ۋهلى نؤيستهى سؤرانى و كرمانجى كوٽهن و به كاربريان، جبياتى (ئاو|ئاڦ، كهو، به فر، گول، ..تد)ى زؤانى سؤرانى و زؤانى كرمانجى، (ئاب، كه ب، به رف، گول، ..تد) منؤيسا، كرىو ۋاچىو 'مشىق سؤرانى-زؤانى و كرمانجى-زؤانه كى جبياتى (واڦ) و (ل)، پيتو (ب) و (ل) بنؤيسا، ۋهرو ئانهى كه فارسه كى (ب) منؤيسا و چه بنه رته نه (و) و (ب) هه ر يونى؟ به دلنياييؤ دهسو (بانېو و دؤى هه ۋى) وه لّامه نه ماچا، فارسى زؤانېوى جبيياؤازا و هؤرامى هام-ديالېكتو سؤرانى و كرمانجين". دهى خو فارسه كېچ هه ر پاسه ماچا و پاگه نده كه را، كه ' "زؤانى كورڏى" و "ديالېكته كورڏيه كى" چه بنه رته نه چه فارسى جيبېيئى! جى مشىق پرؤپاگه نده و ناسيونالېسته فارسه كا نادرؤس و پرؤپاگه نده و ناسيونالېسته كورڏه كا درؤس بو؟

ئەلفابېتى ھۆرامى

چېگەنە مەبەسۇ من، چە دەنگەكا، شىكەرژەي ياگو درۇسبىيەي يان سەرھۆرداي دەنگەكا چە (گلۇي و دەم و لووت و لچەنە) نېيا، كە چە (سەرەتاو گلۇي : ئ، ع، ح، ه، ه، ه،)، (سەرۇ زۇانى : ئ، ز، ر، ز، ش، س،) و (مىانو لچا : ئ، ف، ب، م، پ،) (ئاسمانەو دەمى و لووتەنە : ت، گ، ن، ن) نە درۇسبىيا، بەلكو مەبەسۇ من چنى سەرھۆرداي سەر و چېرەو يان خالبەنى پىتەكان؛ ۋەرو چېشى خالو (ن) گنق سەر و خالو (ب) گنق چېر، حۆتو (ل) گنق سەر و حۆتو (پ) گنق چېر، چى (ا) پووھو سەرا و چى (س) لابلايەرە كۆتېنە و ...تد.

ئايانەرەنيان ئا ھىمايا پەي ئا دەنگا، كۆدېۋى پىرۇگرامىزە كىرياي ئاسمانىن ھۆشۇ ئېمەنە يان ۋەرەنجامو ۋىرۇكەرژەي و كۆد-رېزىكەرژەيشان بەپاو جۆرو دەنگەكەيشا و دەرکكەرژېۋى زۇانزاني ۋەلېنان؟

ئايان كىرىق ئېمە بەبى بنەما، دەنگەكا ھىماسازىكەرمى، يان مشىق ھەمان زانستو ھىماسازى دەنگەكا چە لايەنو ۋەلېناۋە پەيرەۋكەرمى؟

ۋەلى ئانەي بە ئا پىرسىيارا ۋەلامبىدەيمى و بە كۆششۇ ھەر يوق چە ئا بەرپىزا، ئامازەبىدريو، كە پەي دەنگە جىياۋاز و تايبەتەكا زۇانى ھۆرامى ھىمىشا نىيىنەرە، رەنگا درۇستەر و پەنەۋازتەر ئانە بو، بە ئانەيە ئامازە بىدريو، كە

به شېبېۋى گرژبېنەيى ھېماسازىي پىتەكا (سكړپىتى عەرەبى؛ مەبەس ئەلفابىتو زۋانى عەرەبى نېيا، بەلكو مەبەس ئا سكړپىتەنە، كه پەي نۆىستەي فارسى، عەرەبى، ھۆرامى، سۆرانى، ئوردوويى، پەشتوويى، ..تد به كاربريق) سەرو يەرى دەسارە بە شېكړيان:

دەسەي يەكەم : ئا دەنگى كه بەرزبېاۋە و پەي ۋاتەيشا ئەۋەكەرځەي دەمى و ژلېۋناي زۋانى رۋەو مەلاشق پەنەۋازا. ئى دەسە چە سكړپىتى عەرەبىيەنە فرەتەر (سەرە)شا ھەن و سەرەكە يچشا ھېماو بەرزۋېبىەي و ئەۋەكړيايى دەنگەكەيشانە (ا، ۆ، ى ، ..تد).

دەسەي دوهم: ئا دەنگى كه دمايشانە نزمبېاۋە و پەي ۋايشا كەمتەر دەم كړيوۋە و فرەتەر گرژبېبىەي ماساۋلى زۋانى و چەناگەي و كەمېۋ ژلېۋەو زۋانى رۋوۋو وار پەنەۋازا. ئى دەسە فرەتەر (چېرە)شا ھەن و چېرەكە يچشا ھېماو نزمؤبېبىەي دەنگەكەيشانە (ر، ې، ي، چ، ج، ..تد)

دەسەي يەرەم : ئا دەنگى كه ۋاتەيشا گنقو ميانو دۋە دەسەي يەكەمى و دوهمى فرە به كەمى دەمى كړيوۋە و فرە به كەمى زۋان رۋەو ۋەر ژلېۋىقو يان گنقو ميانو لچا | دڏانا سەرى و وارى (س، ش، ژ، ز، ..تد).

ئەر به ورځى ھەر يەرە دەسەكەي سەرنجبدەيمى، بەرگنقو، كه به شېبېۋى گرژبېنە (سەرە) و (چېرە)شا نمايانو بەرزى و نزمى و گېرتەي و مدرای و قەلەۋى و لاۋازى دەنگەكەيشانە، نمونەو بەرزۋېبىەي دەنگى

(ؤ: ھۆرامان ، ئ: ئېر ، ..تد)، نمونەو نزمۆببىيە دەنگى (ې: ئېگە ، ي : چېرە، مېلى ..تد)، نمونەو كوڭى و ھامئاستى دەنگى (س، ش، ژ، ز، ف، ق، ..تد)، نمونەو گېرتەى و قەلەۋى دەنگى (ر، ل، ..تد)، نمونەو درېژى دەنگى (ق، وو، ي ، ..تد).

بە ئا جۆرە ۋىنى، كە ھىچ خائېۋە يان (خۆتېۋ و ھەشتېۋ) چە وېشۆ نەنرئانەرە و نەكۆتەن سەر يان چېرو ھېماكا، بەلكو ئامازەداين بە بارو دەنگەكەى و درېژى و كوڭى و بەرزى و نزمى و قەلەۋى و لاۋازى دەنگەكەى نىمايشمئقو. سەرو ئا بنەمايە، ئەرەنىاي ھەر ھېمئىۋى پەى ھەر دەنگېۋى كە ۋەلتەر ھېماسازى نەكرىابو، پەنەۋازا بە ئا بنەمايا پەشتېبەشق، كە پىتى دەنگەكا تەرى پەنەشا پەشتىشابىنئىنە. ئانەىچ ھەم پابەنو لۇجىكو زۋانى و ھەم زانستو زۋانى و ھەم ھارمۆنى و گونجىپىاي چنى لۇجىكو ھېماسازى پىتەكا تەرى. نەكرىبو (ؤ، ئ: سەرو ھېمئىۋە پەى ئامازەداى بە بەرزۆببىيە دەنگى بق و ئېمە بەيى پەى ئەرەنىاي پىتېۋى تەرى، (ؤ) پەى نزمۆببىيە دەنگى بەكاربەرمى، يان خۆتو چېرى (ر: ې) كە بە زىئاكەرئەپىش پەى پىتق (ر) بە ۋاتاو قەلەۋى و گېرتەى و گېرى دەنگەكەى مئو، ئېمە پەى پېچەۋانەكەيش بەكارشەرمى. پەى فرەتەر رۆشنىبىيەى بابەتەكى، با پېۋەرە سەرنجو ئى دۋە پىتەيە بئەبىي (ر، ل)، كە ھەر دۋېشا بارو لاۋازى يان ئاسايىنەنە ھەنى (ر، ل)، بەلام ھەر دۋە بارەكەنە دەنگ و ۋاتەيشا جىپياۋازىش ھەن، يەكەمەشا (ر) خۆتېۋى گولانە چېرشەنە ھەن، كە ئامازەن پەى قەلەۋى دەنگو پىتەكى

و گرژکه رځدهی زؤانی میانو چه ناگه ی و مه لاشق، به لَام (ل) که حۆتېڅی گولانه ئینا سره شو، نامازن په ی قه له ؤی دهنگو پیته کی به گبرکه رځدهی سهر و زؤانی په شتو دځانا وهر و لاهو سهری. ئایا کریق، ئېمه به یمی و به بی وهرچه مگېرتی جورو دهنگی و بارو گرژبیه و زؤانی و جپیاؤازی ؤاته ی دهنگی، حۆتو (ل) ؤمی چېرو (پ) و حۆتو (ر) ؤمی سهر و (ز)؟

دهی په ی ئه رهنیای هېماو ئا دهنگا، که تاكو ئیسه هېماسازی نه کریځی، په نه ؤازا به هه مان ئا بنه مایا زانستو زؤانی په شتییینی، نه ک به چه ز و هه ر که س به ئاره زوو وېش. کریق تاكو ئیسه وهر و سهرنجنه دای ئا بنه مایا که چه ئه رهنیای پیتانه وهرچه مگېریځی، به هه له (نه ک به ئه نقه ست) هه ر که س دهنگه تاییه ته هؤرامییه کبش هېماسازی که رځبیا، به لَام په نه ؤازا، چه ئیسو، هه م چالاکې پارېزنا ی زؤانی هؤرامی و هه م نؤیسهری و وهنهری زؤانی هؤرامی ئامانجدارانه به ئی په رسی گرنگیبځا، تاكو چه ئانه یه زیاتهر یانه و زؤانی هؤرامی ؤبرانتهر نه کریق.

من چېگه نه سهر و هه مان بنه مای کؤششکه روو، که په یلؤاو وېم، سهرنجی و ره خنی وېم چه باره و هېماسازییه کا په ی (ځ، ؤ، ن، ق، پای) بځه و، ئومبځواز مه نا که شمه ی وهنهریچ من چه سهرنجو وېتا بېبه شنه که رځی و په یلؤاو وېتا بنؤیسدی.

ئەلفابېتېۋ، كە مامۇسا (ئوسمان محەمەد ھۆرامى) بەكارشېھەر قۇ

بەپاۋ ئا زانىارا كە بەرپىز (ئوسمان محەمەد ھۆرامى) پېرار بە (فەيسبوك مەسىنچەر) بە منش ۋاتېنى، ئاڭ چە دەھە و شەش و حەفتاى سەدەى ۋەلېنىيەنە، بە ھەر دۋى سكرېپتى (عەرەبى) و (لاتىنى)، پىتى تايبەتېش پەى دەنگە ھۆرامىيە جېياۋازەكا نىيىنېرە. ھەر چە ئا بارۆ ئى سالى رۆ ۱۵ و ئەپرىلو ۲۰۱۹ چە ھەمان راۋە پەيامبۇم پەى مامۇسا (ئوسمان محەمەد ھۆرامى) كىاست و پەى دلىنپاى چە ئاڭى پىرسىارەمكەردۆ، كە ئاڭ يەكەم جار كەى پىتى جىيىش پەى دەنگە جېياۋاز و تايبەتەكا زۋانى ھۆرامى نىيىنېرە و چە كەيۆ ئاڭ چە نۆىستەيەنە بەكارشېھەر دېنى (بە مانگە و سالى) و ھېماكى كامبىنى؟

بەلام، بە داخۆ تاكو ئىسە من ۋەلامبۇم ھۆرنەگېرتەنۆ، ئومبڈواز ھەنا، تەندىرۆسى مامۇساي خراب نەبۆ و مەلامەتو ۋەلامنەدايش، نەۋەش_بېيەى ئاڭى نەبۆ.

η	i	ě	w	o	ü	w	ĩ	r	d	đ	ئەلفابېت و كىبۆردە
-	ئى	ئې	ۋو	ۆ	-	و	ۋ	ر	د	ڭ	ئوسمان محەمەد ھۆرامى

تاكو ئا ياگى من بزانونو، مامۇسا ئوسمان چە نۆىستەيەنە يەرى پىتېش بەكارشېھەر دېنى. ھەلبەتە بەپاۋ نۆىستېۋو ئاڭى بەنامو "نوسىن بە لاتىنى"،

كە تاكو ئيسە بەس دۇى بەشى نۇيىستەكەى بە دەسو من ياۋىنى و بابەتەكى بە زۋانى سۇرانى نۇيسىيىنە نموونەكېش ھۆنىي ھۆرامىبىنى و بابەتەكى چە گۆقارو (ھەورامان)ى ۋەلاكرىاو (مەئبەندى رۇشنىبرى ھەورامان)ىيەنە ۋەلاكرىيىنۆ. [۱۷]

ۋەرو ئانەى چىگەنە من بەس سەرو بنەماو ئا نۇيىستەيە، ھۆسەنگناى و شېكەرذەى كەروو. مامۇسا (ئوسمان محەمەد ھۆرامى) چە ھەر دۋە بەشەكەو بابەتەكۆ وېشەنە، كە چە بارەو بە لاتىنى نۇيىستەى "كورڈى" نۇيىستەنش و ھۆنىي ھۆرامىبىش بە نموونە ئاۋرڈېنپۇە، بەس يەرى پىتى تايبەتى و جيىش (ڭ) ، (ۋ) ، (ئ) پەى ئەلفايىتى ھۆرامى دەسنىشانكەرڈېنى و دلى ئا دۋە نۇيىستەيەنە پەى دەنگەكا تەرى (ن | η) : نكى لاۋاز : يانزە، دۋانزە، سېنزە، پانزە، شانزە، پەنە، گەنە، مەنە) ، (واوى نېمە درېز (ؤ ñ) : لۆ، كۆ، بۆ، دۆ، تو) ھېمىش نەنىيىنپەرە.

ۋەلى ئانەى ئا ھېمايا سەرنجىئەيى، كە مامۇسا (ئوسمان محەمەد ھۆرامى) بەكاربەرڈېنى، پەنەۋازا بە ئانەيە ئاماژەبشەو، مامۇسا ئوسمان ھۆرامى بېيەى دەنگېۋى زياتەر چە ئا دەنگا، كە ۋەلېنا دەرکكەرڈېنى، دەرکكەرڈەن و ئەرەنياى ھېمىۋى پەى ئا دەنگەيشە پەنەۋازە زانىنە و ھېماو (ئ) ۋستېنە سەرو ھېماو (ڭ) و (ۋ) كە ۋەلتەرىنا پەى دۋى دەنگە تايبەتازۋانى ھۆرامى نىيىنپەرە.

پاسه ۋەلتەر ئاماژەمدان ئى دۋە پىتە (ڭ) و (ۋ) چە نۆىستەى مۆرامىنە تازى نىيەنى و ۋەلتەر كەم تا فرە بەكاربىيىنى بەپاو نا دۋە بەشەو نۆىستەكەى، مامۇسا ئوسمان بەس ئى ھېما پىتېشە (ئى) زىادەكەردېنە. ھەر ۋەرو ئانەيچە، من چېگەنە بەس چە بارەو ئا ھېيى (ئى) شېكەردەى كەروو، ئومېدواز ھەنا (مامۇسا ئوسمان) يىچ بە نۆرەو وېش چە بارەو خراب يان نادروىس ئەنەياۋاى من چە بارەو ئا ھېيى (ئى) بنۆىسوو.

ۋەلى ئانەى سەرو دروقى و نادروقى ھەر پىتېۋى قىسېكەرمى، پەنەۋازا سەرو بىيەى و نەبىيەش دلى خىستەكو پىتەكا يونىكوڧىيەنە قىسېكەرمى. ھەلبەتە ئەر ھەر كەس پەى وېش بنۆىسوو و بە دەسنۆىس بنۆىسوو، ھىچ گىرېتېۋ نىيا، كە كامە ھېما پەى كامە دەنگى بەكاربەرۇ، گىرنگ ئانەنە، كە وېش چە نۆىستەكەو وېش بىياۋونە. بەلام چە ئا كاتۇ كە خەرىكېنى پەى كەسا تەرى منۆىسى و نۆىستەكەى بە فونتەكا يونىكوڧىيەى و پەى ۋەلاكەردەى چە چاپەمەنىيەنە يان ئىنتەرنىتەنە منۆىسى، ئىتر ناچارېنى، پېسەو ھەنگامى يەكەمۇ ۋەلى نۆىستەى، چە دروقى ھېماكى و بىيەى ھېماكى دلى ھېماكا يونىكوڧىيەنە دلنېى بىيى و ئىنجا گىنى بەكاربەرۋەى و نۆىستەىش.

ئى ھېما (ئى) كە مامۇسا ئوسمان مۆرامى پەى دەنگو چېرەى (ې) : نېرە، مېلى، گولانى) بەكاربەرۋەنە، گەرەكا ئاماژە بو بە دەنگو چېرەى (كەسرەى عەرەبى) كە زۋانى مۆرامىنە ھەمان دەنگ بە رادېۋى كەم و زىادە ھەن.

ۋەلى گىرژ چېۋېۋىيەنە ئانە رۆشنا، كە ئەرەنىيەي (سەرە) و (چېرە) و ھەر ھېمىۋى پەيۋەندىش بە جۆرۋ زېۋىنەي زۋانى و جۆرۋ دەنگى چە كاتو ۋاتەيەنە ھەن، پەي نمونەي كاتېۋ ئېمە (ۆ ، ئ) ماچى، جۆرۋ ئەۋەكەرۋەي دەمى و بارو زۋانى رۋەو مەلاشۋ بەرزبۆۋە. بەلام كاتېۋ (ب، پ، چ، ج، ي، ئ، ..تد) ماچى، ھەستكەرمى، كە ئا دەنگى نزمبېاۋە. كاتېۋ (س ، ش ، ژ ، ز) ماچى، بەبى زېۋىنەي چەناگەي و مەلاشۋى، بەبى بەرز- و نزمۆ-كەرۋەي زۋانى و بە كەمتەرىن گىرژى زۋانى و كەمتەرىن زېۋىنەي زۋانى رۋەو ۋەر، بە سەرو زۋانى و ددانا ۋەرى، بە گىرژبېيەي زۋانى كەمبېۋ رۋەو ۋەر و كەمبېۋ سەر ھەستكەرمى.

ئېمە ئانەيە مزانى، كە چە مزگى و خانەقاكا دۋانزە سەڭا ۋەلتەرى تاكو فېرگاكا سەرەتاو سەڭەي ۋەلىنى و ئارقى سكون (ۆ) بە ھېماو مديۋى كۆلى سەرو پىتاۋە فېرېبېيەنى (اِقْرَأْ). ۋەرو ئانەي چە ئاۋەزى ھەزاران سالىۋ ئېمەنە بەكاربەرۋەي سكون (ۆ) سەرىان چېرو ھەر پتېۋىنە، ھېمانە پەي مديۋى كۆلى ميانو بېرگەكانە و ئانە چە ئاۋەزى كۆمەلايەتى ئېمەنە ياگەگىرېبېيەن و بە ئاسانى نەفارىق. ھەر ۋەرو ئانەيە، بۆ بە مەلامەتو سەرۋەشنى و تېكداي پېكتاماو ئەنەياۋاي ئېمە چە دەنگەكا. ئەر من ئى ۋاچى (ئېگە) بېرگە بېرگە كەروو، بېجگە مديۋى ئاساي ميانو دۋە بېرگەكەينە (ئېگە) ھېچ مديۋى چە دەنگو (پ) نېيا، تاكو سكون (ۆ) سەرىان چېرو پىتەكېنە بۆ، يان پەنەۋازىش بە ئەرنىيەي بۆ.

بېجگه ئانەيچە، "سكريبىتى عەرەبى"، كە بنەماو ئەلفايىتو فرەو زۋانەكا وەرگۈتى ميانين، سكون (ٴ) ھېماو مدراین و چە بوارو نۆيىستەى كۆمپيوتەرىنە و دلى يۆنيكۆدەكانە ھەر پاسە ئەژناسيان و ھېئى "سكريبىتى عەرەبى" بېيىنى بە بنەماو ھېماو ئەلفايىتو زۋانەكا تەرى. پاسە كە مزانى، فرينەو ھۆرامى-زۋانا موسولمانبىنى و بە جۆرېۋ قوئان-و ھەنپى و فېرگاكا عېراقى و ئىرانينە زۋانى عەرەبى موانيق و ئاوەزو ئاڭېشانە سكون (ٴ) بە مدرای كۆل ياگە گىرېبىيەن و ھامكات بە كاربەرڭەيش چە نۆيىستەى ھۆرامينە بە ۋاتىۋە تەرە، سەرۋنە شېۋناى درۆسكەرۆ و بە كاربەرڭەى ھېمىۋى بە دۋى ۋاتى جېپاۋازى پەى يەك كەسى ئاسان نېيا، كە ھەر دۋە زۋان و ئەلفايىتەكەى سەرۆ بنەماو يەك سكريبىتى بە كاربەرۆ و پاسەش وانابو و فېرېبىەبو.

ھەر پاسە، پەنەۋازا ئېمە ئانەيە بزانى، كە ئېمە بەس خەرىكو وانای و نۆيىستەى زۋانى ھۆرامى پەى وېما نېيەنەى، بەلكو خەرىكېنەى زۋانى ھۆرامى پەى دلى زۋانە زىنە و نۆيسيارىيەكا دنياى بەرمى و ئەلفايىتى ھۆرامى بە دنياى مژناسنەى و ئېمەيچ كۆمەلېۋ ھېئى بە كاربەرمى، كە بە شېۋەنى چە سكريبىتېۋى كە بە "سكريبىتى عەرەبى" ئەژناسيان و گرڭو ئا زۋانا كە ئا سكريبىتەيە بە كاربەرا، كۆمەلېۋ دەنگى ھامبە شېشا ھەنى و پەنەۋازا رېكۆتېۋى زۋانەۋانى ميانو بە كاربەرڭەى ھېماكانە بو و درۆسكېرىق. پەى ئا مەبەسەيە، ئەر سەرنجو گرڭو ئا زۋانا دەيى بە سكريبىتېۋ مئوئىسا، كە بە "سكريبىتى عەرەبى" ئەژناسيان، بەرادېۋ پەى

دەنگە ھامبەشە ھاھمبەشە ھاھمبەشە بە کاربەرا و پەي دەنگە جىبىاۋازەکا، ھاھمبە تايبەتە و گونجىي بە کاربەرا. ھاھمبە كام پىتقو (ز) پەي دەنگو (ب) بە کارنمە بەرا و ھاھمبە كام پىتقو (ت) جىبىاتى (ا) بە کارنمە بەرا.

ئېمە گرڭ [بە دەسنىشانكرىاي ئا كەسى كە پەي ئا دەنگە يە ھاھمبەما نيئىنەرە] ئانە يە مزانى، كە ئا دەنگە چە دەنگو (ى) ئاسايى نزيكا، يون چە ئا دەنگا، كە زۋان كە مېڭو رۋەو چەر ژېڭو؛ گرڭو ماساۋلەكا چە ناگەي و زۋانى فرە بە كەمى رۋەو وار گرڭبە و دەنگە كە چە (ى) ئاسايى كولتەر و نزمىتەر، رېك پېسە و چېرەي (كە سرەو زۋانى عەرەبى)؛ نموونە (عەرەبى: إن) نموونەي ھورامى (ئېنە).

نەۋاچىا نە مەنق، گىرقتو ئا ھاھمبە (ئى) بەس نە گونجىبىاي و ۋە لامونە ڭاى بە دەنگە ھورامىيە كەي نېيا، بە لكو ئانە يچەنە، كە ھاھم دلى خىشتەكو ھاھمبەكا يونىكۆدى'يەنە (Unicode) بېيەش نېيا و ھاھم پاسە دلى خىشتەكو سكرىپتى عەرەبى Arabic script (خىشتەكو ئەلفابىتى عەرەبى، Arabic alphabet، دلى خىشتەكو ئەلفابىتى فارسى Persian alphabet، دلى خىشتەكو ئەلفابىتى زۋانە كورڭىيەكا Kurdish alphabets، دلى خىشتەكو ئەلفابىتى ئوردوويى Urdu alphabet، دلى خىشتەكو ئەلفابىتى پەشتوويى Pashto alphabet، دلى خىشتەكو ئەلفابىتى ئويغورپى Uyghur Arabic alphabet، دلى خىشتەكو ئەلفابىتى سىندى Sindhi alphabet، دلى خىشتەكو ئەلفابىتى Jawi alphabet، دلى خىشتەكو

ئەلفابېتى Balochi language، دلى خىشتەكو سكرىپتو پېگۆنى Pegon script، دلى خىشتەكو ئەلفابېتى شاموخى Shahmukhi alphabet، دلى خىشتەكو ئەلفابېتى ئاروى Arwi alphabet، كە دلى كۆمەلپۇشانە ئانە دەنگە مەن و گرڈ سكرىپتېۋ بەكاربەرا و بە "سكرىپتى عەرەبى" ئەژناسيان، ئا ھېئى (ئى) بېيەش نېيا و ئەر ئېمە گەرەكما بق ئا ھېئى پېسەو ھېمىۋى تازى [ھەرچنە گونجى و دروقسى تەرى مەنى] پەى ھېماكا يونېكۆدى زىاڈېكەرمى، مشىق چىن سالى چەمەرا مەنى، تاكو ھېماكى پەسىنيا و زىاڈېكەريا، كە تاكو ئا كاتەيچ مەم يانەو زۋانى ھۆرامى چە ئىسەى ۋېرانتەر بېيەن و مەم زۋانەكە دلېنەلۋان.

ۋەرۋ ئانەى من ئا ھېئى (ئى) پەى دەنگو چېرەى (كەسرەى عەرەبى ِ) يان (ئى : لاۋازى) چە زۋانى ھۆرامىنە بە نادروسە و ناجۆرە ۋىنوو و مزانوو. مەلېتە بېجگە ئانەى، كە كاتو نۆستەى و ئەسەرپەيەنە، گرفت دروقسكەرق و پەى ئەۋەكوشنايش دۋى ھەنگامى پەنەۋازىنى، چوونكە پېتەكى بە يەك پارچەى دلى خىشتەو ھېماكا يونېكۆدى و مەر پاسە دلى خىشتەكو سكرىپتە عەرەبىيەكانە بېيەش نېيا.

پاسە ۋاتم، من مەر ئانە چە نۆستەكا مامقوسا (ئوسمان ھۆرامى) ئاگاڭار مەنا و نەزانوو و دلنیا نىيەنا، كە ئايا ھېئى | پىتى تەرىش نىيىنېرە، يان نا؟ ۋەرۋ ئانەى من چېگەنە مدروو و چېبۇڭ كە نەزانوو يان چە بېيەش دلنیا نەبوو، نەتاۋوو چە بارەش پەيلۋاو وېم بئۆيسوو.

نۆیستە فارسییەکی نۆیسەر (هۆشەنگ پوورکەریم)ی

چېگەنە، هەم پەیی وی لادای چە دۆه بارە کەرژەیی، هەم پەیی نیشاندا ی دەرککەرژەیی بېیەیی دۆی چە دەنگە تاییەتە کا زۆانی-هۆرامی، کە هامکات زۆانی فارسییەنە هەنی، بەلام زۆانی سۆرانییەنە نېیەنی، بە کوئی و خېرا دۆی نۆیستی نۆیسەر (هۆشەنگ پوورکەریم)ی بە نموونە سەرنجەمشەو و بە نموونە مارووژە، کە چە گۆقارق (هنر و مردم)ینە نۆیستېنېش:

بابەتی یەگەمە: بە تایتلو (پاوه)، شماره (۳۲ و ۳۳)، دوره (۳)، (خرداد - تیر ۱۳۴۴ شمسی)، صفحه (۸-۱۲) | ژماره (۳۲ و ۳۳)، خولی (۳)، (جون - جولای ۱۹۶۵)، صفحه (۸-۱۲)، ژەلاکریینۆ.

بابەتی دوهمە: بە تایتلو (دەمکدە هجیج)ی، شماره (۴۷)، دوره (۴)، (شهریور ۱۳۴۵ شمسی) | ژماره (۴۷)، خولی (۴)، (ئۆگوست - سیپتەمبەر ۱۹۶۶)، صفحه (۴-۴۶)، ژەلاکریینۆ.

نۆیسەر (هۆشەنگ پوورکەریم) ئاگایانە و ئامانجدارانە نامە هۆرامییە کا دلی بابەتە کاو وېش منۆیسۆ و بە وردی بە بېیەیی دۆی چە دەنگە تاییەتە کا زۆانی هۆرامی، کە چە ۆاتەیی ئا نامانە هەنی، ئامازەمشۆ و هېما یان پیتی هامتئ و هամدەنگی (فارسی)یش؛ چېرە و بۆرە (کسرە و ضمە) پەیی ئادېشاش بە کاربەرژېنی.

ۋەرو ئانەى كە ھىچ نۆىستېۋو نۆىسەر (ھۆشەنگ پووركەرىم)ى بە زۋانى
ھۆرامى پەى من پېئانەكرىا و ۋەرچەمنەكۆت، چېگەنە من نەتاۋام
پېسەو ئەلفابىتپۇى ھۆرامى تايبەتى، كە ئاڭ (ھۆشەنگ پووركەرىم)
پەيرەۋشكەرذەبقو يان بەكارشبهرذەبقو، رېزبەنىكەروو و بە جىبا و تايبەت
چە بارەش قسېكەروو و ھېماكاش سەنجىئەو.

ھەئبەتە پەنەۋازا، بە ئانەىچە ئاماژەبئەو، كە نۆىسەر بە دۋى تەرى (ذ،
ؤ) چە دەنگە ھۆرامىيە تايبەتەكا، كە سەردەمو نۆىستەكەو ئاڭىيەنە
بېبىنى و تاكو رادېۋ پەى ھۆنىەرا و نۆىسەرا و رۆشنىرا ئەئناسىپنى،
ئامادەشەئان، كە مەلامەتەكەش فرە ئاشكران و نەببەيشان چە
ئەلفابىتى فارسىيەنە. چنى ئانەىچە پەى بەراۋرذكەرذەى چنى ئا ھېمايا
كە كەسا تەرى نىيئەرە، نۆىستەكى ئاڭى گرنىگىۋى تايبەتسا ھەن.

پاسە ئاماژەمدا، نۆىستەكى ئاڭى پېسەو نموونېۋى، ئانەى پۆشنىكەرراۋە،
كە ۋەئتەر و ۋەئى ئېمە كەسانى تەرى بېبىنى، ھەم بېبەى دەنگە جىباۋاز
و تايبەتە ھۆرامىيەكاشا دەررکەرذەن و ھەم كۆششاكەرذەن بە ئاڭبشا
ئاماژەبئە و ھەم ئېمە (نەۋەكا دما تەرى) چە بېبەى جىباۋازى دەنگە
ھۆرامىيەكا چە دەنگا ئا زۋانا، كە چە بوارو وانىنە سەرو ھۆرامى-
زۋانەكارە سەپىپنى (زۋانى فارسى، زۋانى عەتەبى، زۋانى سۆرانى)
ئاگاڭاركەرا. ھەر پاسە من گەرەكما چە ئى راۋە، ستايىش و پەنەزانى وېم

ۋەرانۋەرو كۆشى وبەخشانەو نۆيسەرا پيسەو بەرپز (هۆشەنگ
پووركەريم)ى نيشانبثەو.

نۆيسەر، چە ھەر دۋە نۆيستەكەشەنە، بەتايبەت نۆيستەى دوەمەنە
چە بارەو (دەگاۋ ھەجيجى) كۆمەلېۋ نامى ھۆرامپېش بە ئەلفايېتى فارسى
نۆيستېنى، كە پەى زياتەر رۆشكەرذەى دۋى چە دەنگە ھۆرامپيە
تايبەتەكا، كە نۆيسەرە ھۆرامى-زۋانەكا يەرە دەھەى دمايىنى ھېئ
تەرىشا پەى ئا دەنگا نيېنېرە، نموونېۋى فرە گرنگېنى.

ھەرچنە نۆيسەر كۆششكەرذەن بە درقى نامە ھۆرامپيەكا بە جۆرو
ۋاتەى خەلكەكەى بنۆيسۆ، بەلام ۋەرو ئانەى كە ئەلفايېتو زۋانى فارسى
نمەتاۋق بە ھېماسازىي گرثو دەنگەكا زۋانى ھۆرامى [ئ، د، ژ، پ، ل، ۋ،
ف، ق، ۆ، ن، ە، ە، ى، پ، اى] ۋەلامبئۋۋە، نۆيسەر ناچار چن ۋاچېۋەنە
پەى دۋى يان يەرى دەنگە ھۆرامپيە جېيايا يەك ھېماش بەكاربەدېنە
[ھامكات بۆرە (ۋ)ش پەى (و) ۋ پەى (ق) ۋ پەى (و) بەكاربەرذەن] ۋ
ھەر پاسەيچ ھەست بە ھەلەنۆيسى تايپكەرۋ گۆۋارەكى كرىتو، كە
نۆيستەى سەرە ۋ چېرەو دمايى ۋاچەكانە رۋەشدېنە ۋ بەراۋرذ بە
نۆيستەو دلى نيگار كېشپيەكا ناجۆريشا ھەن. چېگەنە مەبەس چە ئا
پيتانە كە بە سوور دەسنيشانكرېئنى.

« قَرۋ سُو ← قە | رە | سوو » ، « زَرۋ دوي ← زەر | دق | يى » ، « سَاتيارى ←
سات | يارى » ، « ھَجيج ← ھە | جيج » ، « گَزۋدۋ كَشى ← گور | ذە | كە | شى |

گورزه كه شى»، «كَل زَرُ ← كه له زه پ»، «زَنگيالي تَل ← زهنگ يا الى
 ته له»، «كِرْكُ ← كه رك»، «پُشال ← پوو شالى»، «گاو دول ←
 گا ۋه دق له»، «زردلو ← زه ده لوق»، «وَنَن ← ۋه نه ن»، «گنج ←
 گونج»، «خُوآن ← خوان»، «كاوچ ← كوچ»، «دُل دانه آرد ←
 دۆل دانه ئارد»، «دس هار ← دهس هار»، «پن ← پنى»، «دُين ←
 دوينى»، «وَلش وِلوشى | وِلوشه»، «دَنگ ← ده ن»، «تاوَر ← تاوېر»
 ، «هارىگيل ← هارگېل»، «كُفس ← كو فس»

ئەر ئېمە بە وردى نۆیستەى نامە کا سەرنجبدەيى، نۆيسەر (هۆشەنگ
 پوورکەریم) بە ئا دۆه دەنگه (ي ، ق) تايبەتەيه، که زؤانى هۆرامينه
 مەنى، چە نۆیستەى فارسىيەنە ئاماژەشدان و چېرە (کەسرە) و بۆرە
 (ضمه)ى عەرەبى | فارسى'ش بە کاربەرئەن. هەر پاسە پەى ئاماژەدای بە
 مدراى میانو برپگە کا و دمايئامای ۋاچە کا، چە دەسنۆيسو دلى
 نيگارکېشيه کانه هېماو مەشيبۆى گولانە (^) و چە نۆیستە تايپيه کەينه
 سکون (ؤ) ېۋ بە هېماو مدراو میانو برپگە کا نرينېرە.

هەلبەتە پەى وەنەرى هۆرامى-زؤانى ئەرەنياى ئا هەشتە گولانە (^) يە،
 يان سکون (ؤ) پەى نيشاندای مدراى میانو برپگە کا و دمايئامای ۋاچە کا
 پەنەۋاز نېيا. بە لکو پەى ئانەيه بېيەن، تاكو وەنەرى فارسى-زؤان بزاقو
 ۋاچە كى چنى موانياۋه و برپگە كى چكۆۋه دەسپنە كەرا و چكۆنە تەماميا و

مدرای میانیشا کۆگه کۆتهن. پهی نمونهی ئا هه شته گولانه (^) سهرو دما پیتو په نجه م وچو (ئار+ده+مال)؛ یان سهرو یه ره م پیتو هه شته م وچو (دۆل+دان) دلی نیگاره کپنه نیشانه و قه له وئی (ئ) نیبا، به لکو نیشانه و مدرای میانو برگه کا (چبخ+چی+خی)، یان دمایئامای دهنگو وچه کپن (ئار+ده+مال)، (ئار+ده+کپش).

ببجگه ئانه یچه، نۆیسه ر پهی جبیاکه رژه ی دهنگو (ئ) چه دهنگو (ه|ه) پهی ئامازه دای به دهنگی یه که می هیماو سه ره یش (فه تحه) و هئی پیته کپنه نیینه ره و پهی ئامازه دای به دهنگی دوهمی هیماو سه ره (فه تحه) یش دما و پیته کپنه نیینه ره. [۱۸]

Dulyan	۱. دولیان
Lerî yan çînekî	۲. لهری یان چبەکی
Kürülü	۳. کۆرۆلی
Çîxçîxî	۴. چبەجەبی
Ardemal	۵. ئاردەمال
Balj	۶. بال
Ard erekîş	۷. ئارد لهره کپش
Duldanc Ard	۸. دولدانج ارد

پاسه که بهرگنو و وینعی، ئا دهنگه که (مامۆسا ئوسمان هۆرامی) و (مامۆسا جه مال بیداری هیمای) (ئ) شا پهی به کار به رژه ن، هه مان دهنگو چهره ی عه ره بین و دهنگه که چه (ی) نزیکا، به لام پپسه و دهنگو (ی)

ھامئاست و درېژ و تېژ نېيا، به لكو نزم و كوول و نه رما ته نانه ت به رده ؤامې
 نزمبېو كه يش به رادېژا، كه دمايه كه ش پېسه و دهنگو (ه) ميؤ (گولاني |
 گولانېه | Gulani | gulanih)؛ په ي خاسته ر به ركۆته ي جېياؤازبېيه ي
 دهنگو (پ | ي) چه دهنگو (ي | ي) سه رنجدا ي ئى نموونا ؤه سېن:

ئه ر پاسه بي، چى تو پاسه ت نه كه رڅ؟

[بي: كرڅارى ؤيه رڅه ي ته مام]

ئه ر پاسه بي، منيچ پاسه كه روو؟

[بي: كرڅارى ئايه نده ي]

من سپرم وارڅهن!

من سپرم وارڅهن!

تو پېسه و ئا كور هيه وه شاننه ي!

تو پيسه نى و وېت نمه شورى!

مه رپاسه په ي خاسته ر به ركۆته ي جېياؤازبېيه ي دهنگو (پ | ي) چه دهنگو
 (ي | ي) سه رنجدا ي ئى نموونا ؤه سېن:

ئېگه ← ئير

وردلپنه ← په تلپينه

ئه ر سه رنجېڅه يي، يه كه م دهنگه كى چه يه كترى جېياؤازبېي و دوهم به
 هيچ جورېژ ؤاته ي دهنگه كه يه نه مدراى (سكون) بېيه يش نېيا. ؤهرو

ئانەى ئەرەنىيەى ھېماو (ﷺ) سەرۋ پىتقو (ى) نىمە تاۋقۇ نىمايانو دەنگېۋى بۇ،
كە زۋانى مۇرامىنە ھەن و ھامدەنگو دەنگو (كە سەرى عەرەبى)ن.

ئەلفابىتېتۇ كە مامۇسا (ئوسمان محەمەدۇ ھۇرامى) بەكاربەردەن،
سەرەراو وەلامۇدائىش بە يەرى دەنگە تايبەتە سەرەككىيەكەو زۋانى
ھۇرامى، بەلام بە دەنگو (ق | ü : لۆ Lütä) و دەنگو (ن | η : گەن gen)ى كە
زۋانى مۇرامىنە ھەنى، وەلامشەنەدانۇ. ۋەرۋ ئانەى ئەلفابىتېتۇ ناتە ماما.

ھەلبەتە، پاسە كە ۋەلتەر ئاماژەمدا، من سەرۋ بنەماو ئا دۋە بەشەو
نۇبىستەكەو مامۇسای ئا بېرىرى مڈەو، چوونكە چە ئا نموونە ھۇنىايانە
كە ئاڭى ئاۋرڈېنپۇ، كەم تاكو فرە ئا دۋە دەنگى ھەنى، كە ئاڭى پېسەو
دەنگېۋى جىباۋازى ھېماسازىنەكەردېنى.

سەربارو ئانىشا، پەنەۋازا بە ئانەچە ئاماژەبڈەو، كە مامۇسا ئوسمان
پەى (ڈ) بە ئەلفابىتتى لاتىنى (d) نېپنەرە، بە پەيلۋاو من ھەم درقسەنە و
ھەم گونجىپنە و ھەم دلى خشتەكو ھېماكا يونىكۆدبىيەنە ھەنە.

ئەلفابېتېژ، كە مامۇسا (جەمال بېدار) ى بەكارشېرەق

بەپاۋ ئا زانىارىيا كە بەرپز (جەمال بېدار) وبش پەى من كىاستېنى؛ چە سالق ۱۹۸۸ ئا دۋە ھېمىشە (و ، ئ) چە دەسنۋىسەنە بەكاربەرثېنى و دما تەر سالق ۲۰۰۸ بەرپز (عەبدوئلا ھەببى) سەر و داۋازى مامۇسا (جەمال بېدار) ى سەر و كۆمپىوتەرپو ئا ھېمىشە پىتسازىكە رثېنى و دلى فۋنتە كانە ياگېشكە رثېنى.

ŋ	i	ě	w̄	o	ü	w	ĩ	r	d	đ	ئەلفابېت و كىبۇردە
نن	ئى	ئې	وو	ۆ	ۈ	و	ۋ	ر	د	ڭ	جەمال بېدار

ۋەلى ئانەى من ئا ھېمايا سەرنجېدەو، كە مامۇسا (جەمال بېدار) ى بەكاربەرثېنى، پەنەۋازا من بە ئانەيە ئاماژەبدهو، كە مامۇسا جەمال ھېمى يەكەمە (ۋ)ش پەى دەنگو بۆرەى؛ (وا)ى نېمە درپزى ھۆرامى بەكاربەرثېنە، كە پېسەنە دەنگو بۆرەى عەرەبى و فارسى [لقو | لكُم | كۈه]. ھەر پاسە ھېمى دۋەمەش (ئ)پەى دەنگو چېرەى بەكاربەرثېنە، كە دەنگەكە زۋانى ھۆرامىنە ھەن و پېسەنە دەنگو كەسەرەى عەرەبى و فارسى (پنى | بسم | در خانە).

مامۇسا (جەمال بېدار) بە ھەمان شېۋەو مامۇسا (ئوسمان ھۆرامى)، بېجگە بەكاربەرثەى پىتە ھامبەشەكا زۋانى ھۆرامى و زۋانەكا تەر و

ئەلفايىتى عەرەبى، پەى دۇى تەر چە دەنگە تايىتە ھۆرامىيەكا (ذ، و)،
كە ۋەلتەر ھۆنىەرى و نۆيسەرە ھۆرامى-زۋانا ھېماسازىكەرىنى و
بەكارىرىنى و تاكو رادېۋ چە ئىسەنە ياگەگىرى بېبېنى، ھەمان ھېى |
پىتېشا بەكاربەردېنى. ئانەىچ ماىە و دلۆەشى و دەسۋەشىن.

ۋەرق ئانەى كە ۋەلتەر، من چە بارەو ھېماو (ئى) دلى ئەلفايىتېۋى كە
مامۇسا (ئوسمان ھۆرامى) پەىرەۋكەرذەن، شىكەرذەى و سەرنجىو وېم
نۆىست، چېگەنە من وېم چە دۇبارەكەرذەى ناپەنەۋازى لامدەو و بەس
چە بارەو ھېمىۋى شىكەرذەى كەرۋو، كە سەرنجداى نۆىستەكا نۆيسەر
(ھۆشەنگ پوروكەرىم) يەنە ئامازەمدىنە. بەلام چېۋېۋ كە چېگەنە
شاىىستەو ئامازەداى ھەن، ئانەن، كە من نمەزانوو، كى يەكەم جار ئى
ھېمىشە (ئى) نىنەرە و كى يەكەم جار چە نۆىستەيەنە بەكاربەردېنە؛
مامۇسا (ئوسمان ھۆرامى) يان مامۇسا (جەمال بىدار)؟ ۋەرو ئانەى من
بەپا وەلامەكا وېشا سەردەمەكېم رىزبەنىكەرذېنى.

پاسە كە ۋەلتەر ۋاتم، ھېماو (ئى) نمەتاۋق بە ئا دەنگە ھۆرامىيە
وەلامبىدۆۋە، كە پېسەنە يان چە دەنگو (كەسەرى ۋ عەرەبى | فارسى)
نرىكا. ئانەىچ ۋەرو ئانەى، كە :

يەكەم : پەى ۋاتەى ئا دەنگەيە ھىچ مىرىۋ بېبەىش نېيا، تاكو سكون (ۋ)
سەرو پىتق (ى) بنىرورە، مىرىۋ كە مژنەۋىق، مىراو مىانو بېگەكان و ئى

دەنگە دەنگېۋى كۆلتەر چە دەنگو (ى) و ھەردەم دمايى بىرگېنە مېۋ و شۆنىشەرە كۆلە مدراي ميانو بىرگە كا مېۋ.

دوھم : پەي ۋاتەي دەنگەكەي، زۋان و لچ و چەناگە پەي وارى ژلېۋنەي، نەكرىق ھېماكېش سەرو پىتق (ى) بىرىۋرە، بەلكو مشىق چېرشەنە بۆ.

يەرەم : پاسە ۋەلتەر ئاماژەمدا، فرەو ھۆرامى-زۋانە كا موسولمانبى و ھەزار سالى زىاتەرا كە قورئان و زۋانى عەرەبى موانا و فېرېبا و (ؤ) بە ھېماو مدراي كۆي سەرو پېتە كا مژناسا و ۋەلتەر وانيان و ھىشتا موانىق و تاكو ئىسلام ئايىنو ھۆراما بۆ، (سكون ؤ) ھېماو مدراين و بەكاربەردەيش چە زۋانى ھۆرامىنە پەي ئاماژەداي بە دەنگېۋى تەرى، سەرۋنە شېۋىاي درۆسكەرۆ.

چوارەم : كاتو رېكۆستەي و فاراي فۆنتو نۆستەكەي ھېماكى پېسەشە سەر مېۋ (ى ؤ) ۋاتا بۆ بە دۆي بەشى، چوونكە ئا ھېما چە دۆي بەشا پېكئامىنە (U+06cc U+0652) و يەكپارچى و يەك پىتە نېيەنە.

پەنجەم : پېسەو رېكۆتەي سەرو ھېماو سكرىپتە عەرەبىيە يونېكۆدىيە كا، كە چە زۋانە كا تەرىنە ھەمان ھېما پەي مدراي سكونى (ؤ) بەكاربەرىق و يۆ چە زۋانە كا زۋانى عەرەبىن و زۋانو نۆستەو قورئانى و ئايىنو ئىسەو ھۆرامەكان، نەكرىق پەي دەنگېۋى تەرى بەكاربرىق.

ئانە كە چېگەنە مايەو سەرنجداي و شىكەرڈەي و ئاماژەداين، ھەر پاسە ۋەلتەر ئاماژەمدا، ھېمى دوھمە (ؤ)نە، كە ماموسا (جەمال بېدار)ى

پەي دەنگېڭو زۇانى ھۆرامى زىاڭبېكە رڭبەنە و ھېمانە پەي (واو)ى
نېمە درېڭى، كە پېسەنە دەنگو بۆرەي (ضمەي ُ عەرەبى | فارسى) يان
ئو ئاڭى مشىق و دەنگە كە گنق ميانو دەنگو (و) و (وو).

ئېمە چېگەنە ديسان چنى بەكاربە رڭەي (ُ) سەرو پىتق (واو) پەي دەنگو
ئا (واو) دەنگ نېمە درېڭەيە رووبە روونى، كە گنق ميانو دەنگو (و) و
(وو). ديسان مەمان گىرته كى بەكاربە رڭەي ھېماو (سكون ُ)ى سەرو
پىتق (ئى) يە خق ئېمە گېراۋە. دەنگېڭو كە (و) كىيان بە ھېماش، دەنگېڭو
فرە كوڭ و مدرا نېيا، بەلكو چە دەنگو واوى ئاسايى (و) درېڭتەرا. ئەر
سەرنجىڭەيى، تەنانەت دمايى دەنگە كەي پېسە و دەنگو (ھ) مژنە ۋىق،
ھەر پاسە كە زۇانى فارسىيەنە دمايى ۋاچېنە ئاماژە دريان (كۆه).

ۋەرو ئانەي ھېماو (ۋ) نەمە تاۋق بە ئا دەنگە ھۆرامىيە ۋە لامبىدۋە، كە
پېسەنە يان چە دەنگو (ضمەي ُ عەرەبى | فارسى) نىكا. ئانەيچ ۋەرو
ئانەي، كە :

يەكەم : پەي ۋاتەي ئا دەنگەيە ھېچ مدرېڭو بېيەيش نېيا، تاكو سكون
سەرو پىتق (ۋ) بنىقورە، بە ئاشكرا دەنگە كە چە دەنگو تاك (و) درېڭتەرا
و چە دەنگو جۆت (وو) كوڭتەرا و پىتە كى يۋەنە چە پىتە دەنگو-دەرەكا
(vowels) زۇانى ھۆرامى.

دوهم : پهی ۋاتهی دهنگه کهی لچی خړپکریاۋه و فرهتهر فرهتهر چه ۋاتهی (و) گرزى با و زیاتهر چه ۋاتهو دهنگو (و) رۋه و ۋهه بهرپرا، دهنگه که چه تاک (و) درېتهرا، به لام پېسه (وو) تېژ نېیا و فرهتهر دهم کریوۋه.

یه رهم : پاسه ۋه لتهر ئاماژهدما، فره و هورامی-زۋانه کا موسولمانېی و مه زار سالی زیاتهرا که قورئان و زۋانی عه ره بی و چه ئیران فارسی موانا و فېرېبا و (ُ) به هېماو مدرای کوئی سهرو پېته کا مژناسا و ۋه لتهر وانیان و هیشتا موانیق و تاکو ئیسلام ئایینو هورامه کا بق، (سکون ُ) هېماو مدراین و به کاربه ردهیش چه زۋانی هورامینه پهی ئاماژهدای به دهنگېۋی ته ری، سه رۋنه شېۋیای دروسکه رۋ.

چوارهم : کاتو رېکوسته ی و فارای فوننتو نویسته که ی هېماکی پېسه شه سه ر میو (و ُ) ۋاتا بق به دۋی به شېۋه، چوونکه ئا هېما چه دۋی به شا پېکئامینه (U+0648 U+0652) و یه کپارچی و یه ک پېته نېیه نه.

په نجه م: پېسه و رېکوته ی سهرو هېماو سکرپته عه ره بییه یونېکوډیه کا، که چه زۋانه کا ته ری نه هه مان هېما په ی مدرای سکونی (ُ) به کاربه ریو و یو چه زۋانه کا زۋانی عه ره بین و زۋانو نویسته و قورئانی و ئایینو ئیسه و هورامه کان، نمه کریو په ی دهنگېۋی ته ری به کاربریق.

مه لبه ته، گرفتو ئا دۋه هېمایا (و ُ) و (ی ُ) به س نه گونجېیای و وه لامونه ډایشا به دهنگه هورامیه کا نېیا، به لکو ئانه یچه نه، که هه م دلی خشته کو هېماکا یونیکوډی (Unicode) یه نه بېیه یشا نېیا و هه ر پاسه

دلی خشته کو سکریپتی عەرهبی Arabic script، خشته کو ئەلفابییی عەرهبی Arabic alphabet، دلی خشته کو ئەلفابییی فارسی Persian alphabet، دلی خشته کو ئەلفابییی زوانه کورڈییه کا Kurdish alphabets، دلی خشته کو ئەلفابییی ئوردووی Urdu alphabet، دلی خشته کو ئەلفابییی پەشتووی Pashto alphabet، دلی خشته کو ئەلفابییی ئویغوری Uyghur Arabic alphabet، دلی خشته کو ئەلفابییی سیندی Sindhi alphabet، دلی خشته کو ئەلفابییی Balochi language، دلی خشته کو سکریپتو پیگونی Shahmukhi Pegon script، دلی خشته کو ئەلفابییی شاموخی Arwi alphabet، که ئەلفابییی گرتی بە شېوا چه سکریپتە عەرهبییه کا و دلی کۆمەڵبۆشانه نا دەنگه هەن و گرڈ سکریپتېو بە کاربەرە و بە "سکریپتی عەرهبی" ئەژناسیان، دلی ئا سکریپتە یەنە ئا هبئی (و) بپهیش نپیا و ئەر ئهمه گەرەکما بق هبئی تازی [هەرچنە هبئی گونجی و دروسی تەری هەنی] پە ی هبماکا یونبکۆدی زیادبکەرمی، پەنە ژازا چنن سالی چه مەپرا مەنهی، تاکو هبماکی پە سینیا و زیادبکریا، که تاکو ئا کاتە یچ هەم یانە و زوانی هۆرامی چه ئیسە ی ژبرانته ر بپهین و هەم زوانه که دلبنه لوان.

هەلبەتە نە ژاچیا نە مەنۆ، من پە ی ئەژناسای و زانای ئا هبمایا که مامۆسا (جەمال بیداری) پپسە و ئەلفبئیوی هۆرامی بە کاربەرڈپنی، بە نۆیستېو ئادی بە نامۆ (هەوارگە و ئیملی هۆرامی) بە قەبارەو (۱۰۳)

لاپەرە خۆرشىدى يان (A4) پەشتىمبىننە، كە ئاڭى وېش نۆستەكەش پەى من كىاستەن. ئاڭ چە نۆستەكەنە ئانەشە دەسنىشانكەرڭەن، كە ئەلفابىتى ھۆرامى چوار پىتى تايبەتبش ھەنى: (ڭ، ۋ، ۋ، ۋ، ئ)

بەلام چېۋېۋ كە چە نۆستەكەنە پەى من فرە رۆشن نەبى، ئانەن، كە ماموسا جەمال چە نۆستەكەشەنە (ئىملا) چىن ھېمىۋى تەرىش بەكاربەرڭېنى (ل، ە، ە)، كە تايبەتمەنى ئەلفابىتو زۋانى عەرەببىەنى نموونە (دلىشانە)، نەك ئەلفابىتو زۋانى ھۆرامى. ھەر پاسە چە نۆستەكەنە، لاپەرە (۵) دمايىن پەرەگراف، دېرى دوومە، جىياتى (ۋ)؛ جىياتى (مڭ) ئاڭ (مڭ) نۆستەن، ھەرچنە ئاڭ پىتو (ۋ) بە (ۋ) بەكاربەرڭېنە. ھەمان پەرەگرافەنە (نڭ) پەى دەنگو (نگ | ing) بەكاربەرڭەن (چنڭ، دۆلەمەنڭ، حونڭەر، ئىنڭە، ئانڭە)، كە چە زۋانى فارسى و سۆرانىيەنە بە (ند) ماچىقو و منۆسىقو و چە زۋانى ھۆرامىنە بە (نگ : ن | ڭ) ماچىقو و پەنەوازا پاسەىچ بنۆسىقو. بىجگە ئانەىچە، ئاڭ ھەم پىتو (ف) و ھەم (ۋ) پەى يەك دەنگى بەكاربەرڭېنى.

پاسە گرڭېما مزانى، زۋانى ھۆرامىنە دۋى جۆرى (ل) ى ھەنە؛ يەكەم (ل) ى ئاسايىيە و دووم (ل) ى قەلەۋە. بەلام چاگەنە كە دەنگو گېرتەى پېسە و شەدەى عەرەبى، يان (دەبل-لىتەر) ئىنگلىزى ھەن، چە زۋانى ھۆرامىچەنە ھەر دۋە (لل) منۆسىقو (كەللە رەق، كەللەسەر). دەنگو (ل) و (لل) و (ل) يەرى دەنگى جىياۋزىنى:

يەكەم: تاك (ل) فرە نەرم و ئەسپايى داي زۋانى ئۆ ئاسمانەو دەمى.

دوھم: دۋى (ل ل) تىتەر داي زۋانى ئۆ ئاسمانەو دەمى و كەمبۇ مدرای زۋانى پەشتو دذانا بەشق ۋەرو لائو سەرى پېسەو گېرتەو (شەدده)ى.

يەرەم: (ل ل) گرژكەرژەى و پانۆكەرژەى و فرە تې و زياتر گيركەرژەى زۋانى ئۆ پەشتو دذانا بەشق ۋەرو لائو سەرى و ۋاتەيش بە پانۆكەرژەى زۋانى.

مەلبەتە مەلامەتو ناچاربېيەو ماموسا (جەمال بېدار)ى پەى بەكاربەرژەى جۆت فەتھەى (ّ) سەرو پیتو (ل) پۋە ئاشكران؛ كاتو نۆيستەى جۆت (ل ل) و نۆيستەى (ە | بزوينى لكيا) شوقنېشارە بە ئەلفابىتى مۇرامى | سۇرانى | كرمانجى | فارسى | ئوردوو | پەشتوو ...تد پېسە (لله) بەرمشيو، كە ئانەيچ پەى بنە مابېيەى ئەلفابىتى عەرەبى چە پېۋەرە-پېكۆستەى ھېماكا (پیتەكا) يونيكدى گېلۆۋە، كە ۋاچەكى پېسەو نۆيستەو (الله)ى فاروق (كەللهسەر). بەلام پەى ئانەيچ چارەسەرش مەن؛ ئەر دماو نۆيستەى (ل) يەكەمى يان (ل) دوھمى، ھېماو درېزۆكەرژەى پىتى. (- : دەس_ئەرەگېرتەى سەرو پیتو 'م') بنۆيسى، ئىتر ئا گىرفتى نمە مەنوق (كەللهسەر)، بەلام بېجگە (ە | بزوينى لكيا) ى ھەر پىتېۋە تەرە بىۋ، ھىچ گىرفتېۋ درۆسنمەبوق و درېزۆكەرژەى يوق چە (ل) پەنەۋاز نېيا.

ھەر پاسە، چە زۋانى مۇرامىنە نە تاك فەتھە (ّ) و نە جۆت فەتھە (ّ) بېيەيشا نېيا و جۆت فەتھە (ّ) تايبەتمەنې زۋانى عەرەبىن و ھېمان

پەي دەنگو (ئەن) چە دمايى ۋاچىنە (كتاباً، نداءً، ..تد). راسا چە ھۆنئى
 كلاسكى ھۆرامىنە پەيرەۋكەردەي كېش و سەرۋا عەرەبىيە كا ھۆنئى
 ھەن و ئا دەنگە پەي رېكۋستەي و گونجناي كېش و سەرۋا و دېرە
 ھۆنئىكا بەكاربىيان، بەلام ھەرگىز بە (ئى) نەنۋىسيان، بەلكو بە (ئەن)
 نموونە (نىشتەن، كېشتەن، ۋزتەن، چىپەن، مەردەن، بەردەن، ...تد

پەي ئانەي سەرنجەكەو من چە پەنج پەرەگرافى ۋەلىنەنە رۋشتەر بوۋە،
 ئى كۆمەلە ۋاچا پېسەو نموونېۋى پەي ئەلفايتېۋى كە ماموسا (جەمال
 بېدار) پەيرەۋشكەرق و چە نۋىستەكەو وپشەنە (ئىملا) بەكارشەردەن،
 چېگەنە رېزكەروو:

[غەلتش ، دلىشانە]

[نەتاقۇ ، متاقۇ ، بتاقۇ ، نەتاقۇ ، نەتاقۇ ، ئەفەوانى ، بنفيسۇ ،
 ھوقچنۇ ، قزۇش ، چامبۇە ، منۋىسۇش ، نۋىستەي ، نويستەي ،
 بنويسۇ ، نويسيا ، ۋىناشا، مۋىنوو ، بواچۇو ، بكەرۇۋە ، مەناۋە ،
 حەرفىۋ ، خۇ ، سنفىۋى]

[ماموسى ، ماموسى ...]

[چنث ، دۆلەمەنث ، حوندەريەكەشا ، ئىنثە ، حوندەريا ، چنثەما ، ئانثە]
 [ئوو ، موددەتىۋى ، رووئو ، مكرۇۋ ، دۋورئوۋى ، يوۋ ، يوۋ ، ماتوۋ ...]
 [مسيئىنشا ، ماننۇنەش ...]

[وئت ، وئت ، وئش ، وئش ، كەردئىئىت ..]

مەلبەتە مەبەسو من چە ئاۋرژەى ئى نموونا، ئانە نېيا، كە چېگەنە سەرنجى، وېم چە بارەو نۆيىستەكەو مامۇسا (جەمال بېدارى) بىنۆيسوو يان بەرژوو، نەخېر، مەبەسو من بەس وروژناى پىرسىارېن چە بارەو 'جى نۆيىستەى دەنگېۋى بە دۋى ھېئى. مەلبەتە ئەر بوار بى و تەمەن دىرېتر بۇ، چە بارو رازۋانى و رانۆيسىۋ، سەرنجى وېم چە بارەو نۆيىستەكەو مامۇسا جەمال بېدارى (ھەوارگەو ئىملى ھۆرامى) منۆيسوو.

نەۋاچيا نەمەنو، ئەلفابىتېتۇ كە مامۇسا (جەمال بېدارى) بەكاربەردەن، سەرەراو وەلامۇدائىش بە چوار دەنگە تايبەتە سەرەككيبەكەو زۋانى ھۆرامى، بەلام دەنگو (نگ: ن ۱۱) ى كە زۋانى ھۆرامىنە ھەن، وەلامشەنەدانۇ و ناتەماما.

ئەلفابېتېژ، كە ۋەلاكرىاۋ (ھۆرامان)ى بەكاربەردەن

بەپاۋ ئا زانىرىيا كە بەرپىز (نوعمان فايق) وېش پەي من كىاستېنى؛ چە سالق ۱۹۹۶ پالو دۋە ھېما ۋەلېنە كا (ڭ، ۋ) يەنە، دۋى ھېمى تايبەتېش (و، ئ) چە دەسنۋيسەنە بەكاربەرىنى و چە سالق ۲۰۰۰ پېسە و فۋنتى چە نۋىستەي چاپكرىانە بەكارشەردېنى و ھەر پاسە چە سېپتەمبەرو ۲۰۰۴ پەي تايپكەردەي ۋەلاكرىاۋ (ھۆرامان)ى بەكاربېرىنى.

ŋ	i	ě	w̄	o	ü	w	ǃ	r	d	đ	ئەلفابېت و كىبۆردە
-	ئى	ئې	وو	ۆ	ق	و	ۋ	ر	د	ڭ	(ۋەلاكرىاۋ ھۆرامان)ى

بەرپىز (نوعمان فايق) پاسە وېش ئاماژەشمۇق، بە زانىرىي ۋەلېنا وېش و ئەزمونىگەرىي وېش چە بوارو نۋىستەي و سەرنجداي دەنگەكا، فرە بە درقىسى جىباۋازى ميانو دەنگو (و | u : w) و (ق : ü) و (وو : w̄) دەرکكەردەن و ئى ھېمىشە (ق) پەي نىانەرە و ھەر پاسە جىباۋازى ميانو دەنگو (ى) و (ئ) و دەنگېۋى تايبەتو زۋانى ھۆرامى كە فرەتەر چە دەنگو چېرەي (كەسەرى عەرەبى) نىكا، دەرکكەردەن و ئى ھېمىشە (ئ) پەي نىانەرە. پەي دەنگو (وا) ۋى تايبەتى، كە زۋانى ھۆرامىنە ھەن و پېسەنە دەنگو بۆرەي عەرەبى و فارسى [لق | لکم | كوه] ئاڭ ھېماو (ق)

نیپنهره. هەر پاسه ههبعی دوهمهش (ئ) پهی دهنگو کهسرهی عهرهبی و فارسی (پن | بسیم | در خانه) نیپنهره و بهکاربهردنپن.

بهپرز نوعمان فایق و دهسهو نؤیسهرا ۆهلاکریاو (هؤرامان) ی فره به درۆسی ببیهی دهنگه جپیاوازهکاشا دهرک و دهسنیشانکهردنپن. تاکو راډبۆی فرهیج ههبعی-سازیهکپچ تاوانشا نمایانو دهنگهکا با، سهره (فتهحه) و سهرو (ۆ) دهکهی ئاماژن پهی درپژتهر-ببیهی دهنگهکهی چه (و) ئاسایی | کوئی و کوئتهر چه دهنگی درپژو (وو). هەر پاسه پپچهۆانهو دهنگو(ئ) که حۆته گولانهکهو (ۆ) سهریش ئاماژن پهی ئهۆهکریای و بهرزۆببیهی دهنگهکهی، ههشته گولانهکهو (ۆ) سهرو (ئ) ئاماژن پهی نزمی و نزمۆببیهی دهنگهکهی.

تاکو ئبگه، هەر دۆه ههبعی-سازیهکی ۆهلاکریاو (هؤرامان) ی بهراؤرډ به ئا ههپاکا تهری که پهی ئا دۆه دهنگهیه نرپنپهره، نزیکتهری و گونجیاتهردنپن. چنی ئانهیچه، به پهیلؤاو من، هیشتا بهبی گرفتی نبیهنی؛ ههبعی یهکهمه (ۆ) که سهرهش سهروۆ ههن، یهری گرفتپش ههنی:

یهکهم : سهره (فتهحهی عهرهبی) بهبی ئانهی چه بارهش ۆبرکهرمهۆه، ۆهلبهنهی عهرهبی و وانایش پپسهو زۆانی عهرهبی و ههم پپسهو قورئانی سهرو ئاگاییماره زالا و چنی ههمان گرفتۆ سکونی پرووبهروونی و ئا سهره (ۆ) به دهنگو (ه | ه) ئهژناسیان و ۆهلینهی ههزاران سآله و وانای و

ئەژناسىيائىش بە چىن رۇق و مانگ و سالى دلبنەنمەلق و پەي كەسبۇي كە
ۋاچە ھۆرامىيەكا نەژناسوق، تەنانەت پەي ئا كە ساچە كە ھەستەۋەرىي
زۋانەۋانىيىشا نېيا، (لو، بو، چو) بە (لو، بو، چو) (تد) موانوۋە.

دوھم : پىتەكى يەكپارچى نېيەنە (U+0648 U+0659) و كاتو
ئەۋەكوشنايەنە، سەرەتا سەرەكە كوشىۋۆۋە و پەي ئەۋەكوشناي
(و)ەكەي مەنگامبۇە تەرە پەنەۋازەنە و كاتو فاراى فۆنتەكانە پاسەش
سەرمىۋ (و). ئانەيچ پەي نۆيسەرى و كەسبۇي كە خېرانۆيس بو،
سەرئېشە و ھەلەنۆيسى درقسكەرۇ.

يەرەم : چە ئانىشا گىرفتەر ئانەن، كە پېسە و ھەر دۋە ھېماكا (و) و (ئى)،
گىرتەكەش بەس نەگونجىباي و ۋەلامۇنە ئايش بە دەنگە ھۆرامىيەكەي
نېيا، بەلكو ئانەيچەنە، كە ھەم دلى خىشتەكو ھېماكا يونىكۆدى
(Unicode) يەنە بېيەيشا نېيا و ھەر پاسە دلى خىشتەكو سكرىپتى عەرەبى
Arabic script، خىشتەكو ئەلفابىتى عەرەبى Arabic alphabet، دلى
خىشتەكو ئەلفابىتى فارسى Persian alphabet، دلى خىشتەكو ئەلفابىتى
زۋانە كورڈىيەكا Kurdish alphabets، دلى خىشتەكو ئەلفابىتى
ئوردوويى Urdu alphabet، دلى خىشتەكو ئەلفابىتى پەشتوويى Pashto
alphabet، دلى خىشتەكو ئەلفابىتى ئويغۇرى Uyghur Arabic
alphabet، دلى خىشتەكو ئەلفابىتى سىندى Sindhi alphabet، دلى
خىشتەكو ئەلفابىتى Jawi alphabet، دلى خىشتەكو ئەلفابىتى Balochi

language، دلی خشته کو سکریپتو پیگونی Pegon script، دلی خشته کو ئەلفابیتی شاموخی Shahmukhi alphabet، دلی خشته کو ئەلفابیتی ئاروی Arwi alphabet، که دلی کۆمه لپوشانه ئا دهنگه هەن و گرڈ سکریپتو بە کاربەرا بە "سکریپتی عەرەبی" ئەژناسیان، ئا هبئی (و) بپهیش نبیا و ئەر ئیمه گەرە کما بق هبئی تازی [هەرچنە گونجی و درۆسی تەری مەنی] پە ی هبماکا یونبکۆدی زیادبکەرمی، پەنە ژازا چنین سالی چه مەرا مەنی، تاکو هبماکی پە سینیا و زیادبکریا، که تاکو ئا کاتە یچ هەم یانە و زوانی مۆرامی چه ئیسه ی ژبران تەر بپهین و هەم زوانە که دلبنە لوان.

چه بارەو هبئی دوهمی (ئ)، پاسە ژەلتەر ئامازەمدا، ئا دهنگه بپسەنە دهنگو که سرە ی عەرەبی و مەر پاسە که بەرپز (هۆشەنگ پوورکە ریم)ی بە فارسی نۆیستەن و چەرەش پە ی بە کاربەرژەن، دهنگه که گنۆ خانە و دهنگه نزمەکا، که هەم زوان و هەم لچی بە هبماو نزمی دهنگه که ی ژلپویا. ژەر و ئانە ی درۆستەرا، که هبماکبچش نمایاکەرۆ جۆرو دهنگه که ی و هەماهەنگه بق چنی دهنگه نزمەکا تەری، ئا دهنگی که ژاتە یشا گنۆ وارو ئاستی ئاساییۆ زوانی (ب ، پ ، چ ، چ ، ی) و پەنە ژازا هبما نزمۆبپه ی دهنگه که ی گنۆ چەر و نمایانو نزمبپه ی دهنگه که ی بق.

پیتۆ (ئ) یە کپارچی نپهینە (U+06cc U+065b) و کاتو ئەژە کوشنایه نە، سەرەتا سەرەکه کوشیۆۆه و پە ی ئەژە کوشنای (ی) هەنگامبۆه تەرە

پەنەۋازەنە. ئانەچ پەي نۆيسەرى و كەسبۇي كە خېرانۆيس بۇ،
سەرئېشە و ھەلە نۆيسى درۆسكەرۇ.

پاسە كە ئاماژەمدە، بەپاۋ زانىارپى و ئەنەياۋاى من، سەربارو بېيەي
سەرنج و كەموكورتى ئادۇە (و)، (ئ) ھېمايا، كە بەرئز نوعمان فايق
و ۋەلاكرىاو (ھۆرامان)ى بەكاربەردېنى، تاكو رادبۇ تاۋانشا نمايانو جۆرو
دەنگە كا و ئاستو دەنگە كا با.

بەرادبۇ فرە خاس و فراۋان تاۋانش ئا ھەلە-نۆيسىيە يە راسكەرۇۋە، كە
فرەو نۆيسەرە ھۆرامى-زۋانە كا بەشۆ ئىرانى ھامكات (ئ) پەي نۆيستەي
دەنگو (ئ: ئېر، كېل، ھىي) و (ي: ئېگە، پېرە، ھېر) بەكاربەرا.

سەربارو ئانەيچە، ئەلفابىتېۋ كە ۋەلاكرىاو (ھۆرامان)ى بەكاربەردەن،
سەرەپاۋ و ھەلامۆدايش بە چوار دەنگە تايبەتە سەرەككيبەكەو زۋانى
ھۆرامى، بەلام بە دەنگو (نگ: ن η)ى كە زۋانى ھۆرامينە ھەن،
و ھەلمشەنە ئانۆ.

ئەلفابېتتۇ، كە (ئارام شەكيبايى) بەكاربەردەن

بەداخۇ سەربارو ئانەى كە من چە حۆت سالى ۋيەرژەنە چن جارېۋ
 كۆششمكەرژەن چنى بەرپنز (ئارام شەكيبايى) پېسە و درۆسكەر و
 يەكەمىن كىبۆردى ھۆرامى پەيۋەنىگېروو. بەتايبەت پەى ئانەى كە
 جېباتى ئانەى من سالىق ۲۰۱۲ كىبۆردېۋە تەرە درۆسكەر و، تاكو
 كىبۆردەكۆ ئاڭى پەرەپندەبشەيى و بۆ بە بنەما و فرە كىبۆردى
 درۆسنەبۆ. ھەئبەتە من بە ھەمان ئىمەيل ئادرەس پەياممكىاستەن، كە
 ئاڭى سەر و وېب-بلاگەيەيشۆ نۆستەن و دمايىن پەياممىچم سەرەتاو
 ۋەھارو ئى سالى بى. بەلام تاكو ئىسە ھىچ ۋەلامېژم ھۆرنەگېرتەنۆ و چە
 ياۋاى پەيامەكام و من چە دەسپاۋاى ئاڭى بە ئا ئىمەيل ئادرەسەيشە
 گومانم ھەن. ۋەر و ئانەى بەداخېبەى من چېگەنە گلەيىكەرژەى نېيا،
 بەلكو خەمواردەيا بە نەبېبەى و درۆسنەبېبەى پەيۋەنىبەكەى.

ŋ	i	ě	ŵ	o	ü	w	ǔ	r	d	đ	ئەلفابېت و كىبۆردە
-	-	ئې	وو	ۆ	و	-	ر	د	ڈ	-	ئارام شەكيبايى

تاكو ئا ياگى چە ۋىرو منەنە مەنەبۆ، بەرپنز (شەكيبايى) چە
 رۆشكەرژەكە و بېشەنە، بە ئانەيە ئامازەشداى، كە پىتق (ق) ھېمانە

پەي دەنگېۋى ھامبەشى ميانو (زۋانى ھۆرامى) و (زۋانى كەلھوپرى)، كە ھەمان دەنگا چە ۋاچە كا (لۆ، نۆ، چۆ، خۆ، بۆ، تۆ، سۆ، پۆ، كۆ، دۆ، كۆت، سۆت، شۆت، ملۆ، مشىق، گرەۋۆ، شېۋىق، لېۋىق، ...تد) ھەن. ھەر پاسە پېتى دوھمە (ڭ)، كە ھەمان پېتەنە چە سەردەمو (سەيدى ھۆرامى) تاكو ئارق ھەنە و بەكاربرىق و تاكو رادېۋى فرە ياگە گېرە بېپنە، پەي دەنگېۋو زۋانى ھۆرامى بەكاربەردېنە، كە دەنگش چە دەنگو (د) جېياۋازا.

گرفتېۋ كە ئەلفابىتەكە و بەرپز ئارام شەكيبايى بېش، ئانە بى، كە نەتاۋى بە گرڭو پەنەۋازىيە كا نۆيستەي ھۆرامى وەلامبىڭۋە، دەنگو (نگ: ن | η) ى و دەنگو (ې | ا) و دەنگو (ۋ | ڤ) ھېماسازىي نەكرىپېنى. بەلام چنى ئانەيچە ھەنگامى يەكەمە و بنەرەتییە بى، پەي دىجىتالیزەكەردەي نۆيستەي ھۆرامى و ئاسانكارىي پەي نۆيسەرا و چە ئانەيچە گرنگتەر ئانە بى، كە مەرزو ئېرانى و عىراقىش برپەبى و وېش چە دنيا گولانەكە و رېزبەنى كىبۆردى فارسىي و عەرەبىي رزگاركەردەبى، تاكو ھۆرامى- زۋانەكى ھەر ياگېۋو دنيايەنە با، بە ئاسانى بتاۋا سەرو دەزگاشاۋە، كە بە فرەيى كىبۆردى لاتىنيەشا سەرو ھەنە، بە ئاسانى بە ھەمان رېزبەنى فرەو پیتە لاتىنيەكا، بە ئەلفابىتى ھۆرامى بنۆيسا.

ئەلفابېتېڭ، كە مامۇسا (سىامەند ھۆرامى) بەكارشېبەرق

بەپاۋ ئازانىارىپيا كە بەرپىز (سىامەند ھۆرامى) ۋېش چە پاۋ فەيسېۋوك- مەسىنچەرىۋ پەي من كىاستېنى؛ ئاڭ ئا ئەلفابېتەشە چە سالىق ۲۰۰۱ پېسە ۋە كىبۇردېۋى تايبەتى يان كەسى سەرو دەزگا كۆمپىوتەرىيەكە ۋە ۋېشۇ بەكارشېبەردېنە ۋە دىماتەر چە چە رېكۆتو ۹ ۋە ئۆگوستو ۲۰۱۱ بە مەمان ئەلفابېت چە (پەلىانە ۋە ھۆرامان) يەنە ئۆستەنش ۋە پېسە ۋە كىبۇردى ۋە لاكرېن چە رېكۆتو ۵ ۋە جونى ۲۰۱۵ كىبۇردەكېش ۋە لاكەردېنۇ.

ŋ	i	ě	w	o	ü	w	ǃ	r	d	ǎ	ئەلفابېت ۋە كىبۇردە
ن	ې	ئې	ۋو	ۆ	ۋ	و	ۋ	ر	د	د	سىامەند ھۆرامى

مامۇسا (سىامەند ھۆرامى) پەي دۇى چە دەنگە ھۆرامىيە جىبا ۋە تايبەتەكا مەمان ھېئى | پېتى (ۋ ، ې) بەكاربەرق، كە كەسانى تەرىچ بەكارشېبەرا ۋە تاكو رادېۋى ياگەگېرى بېيېنى. تاقە پېتېۋە، كە ئاڭى بەكارشېبەرق ۋە ئەلفابېتەكا تەرىيەنە نېيەنە، پېتو (ۋ) ۋە ئاڭ پەي ئا دەنگو ئا (ۋاۋ) نېمە دېرېزەيە بەكارشېبەرق، كە گنقۇ ميانو دەنگو (ۋ) ۋە دەنگو (ۋو).

پاسا، که به راؤرڈ به مهله به کاربه رڈهی (ؤ)ی پهی ئا دهنگه هؤرامییه به
 (کوه)، تاکو رادېو دهنگو ئا پیتی، که به پز سیامه ند هؤرامی
 به کارشبه رق، چه دهنگه هؤرامییه کهی نزیکتها، به لام ئه ر به ورڈی و
 ههسته وهری زوانه وانی هیمیکی سه رنجبده هی و دهنگه که یش
 گو شبده هی، به کاربه رڈهی ئا پیتی چن گرفتېوش هه نی:

یه که م : دهنگو بورهی (ضمه)ی که زوانی هؤرامینه هه ن، درې بیهی
 هانئاستو دهنگه که ین و به دهنگو (ه) لاوازی دمايش میو؛ پپسه (لکم |
 کوه). به لام هیمیوه | پیتېوه که ماموسا (سیامه ند هؤرامی) به کارش
 به رق، بنه رته نه هبماو دهنگو (ئ: و) ن و چه ئا یاگانه به کاربریو، که پیتی
 وهلپنه بورهش (ُ) سه رو بو (لؤلؤة). چه بنه رته نه ئا پیتی هه مان
 هه مزه ی (و عه ره ین) و به (ئ) موانیو وه (لؤلؤة | لولئوئه). به لام دهنگېو
 که زوانی هؤرامینه هه ن (لق | لوه) چه دهنگو (و)ی درې ته ر و
 جېباوازه را. دهنگو (و) به خرکه رڈه ی و به رپرای لچا پپسه و بازنبوی و
 چه میانو لچانه ته مامیق، به لام دهنگو (و) چه گلویه نه ده سپنه که رق و
 هه ر چاگه یچ دمايش میو.

دوه م : دهنگو ئا پیتی (و) به سکون (ُ) دمايش میو، به لام دهنگو (و ü)
 مدرایش نبیا و چه تاک (و) ئاسایی درې ته ر بووه و ئه ر دماو ئا دهنگه یه
 دهنگی ته ر نیو، درې بیهی دهنگه که ی به (ه) لاوازه دمايش میو.

يەرەم : ئاھىيى (ۋ) يۈنەنە چە پىتە غەرەبىيەكا و مەمان دەنگو مەمزەي (ۋ) غەرەبىن و چاگو كە مۇرامى-زۋانەكى موسولمانىنى و مەزاران سالىپن ئا دەنگەيە بە (ئ) مواناۋە و فېرېبېيىنى و ئاۋەز و موشو ئاڭپشانە ھېماكى ياگەگېرە بېپنە و بەكاربەرژەيش چە نۇستەي مۇرامىنە، ئاناگا وەنەرى مۇرامى (چ مۇرامى-زۋانى و چ ئا كەسى كە زۋانى مۇرامى فېرېبا) چنى دەنگو (ئ) رۈوبەرووكەرۋۋە و ئانەيچ بۇ بە مەلامەتو سەرۋنە شېۋىيى.

سەرنجېۋ تەر كە من سەرو ئەلفابىتو (ماموسا سيامەند مۇرامى) مەنم، يەك جۈرى (ي) چە دلپراسى و دمايى ۋاچېنە، كە فرەيى خالبەندىي درۈسكەرۋو ئەر پېسەو (ى) دمايى ۋاچى، پەي مەمان دەنگى (ھېمىۋە) بەبى خالە بەكاربىتو، جواننۇيسى فرەتەر بەرگنۇ. ھەلبەتە پەنەۋازا ئانە پۇشن بۇ، كە بەكاربەرژەيش چە دلپراسى و دمايى ۋاچېنە چە بارو نمايانكەرژەي دەنگەكەي و درۈسيۇ ھېچ گىرەتېۋش نېيا و تەمام درۈسا، من وېم چە ئەلفابىتو فېرژنى يەكەم و دوەمو كىبۇردەكۆ وېمەنە چە سالتۇ ۲۰۱۲ تاكو ۲۰۱۶ بە مەمان جۈرو ماموسا (سيامەند مۇرامى) چە دلپراسى و دمايى ۋاچېنە بەكاربەرژەينە، بەلام فېرژنى يەرەمۆ دېسەمبەرۋ ۲۰۱۶، پەي جوان-نۇيسى و كەمى خالبەنى، پەي دمايى ۋاچى، ھېمىۋە تەرەم (ى) نىيىنەرە.

ئەلفابېت، كە (عەبدوﻟﻻ ھەببى) بەكارشېرق

بەپاۋ ئا زانىارىيا كە بەرپز (عەبدوﻟﻻ ھەببى) وېش چە راۋ تىلەگرامى پەى من كىاستېنى، ئاڭ بەس ھېمىۋەش زىاڭدەكەرڭبە (ڭ : دال ھۆتېۋى گولانە سەرشۆ)، يەكەمېن ئامادەكەرڭدەى كىبۇردەكېش دۋى سالى و نىم چىۋەلتەر بېيەن و ئامادەكەرڭدەى دوەمش سالىۋ چىۋەلتەر ۋەلاببىەنۆ.

ھەر پاسە كە بەرپز (عەبدوﻟﻻ ھەببى) چە ۋەلامەنە دلنىاشكەرڭدەنۆ، ئاڭ بېجگە ئا ھېمى | پىتى (ڭ) ھىچ ھېمىۋى تەرەش پەى دەنگە تايبەتەكا زۋانى ھۆرامى نەنىپنەرە.

ŋ	i	ě	w	o	ü	w	ǃ	r	d	đ	ئەلفابېت و كىبۇردە
-	ئ	ئ	وو	ۆ	ۆ	و	و	ر	د	ڭ	عەبدوﻟﻻ ھەببى

پاسە كە زانىان ھېما | پىتۆ (ڭ) ۋاتا (د) كە يەرى خالى پېسە ۋە ھەشتېۋى گولانەى يان ھەشتېۋى گولانەش سەرۆ ھەن، چە ھونىاكا (سەيدى ھۆرامى) تاكو ئىسە ۋ چە لايەنو فرەو نۆيسەرا ۋ ھەر پاسە چە لايەنو كەسانېۋىۋ كە ئەلفابېت يان كىبۇردى تايبەتەشا پەى زۋانى ھۆرامى نېپنەرە، بە فرەى ھەمان ھېما (ڭ | ڭ) بەكارپىنەنە ۋ نرىپنەرە. بارېۋى

چامنه نه ئېمە پېسە بەکاربەرى و نۆيسەرى چنى ئى پرسىارى پرووبەروو مەنمى: چى پىتە ياگە كۆتەكى (ڭ) بەكارنە بريئەنە؛ ئايا پىتە كۆنەكى مەلئەنە؟ ئەر پىتە كۆنەكى مەلئەنە، مەلئەببەيش چبشا؛ ناجۆرىش چنى دەنگەكەى و جۆرو ۋاتەى دەنگەكەىن؟ يان مەلامەتى تەرەش مەن؟

گرفتى مېماو | پىتو (ڭ)، كە بەرئز (عەبدوئا حەببى) جېياتى پىتو (ڭ)
نېئەنرە:

يەكەم: بە پېچەۋانە و نزم-ببەى دەنگەكەى، حۆتە گولانەكەو سەرىش نىشانەن پەى بەرزۇببەى دەنگەكەى پېسە و (ۆ) و (ئى)؛ كاتېۋ ئا حۆتە گولانەشە سەرۆ بو، ئامازەن پەى بەرزۇببەى و ئەۋەكرىاي دەنگەكەى، كاتېۋ چېرەنە بو يان مەشتبۇى گولانە يان يەرى خالى سەرەوارى با، نىشانەنى پەى نزم-ببەى دەنگەكەى چە ئاستو ئاساي زۋانى بەرەو وارتەر، پېسە و پىتو (ش)، (ف)، (ث) .

دوهم: مېماكى دلى رېزىبەنى خىشتەكو مېماكا يونپكۆدى و سكرىپتى عەرەببىنە ببەيش نېيا و مەر كەس كىبۆردەكۆ بەرئز (عەبدوئا حەببى) نەبق، نمەتاۋق ئا پىتى بنۆيسق .

يەرەم: مېماكى | پىتەكى يەكپارچى نېبەنە (U+062f U+065a) و كاتو ئەۋەكوشنايەنە، يەكەم جار حۆتە گولانەكە كوشىقۆۋە و پەى ئەۋەكوشناى تەمامى پىتەكى، دۋى جارى ئەۋەكوشناى پەنەۋازا، كە بە

ۋېرشىيەش (د) مەنۋە. ئانەيچ پەي چاپى و خېرانۋىستەي و بەكاربەرىي
نۋىسىياريى گرفت و سەرئېشە و كات كوشتەي درۋسكەرقو.

گرفتېۋ تەر، كە ئەلفايىتەكەو بەرپز (عەبدوئلا حەببى) يەنە مەن،
ئانەن، كە ئاڭ پىتق (ؤ | 0) پەي دەنگو (واوى نېمە درېۋى پېسە و Lü،
Sü، Kü، züt، küü..تد) و هامكات پەي دەنگو (ؤ : jot، kot،
Hor)، ي بەكاربەرقو. مەر پاسە ئاڭ پىتق (ئ | ë) پەي دەنگو چېرەي
(كەسەرەي عەرەبى ؛ ي : ئېمە، ئېگە، پېسە، سېر، مېلى) و هامكات پەي
دەنگو (ئ : ئېر، ئېران، خېر، خىمى، بېئەرىيە، شى، ..تد) بەكاربەرقو.

بە پەيلۋاو من، بارىۋى چامەنەنە، گرفتەكە مەر نەگونجىيى و نادرقسى
ھېماكا نېيا، بەلكو رېسو نۋىستەي ھۆرامى كەرۋە بە پەژم. چوونكە
بەرادەي كەم (ڭ) يەكەم پىتى ھۆرامىيەنە كە سەڭان سالىن ئەژناسىيىنە
و ئى رۋ فارايش بە (ڭ)، بېجگە نادرقسى ھېماكى چە بارو دەنگ-ژناسىيۋ،
ئا شناسە و دڭان پۆرەنېيايە، كە تاكو ئيسە چە بارەو ئا دەنگەيە
بەدەستامان، ملۋنە چېرو پىسيارى و تەنانەت چنى تانەداي زۋانئناسە
ناھۆرامىيا رۋوبەرووبېمېۋە، كە ۋاچا "ھۆرامى-زۋانەكى وېچشا نەزانا
چېششا گەرەكا!"

ۋەرۋ ئانەي، خاستەر ئانە بى، نەر ھەمان ھېماي ياگەكۋتى (ڭ)
بەكاربىرۋ، تاكو زارۋلى و گەنجى و بەكاربەرى كەم شارەزى تووشو
سەرگەردانى نەزاناي بەكاربەردەي ھېماكا نەبا.

ئەلفابىتتېۋ، كە (تاقمە و نويسكارا و انەى ھەورامى) بە كارشېرا

ھەرچنە ئەلفابىتتېۋ كە (تاقمە و نويسكارا و انەى ھەورامى : كوررش ئەمىنى ، ژيار سلامە تيان ، عەبدوئلا ھەبىبى) ھەمان ئەلفابىت و كىيۇردەنە، كە بەرپز (عەبدوئلا ھەبىبى) بە كارشېرەق و ۋەلتەر چە بارەو ئا ئەلفابىت و كىيۇردى سەرنجى وېم نۆيستېنى، بەلام ۋەرو ئانەى كە دلى پەرتوو كە كەيشانە زياتەر سەرو ئەلفابىتى و جۆرو دەنگە كا قسېكرىنە، من بە پەنە ۋازش مزانوو، كە بە جىيا و تايەت چە بارەو ئەلفابىتتېۋ كە پەرتوو كە كەنە ئامان، سەرنجى وېم بڈەو و بنۆيسوو.

ھەلبەتە پەنە ۋازا ئانەى ۋاچوو و دەسنیشانكە روو، ئى سەرنجى، كە چېگنە مەيا و منۆيسووشا، بە شېۋى فرە كەمېنى چە سەرجەمو سەرنجە كا من، كە سائق (۲۰۱۶) من چە بارەو پەرتوو كو (وانەى ھەورامى) پېسە و دەسنۆيسى نۆيستېنى و بە داخۆ تاكو ئېسە نە پەردە چيانم سەرنجە كا وېم پاك نۆيسكە روو و پېسە و سەرنجا و رەخنا ۋزووشا ۋەرجەمو نۆيسەرا پەرتوو كو (وانەى ھەورامى). ئومېدواز ھەنا دماو ئى نۆيستەيە، پەى تەمامناى و ۋەلا كە رڈەى سەرنجە كا وېم چە ئا بارۆ، بواریۋ ھۆرگنۆ. [۱۹]

بە داخۆ ئەلفابىتتېۋ كە (تاقمە و نويسكارا و انەى ھەورامى) نىانەرە، ھەمان گرفتى كىيۇردە كو | ئەلفابىتتە كە و بەرپز (عەبدوئلا ھەبىبى) ش

مەنى و نەتاۋاناش بە پەنەۋازىيەكا نۆىستەى مۆرامى وەلامبڈوۋە. مەم
 مەژمارو پىتەكاش كەما و مەم ھېماسازىي دەنگەكا نادرۇسا و مەم تاقە
 ھېمىۋە، كە پەى دەنگېۋى مۆرامى چنەش مەنە (ڭ) ، نادرۇسەنە.

ŋ	i	ě	w	o	ü	w	ĩ	r	d	đ	ئەلفابىت و كىبۆردە
-	ئى	ئې	وو	ۆ	و	و	ر	د	ڭ		تاقمە و نويسكارا و وانەى مەورامى

چە بابەتى يەكەمۇ پەرتوو كەكەيەنە "ئەژناسناى ئەلفباى مەورامى،
 لاپەرە ۵"، ئەلفابىتى مۆرامى بە سى و حۆت (۳۷) پىتى ئەژناسنىان : چە
 خىشەكو پىتە (constants)نە، ھېماو پىتى يەكەمو ئەلفابىتى مۆرامى (ئ)
 نادرۇس بە (ء) نۆىسىيەنە، ھېماو پىتو (ڭ) كە چە سەردەمو (سەيدى
 مۆرامى) تاكو ئىسە بەكاربىيەنە، نادرۇس بە (ڭ) نۆىسىيەنە، ھېماو پىتو
 (ھ) نادرۇس بە (ه) نۆىسىيەنە، كە (ه | ه) پەى وېش پىتېۋى (vowel)نە و
 چە پىتو (ھ) جىيەنە، نەكرىق (ه) ھامكات ھېماو پىتېۋى (constant) و
 پىتېۋى (vowel) يىچ بو. پىتو (و) كە پىتېۋە دەنگۆ-دەرەنە (vowel)، كەچى
 بە دەنگ-كپە (constant) ئەژناسنىيەنە، مەلبەتە مەلامەتو ئا ناچارىيە
 ئاشكران، نۆىستەى بە ئەلفابىتى فارسى، يان سۆرانى.

بېجگە ئانەيە، دلى خىشەكو پىتە (constants)نە، دۋى پىتى (ؤ ، ن)
 مۆرامى كە دەنگەكەشا مەن و ۋاتا ۋاچەكا فارا، ئاماژەنە ڭرىيىنى. پىتى

یەكەمە: دەنگو (ۆ) چە زۆانی ھۆرامییەنە بەس بېیەى دەنگى جىباى نېيا، بەلكو ھامكاتېچ فارىاى پىتو (و، ق) چە ئاۋاچانە كە دۆى يان يەرى پىتى vowel پېۋەرە مەيا : دىبئو، كوچپو، كورپو، كىناچپو، كەرووۋە، كەرۋوۋە، ۋەر، شېۋە، چوارچېۋە، بۋە، لۇپو، تۋە، چۋە، خۋە، دۋە، ..تد.

ھەپسە دەنگو (ن : ى : ى : ى) كە زۆانى ھۆرامییەنە فرە زاق و ئاشكران و مەن و ۋاتا و ۋاچە كا فارو (ن : گن، تن، پەنە، گەنە، مەن، مىگە مىگ، ئانە، پانە، پۋنە، شۆمەنە)، كە چە دەنگو (ن : ئانە، گنە، پنى، گەنا، گنا، مەنا، تەن، مەن) جىباۋازا.

چە خىستە كو پىتە (vowels) نە، پىتەكى بە حۆت (۷) پىتى (ا، و، ۆ، ى، ە، ى، و) ھەژماركەردېنى، كە پەى چوار (۴) دەنگا (ۆ، ق 'بۆرە'، ى، ې 'چېرە') زۆانى ھۆرامى، بەس دۆى (۲) پىتى (ۆ، ى) بە كارىپىنى. چېپوۋ كە زانستو زۆانىيەنە كىرئەى و ئاۋەزىسەن نېيا، چوونكە چوار دەنگى جىباۋازىنى و ۋاتا و ۋاچە كا فارا و زۆانى ھۆرامییەنە ھەم دەنگو (ۆ) ھەن و ھەم دەنگو (ق)، ھەپسە ھەم دەنگو (ى) ھەن و ھەم دەنگو (ې).

ۋەرو ئانەى نەكرىق ھېمپوۋ پەى دۆى دەنگا بە كارىرىق و تەنانەت ئەر زۆانى ھۆرامییەنە دەنگى (ۆ، ى) پىچ نەبا، ھەر نادىرۇسا، كە ئا دۋە ھېمايا پىتا پەى دۆى دەنگە جىباۋازا تەرى بە كاربەرمى. چوونكە حۆتە گولانە و سەرو (ۆ، ى) ئامازەداين بە بەرزۇبىيەى و سەرۆ-بىيەى دەنگەكەى چە

ئاستق زۋانئىيەنە و نمەكرىق ھېما بق پەى نزمۇببىيەى دەنگى، ھەر پاسە
كە چېرە ھېمان پەى نزمى و نزمۇببىيەى دەنگى.

دىل خىشتەكى پىتە (vowel) نە كە بە خۆت (۷) دانى دەسنىشانكرىپىنى،
پىتق (ۆ) كە ھېمانە پەى دەنگېۋى بەرزى پېسەو (ھۆر Hor ، ھۆرام
Horam ، ھۆرامى Horami ، ھۆرامان Horaman) ى جىياتى دەنگو (بۆرە
büre ، كۆسالان Küsalan ، بۆر büre ، ھەرقل Herül ، بۆسار büsar ،
توفان Tüfan ، لالو Lalü) ى بەكابريان، ۋاتا پەى ھېماسازى | پىتسازى
دۋى دەنگە (vowel)، تاقە پىتېۋە (ۆ) نرىنەرە، كە زۋانى ھۆرامىيەنە
ھەم دەنگو (ۆ : ئۆ) ھەن و ھەم دەنگو (ۆ : ئۆ 'بۆرە')؛ ئاشكرا دەنگو
(بۆرەى | ضمە 'ئۆ' : كۆ ، كۈە ، لکم) فرە چە دەنگو (ۆ : ئۆ) ى جىياۋازا.
چاگەنە كە ئا بەرنىزى (ۆ) جىياتى (ۆ : بۆرە) ى بەكاربەرە، ئەى پەى دەنگو
(ئۆ : ۆ Oo : ھۆرامان Horaman ، ھۆر Hor ، ھۆرە Hore ، ھۆرامى
Horami) چ ھېمىۋە بەكاربەرە؛ ئەى فېروازى و وانىارى و وەنەرى چنى ئا
دۋە دەنگەيە (لۆ ، ھۆر) جىياكەرەۋە، كە دەنگو يەكەمېشا (ئۆ na : بۆرە |
ضمە) ن و دەنگو دوەمىشا (ئۆ Oo)؟

ھەر پاسە پىتق (ئ) كە ھېمانە پەى دەنگېۋى بەرز و ئەۋەكرايى (ئېر،
خېر، بېر، ئېران، ئېزىدى، ئېرقوولى) جىياتى دەنگو (چېرە) ى بەكاربېرىنە
و پالئشەنە "ئ (چېرە)" نۇسىيان، كە (ئ) چېرە نېيا و سەرەش ھەن. ئايا
حوتە (ۆ) گولانەو سەرو (ئ) ئاماژەن پەى (چېرە ِ) ى؛ ئەى ھېما پەى

دەنگ-بەرزى (ئېر، خېر، بېر، ئېران، ئېزىدى، ئېرقوولى) چېشەنە، ئايا مەر مەمان ھېمانە (ئى)؛ ئەى چنى كرىق (ئى) كە ھېماو دەنگېۋى بەرزى و ئەۋەكراينە، پەى دەنگو چېرەى (ئى) كە دەنگېۋى نىما بەكاربىقو؛ ئايا نۆستەى (ۋېرەگا، مېۋە، كېلى، كەلى، وېل، مېلى، كىتب) بە (ۋېرەگا، مېۋە، كېلى، كەلى، وېل، مېلە، كىتب) درقسا؛ ئەى چنى دەنگو (ۋېرەگا، مېۋە، كېلى، كەلى، وېل، مېلە، كىتب) چە دەنگو (ئېر، خېر، بېر، ئېران، ئېزىدى، ئېرقوولى) جىباكرىقوۋە؟

پەى من سەرنجكېش ئانەن، كە نۆيسەرى (ئەلفابىتو 'وانەى مەورامى') فرە بە درقسى بېبەى دۋى دەنگە (vowel) زۋانى مۆرامى (چېرە) و (بقرە) ۋىنا، بەلام جىياتى ھېماسازى تايبەتى، كە چى پەى بەكاربەرثەى ھېماو دەنگېۋى تەرى پەنابەرا و ھىچ چە دمارق و سەرەنجامو ئا ناجورىبەىە گىنگىنەڭا و ۋىرنەمەكەراۋە، كە ئەشىچ بەپاوا نامەكا ئانەشا ئېستېۋە، كە مشىق ھېماسازى دەنگەكا چىن بوق؛ كاتېۋ ماچىق (چېرە)، ۋاتا چېۋېۋ كە گىنو چېر و دەنگەكەش پېسەنە (كەسرە ِ و عەرەبى) و پەنەۋازا پىتەكى چېرەش بوق، نەك حۆت يان مەشتېۋى گولانە سەرشۆ.

مەلبەتە، ۋەرو ئانەى كە زۋانى مۆرامى ئەلفابىتېۋى جىباۋاز چە ئەلفابىتې عەرەبى'ش ھەن، نەكرىقو زۋانى مۆرامىبەنە چېرە (كەسرە ِ) بەكاربىقو و پەنەۋازا ھېماسازىبەكەش ئامازەبوق پەى نىما دەنگەكەى

(پای) و ھېماو چېرەكەى گىنو (چېر)، ھەر ۋەرەو ئانەين كە چېرە'ش پنے ماچىقو و پەنەۋازا (چېرە)كە چنى ئەلفابىتى مۇرامى گونجىقو.

حۆتو سەرو (ۆ) ھېمان پەى بەرزۆبىيەى دەنگەكەى چە ناستو زۋانىيەنە. بە پېچەۋانەو ئاماژەو حۆتو سەرو (ۆ)، (و نا : بۆرە ضەممە ُ) ھېمان پەى درىژتەر بېيەى دەنگەكەى چە دەنگو (و) كوئى و زۋانى مۇرامبچەنە ھەر پاسەن و نەمەكرىق نىشانق بەرزۆبىيەى و دەنگۇداى سەرو پىتەكېۋە بۆ، كە دەنگەكەش بەرز نەبۆ. پەى بەركۆتەى جېياۋازى دەنگو (و نا : تو، كۆ، لۆ، چۆ، خو، سۆ، بۆ، گۆ، پۆ) چە دەنگو (ۆ Oo : ھۆر، ھۆرە ، ھۆرى)، متاۋمى ئى ۋاچى (شۆبۆ Sobü) سەرنجىدەيى، كە ھەر دۋە دەنگە جېياۋازەكەش چنە ھەنى و زاق و ئاشكرىنى، (شۆبۆ Sobü) نامق گۆرالېۋق ناوچەو ھۆرامانىيەنە و نامەكېچش ھۆرامىيەنە و سۆرانى-زۋانەكى بە (شەوبۆ) نامېشېرا. ئايا ميانو دەنگو پىتى **دوھمى** و پىتى **چوارەمى** جېياۋازى ھەن، يان نىيا؛ ئەر ھەن [كە ھەن]، ئەى چنى متاۋمى دۋى دەنگى بە يەك پىت ھېماسازىكەرمى، ئايا ھېما-قپانا؛ ئايا نۆيستەى دۋى دەنگا بە يەك پىت زۋان سەرختتەر و ئالۆزتەر كەرۆ و چە وەنەرى سەرشېۋنق، يان ھېماسازىبى تايبەتى پەى ئا دەنگا كە ۋاتاو ۋاچەكا فارا؟

ۋەرەو ئامەلامەتا، ئائەلفابىتە ھەم كەما و ھەم نادرقوسا و ھەم نەتاۋانش بە پەنەۋازىيەكا زۋانى مۇرامى وەلامبىدۋە. ئومبىدواز ھەنا، كە نۆيسەرى

په پرتو وکو (وانه ی مه ورامی) ئی سه رنجا منه به دلسوزی و کوششېږ په ی ته سه لکه رڼه ی کوششه که و وېشا بزانا و بتاؤمی ئایه نده نه گرځېما پېږه ره ئا په رسا گفتوگو که رمی و په یجوریه کاما که رمی به ته مامکه رو په کتری و ره خنه گېرته ی به داینه مؤو خزمه تکه رڼه ی زوانی بزانه ی، تاکو چه بارو پاشا گه رڼانی ئیسه ی رزگاری بیعی.

ئەلفابېتېۋ، كە دكتور (مەھدى سەجادى) ى بەكارشېبەرق

بەپاۋ ئا زانىارىيا، كە بەرپز (مەھدى سەجادى) وېش چە راۋ تىلەگرامى
پېسە وەلامۇداى پرسىيارەكا من چە ئا بارۇ، نۇبىستەنش، ئاڈ:

- جېياتى جۆت (وو : w̃ : قوول qw̃) تاك (و: قول) منۇيسق.

- جېياتى تاك (و w|u : قول qu) پىتق (و o : قول) منۇيسق.

- پەيدەنگو بۆرەى (و ü : قول Qün) ھېماو (و: قول) بەكاربەرق.

- جېياتى پىتق (و o : ھور Hor) پىتق (و : ھور) منۇيسق.

- پەى دەنگو چېرەى (پاى : مېلى Mäl, گولانى gulani)

پىتق (ئ : مېلى Mäl, گولانى gulaně) منۇيسق.

- پەى دەنگو (ئ) ھەر پىتق (ئ) منۇيسق.

- پەى دەنگو (ن | نگ : پانە pañ, گەن gen, مەن men)

دۋەپاتو (نن : پاننە، گەنن، مەنن) منۇيسق.

- جېياتى پىتق (ر R : رەنگ) ھېماو (ز : زەنگ) بەكاربەرق.

η	ī	ě	w̃	o	ü	w	ṽ	r	d	đ	ئەلفابېت و كىبۆردە
نن	ئ	ئ	و	و	و	و	ز	ر	د	د	مەھدى سەجادى

پاسە ۋىنەى، ئەلفابېتېۋ كە دكتور (مەھدى سەجادى) بەكارشېبەرق،
جېباۋازىيەكەش بەس ھېماسازى پىتە تايبەتە ھورامىيەكا نېيا، بەلكو

فارای ئا پیتاچەنە، کە بەرپادەى کەم سەژان و ھەزاران سالى ۋەلتەر چە گرڭو ھۆرامانى و دۆروبەريشەنە بەکاربريینی و ھەر پاسە بە دەسنیشان کريایى سەژ سالى ۋيەرژەنە چە ھۆرامانو بە شق ئېراقىيەنە بەکاربريینی و ياگەگيرى بېيینی و چە ھۆرامانو بە شق ئېرانىچەنە بەرپادەى کەم پانژە سالبۇا ياگەگيرى بېيینی. بەلام پەنەۋازا من ئانەيچ ۋاچوو، ياگو دلۆهشین، کە بەرپادەى کەم ئاژ پەى (ژ) و (ۋ) ھەمان دۆه پیتەيە بەکاربەرۆ، ھەرچنە بەداخۆ ئانە تاقە خالى ھامبەشق میانو نۆیستەو ئاژى و نۆیستەو نۆیسەرا تەريەنە.

گرفتېۋ کە ئەلفاييتېۋ کە دکتۆر (مەھدى سەجادی) خەريکا سەرش ھەرمانەکەرۆ و گەرەکشا ياگەگير بۆ، ئانەن، رپسى سەژان و ھەزاران سالى و نۆيسيارپى ھۆرامى کەرۆۋە بە پەشم و بەدلنياييۆ ئانەيچ چنى ۋەرەنگارى ئاۋەزپى و ھەر پاسە وەرپسبپەى و وازناۋرژەى زارۆلا و گەنجا چە نۆیستەى ھۆرامى رۆوبەرۆوبۆۋە، چوونکە :

- بەکاربەرژەى (و|u) پەى دەنگو (وو) (w) چە کرژارى ئيسەيى و ئايەندەيى يەکەم کەسى تاکیيەنە (قسەکەريپەنە : کەرۆ keru، موەرۆ mweru جبياتى کەرۆو kerw، موەرۆو mwerw) و ھەر پاسە فرەو ۋاچا تەرى پيسەو (موو Mw، شوو Sww، ..تد) ھەن و فارايشا بە (مو Mu، شو Su)، ھەلبەتە بەس فارای نۆیستەى و پانۆيسى نپيا، بەلکو فارای دەنگەکا و تېکداى قسەکەرژەى ھۆرامين و ئەر ۋيەرژەى

مەزاران سالىھو درېزى ئا دەنگەيە و سرووشتو دەنگەكەي
 ۋەرچەمگېرمى، بەرادەي كەم سەڭ سالى واناي و نۆيستەي (و) پەي
 دەنگى كوئو (كوت، كورڭ، كوشتەي، قوپ، قول، ورڭ، وئ، كول، ..تد) و
 (وو) پەي (ملوو، بەلوو، موەروو، موو، قوول، كوت، پەپەشوت، ..تد)
 بەكاربىران و بە ئاشكرا ۋاتەي (قول) و (قوول) جىپاۋازا و يەكەم چە
 دوەمى كوئتەرا. مەر پاسە بەرادەي كەم پانزە سالىن مۆرامى-زۋانەكى
 ئىرانچ بە جىپاۋازى دەنگو (واو)ەكا ئاشنىي و پەي (واو) كوئى (و | u)w
 مئوسىق و پەي (واوى) درېزى (وو) (w) بەكاربىرق. مەرچنە بەداخو
 نۆيسەرى مۆرامى-زۋانى بەشق ئىرانى بە مەلە (و) پەيوەندى و (و)
 خاوەندارىپچ مەر بە (وو) مئوسا، بەلام بەرادەي كەم چە بارى ئيسەيى
 و ئايەندەيى كرڭارو يەكەم كەسى تاكيبەنە (قسەكەرى تاكيبەنە)
 بەكاربىران و بىرق و درقسىشا.

- مەر پاسە، بەكاربەرڭەي پىتق (ۆ 0) جىياتى پىتق (و : تاك واوى)،
 گرفتېۋە گۆرېنە و پىتق (ۆ = 0) ئېمە چنى گرفتېۋى گۆرەتەرى دەرگېرى
 كەرۆ، چوونكە يەكەم سەڭان سالىن بەشېۋو مۆرامانى پىتق (ۆ) پەي
 نۆيستەي (مۆر، مۆرامى، مۆرامان) بەكاربەرۆ، ئيسە فاپايش بە (و)،
 نەك مەر سەرشېۋناي درۆسكەرۆ، بەلكو ئا مۆرامى-زۋانېچە كە
 ئارەزوومەنى واناي و نۆيستەي مۆرامىيەنى، بېزار و دوورى ۋزۆۋە. بە
 پەيلۋاو من دۆەبارەكەرڭەي مەمان مەلەو فارسى-زۋانەكان، كە چە
 لاتىنى-نۆيستەينە (0) پەي (u) بەكاربەرا. چانەيچە خراپتەر تېكدای

بەنەما ئاۋەزىيە كۆ ھۆرامى-زۋانا عېراقىن، كە سەئان سائېن ھەم بە سكرىپتى عەرەبى و ھەم بە سكرىپتى لاتىنى (ؤ | o) پەى (ھۆرامى Horami و ھۆرامان Horaman) ى بەكاربەرا و (و) پەى (كولل kü, كولل kul، قولل qu, قوش quş، كورە kure، كونە kune) بەكاربەرا. تەنانەت ئەر ئا ھېماسازىيە (ؤ) پەى (o) و (و) پەى (u) نا درۆسىچ با، [كە نادرومى نېيەنى]، فارايشا دماو سەئان و ھەزاران سائى نۆيىستەى و سەئ سائى وانايشا، جەنگكەرئەى كەسپۆين چنى سەيق وېش، كە سەرەنجام بە وېكوشتەى وېش تەمامىق، تاكو سەيق وېش دلېنەبەرۆ.

بەكاربەرئەى (ؤ) پەى دەنگو بۆرەى (ق) نىمەدرېژى (لۇ، كۇ، شۇت، كۇت، خۇ، بۇ) ھەلەن، چوونكە :

يەكەم :- (ؤ) دللى سكرىپتى عەرەبىيەنە ھەن و تاييەتا بە زۋانەكا تەرى و پەى دەنگى تەرى بەكاربېرۆ، ۋەرو ئانەى ئاۋرپەئەىش و بەكاربەرئەىش چوارچېۋەو ھەمان سكرىپتى عەرەبىيەنە پەى دەنگبۆى تەرى، ناجۆر و نادروسا. چوونكە دللى سىستەمو ھەر جۆرە سكرىپتېۋيەنە، جۆرە رېكۆتېۋى ۋاتايى و دەنگى سەرو ھېماكا ھەن، ھەر پاسە چە سكرىپتى لاتىنييەنە رېكۆتەى سەرو دەنگە ھامبەشەكا ھەن، يان چە سىستەمو سىمبۆليەنە سەرو ھېماو گۆشى و دەم و لووتى رېكۆتەى ھەن.

دوھم : ئەلف يان خەتق سەرو (ؤ) ھېمانە پەى بەرزى دەنگەكەى، ھەر پاسە كە حۆتو سەرو (ؤ) ھېمان پەى بەرزۆبېيەى و ئەۋەكرىايى

دەنگەكەى. چە زۋانى ھۆرامىيەنە ئا (و) نېيا، كە دەنگىش پېسە ئەلفى بەرزبۆۋە، دەنگى پېسە (ۋ) چە زۋانى سۆرانىيەنە ھەن بە تايبەت دىيالېكتو سلېمانىيەنە، كە دما دەنگو ئى ۋاچا بە نىمە ئەلفېۋ ماچا (ئەۋە ئەۋا ، نەۋە نەۋا ، شەۋە شەۋا).

زۋانى ھۆرامىيەنە (ۋ) پىتېۋە تەمام جىئ و دەنگېۋى تەمام جىيان. چە بارەو دەنگە (ۋاۋىەكا) بەس يەرى جۆرە دەنگى (و) ھەنى:

يەكەم: (ۋ)ى كۆل (كۆرڈ، كوت، كوتكوتكەرڈەى، كۆل، قوئ، توخ)

دوہم: (ق)ى نىمە درېئ (چۆ ، لق ، بۆر ، شۆبۆ، كوت و كۆر، جموجۆل)

يەرەم: (و)ى درېئ (زوو، موو، شوو، ملوو، بەلوو، كوولەكى، كەركووك، جوولەكە، جووجەئى)

- بەكاربەرڈەى (ئ) پەى دۇى دەنگا (ي | | i: | مېئى .mi|í، مېزە mize) و ھامكاتىچ پەى (ئ | | ě : ئېر Ěr ، ئېران Ěran) چە ئەلفابىتېۋەنە و پەى زۋانېۋى نادىرۇسا. چوونكە ھەر پىتېۋە يەك ئەركىش ھەن و ئادېچ نىمايشداو دەنگېۋىن، ھەر پاسە كە لووتە و چەمى و گوشى ئەركېۋى دەسنىشانكىرياشا ھەن و نەمتاۋا ئەركو ئەندامەكا تەرى ئەنجامبدا.

- بەکاربەرژەى (نن) پەى دەنگو (ن: نگ | ing) نادرۆسا، چوونكە چە دەنگو دۆەبارەو (نن) جېياۋازا و زۋانى ھۆرامىنە بەراۋرژ بە زۋانەكا دۆرۋەرىش زاقتهرا و فرە ياگېنە بەرگنۆ (يانزە Yanze، دۋانزە Dvānze، پانزە Panze، شانزە Šanze، گەن gen، مەن men، پەنە peñe، شۆمەنە šomenē، كەن Ken، ئانە ane، چن çn). دەنگەكە دۆەپاتكەرژەى (ن) نېيا، بەلكو (نگ) پۆى لاۋازا. منىچ چە سەرەتاو نۆىستەى وېمەنە بە ھۆرامى (نن) بەكاربەرژەن، بەلام دماو ماۋپۆى فرە كەمى، نادرۆس-بېيەى (نن) پەى وېم بەركۆت و فرە زوو وېكۆتا و فارام بە (ن)؛ ھەمان دەنگ چە زۋانەكا تەرىچەنە ھەن، كە سكرىپتە ەرەبىيەكا بەكاربەرا، ئاڭبىچى ھەمان ھېئى (ن) پەى ھەمان دەنگى بەكاربەرا.

- بەكاربەرژەى (ز) جېياتى (ر) نادرۆسا، چوونكە:

يەكەم: دەنگو گېرتەى يان قەلەۋبىيەو (ر) گنۆ چېرو زۋانى رووھو وار بە چەناگەيۆ پالمنىقو بە ھىچ جورپۆ دەنگەكە بەرەو سەر نېيا و دەنگېۋى ئەۋەكرىا پېسەو (ۆ، ئ)، يان زۋان پېسەو (ل) رۆھو سەر بەرزنمەبۆۋە. ئانە كە ۋەلتەر نۆيسەرە سۆرانى-زۋانەكا ئېرانى بەكاربەرژەن، مەلامەتەكەش پەى (تايپكەرى فارسى) گېلۆۋە، كە ھېماو (ر) چنە نەبېنە و ناچار سەرو (ر) ئا ھۆتە گولانەشانيانەرە.

دوهم : پاسه مزانعی چه سه ڈ ساللا زیاتهرا ئېمهی هۆرامی-زۆان به ئی هېمئ (ر) ناشینئیی و هۆش و ئاؤهزو فرهو ئا هۆرامی-زۆانانه که فېرگه نه وانانشا و هۆگریشا په ی وانای و نۆیسته ی هه ن، یاگه گېربیه ن و دیسان فارای (ر) به (ز) تېکدای ئاؤهزو خه لکی و جه ننگه رژه ی که سېوین چنی سه یق وېش، که سه ره نجامه که ش و بکوشته ی ن و به س.

کۆل و پۆخت، من هیچ په نه ئاؤزیبۆ په ی فارای ئا هېمایا | پیتا که سه ڈان و مه زاران سا لېن هۆش و ئاؤهزو خه لکییه نه یاگه گیرى بېبئیی، نمه ئینوو، به تاییه ت ئانه که هېما تازه کی چه بارو زانستو زۆانی و ده ننگ- شناسیۆ نادر قسېنی و نمه تاؤا ده ننگه کا نماییشه که را.

بېجگه ئانه یچه، ئېمه خواخوامانه هۆرامی-زۆانه کی په ی وانای و نۆیسته ی زۆانه که یشا به هېما یاگه کۆته کا کۆششکه را و وېشا چه ده قگېرته ی به زۆانه سه پیاکا رزگار که را و گرڈېماؤه بتاؤی به گفتوگۆی به رده وام و زانستیانه چه باره و ئا چن ده ننگه تاییه ته هۆرامییه به کۆششکه رمی و به په شتبه سته ی به به لگه و بنه ما زۆانه ئانییه کا سه رو درقسته رین و گونجیاته رینیشا هه م چه بارو وه شنۆیسی و ئاسانئۆیسی و هه م خېرانئۆیسی و هه م چه بارو ته کنیکیی و دیجیتا لېزه که رژه یشا وهرده سی و ئاسانی گونجیئ با و هه م بتاؤا به رز- و نرمۆ-ببیه ی ده ننگه کا نماییشه که را و ئه نه یاؤایشا په ی گرڈ که بۆی ئاسان بق و هه ر پاسه وېنېئۆ

كە ھۆشۈ ئېمە و نەۋەكا دماو ئېمە درۇسشكەرا، چنى لۇجىكو زۋانى و ئاۋەزو ھۆرامىي-زۋانەكا گونجىق.

ئومبىدواز ھەنا، بەرپىز (مەھمدى سەجادى) چە بارەو گردو بارەكا و ۋەرەنجامەكا فاراى پىتەكا ۋېركەرۋە، ئىنجا دما بېرىق وېش بىق و ھەر پاسە جىياتى وى-جىياكەرۋە و قوتۇكەرۋە كوما ئېپۇ ھېمايا تەرى، خاستەر ئانەن، كە ئاڭ چنى زۋانزاسە ھۆرامى-زۋانەكاو (ئى دېم) و (ئۆ دىيى) كەسانبۇ كە بوارو وانائىشا زانستو زۋانى بېيەن و ھەن، ئەنجومەنېق پەى پەيجۆرىكەرۋە و پزگاركەرۋە زۋانى ھۆرامى چە (فرە ئەلفابىتى و فرە كىبۆردى و فرە پانۋىسى و بەگلەرانى) مەرزناارە و پەيلۋاى زانستىيانەو وېشا چە بارەو ھەرمانەكا تاكو ئارقو كەساتەرى بىدا و ئەلتەرناتىۋى زانستى وېشا بەرۋزا، تاكو پاشاگەردانىبۇ كە ئارقو ھەن، دمايىش بىق و چە گىيانى شەرەنگېزانەو بەگلەرا پزگار كرىق.

ئەلفابېتېتۇ، كە (ئاكۇمارانى) بەكارشېرقۇ

مەر پاسە كە مزانى، زۋانى ھۆرامى پېسە و گرتۇ زۋانېۋو جەمانى چنى زۋانە كاتەرى؛ چ زۋانە ھامخانە ۋاڭدەيىە كى و چ زۋانە دوورەكى كۆمەلېۋ دەنگى ھامبەشېش مەنى، بەتايبەت چنى زۋانە كا دۆروبەرىش، ۋەرو ئانەى فرە ئاسايى و مەر پاسە ئاسانكارىچا پەى فېرېبىەى، كە چنى زۋانە ھامخانە ۋاڭدەيىە كا و مەر پاسە زۋانە ھامساكاش كە يەك سكرىپىت (نمۇنە: سكرىپىتى لاتىنى يان عەرەبى) بەكارىرىق و پەى دەنگە ھامبەشە كا كۆمەلېۋ پىتى ھامبەشى بەكارىرىا. تاقە چېۋېۋ كە چە سكرىپىتە ھامبەشە كەنە تايبەتمەنىى بە زۋانېۋى بەخشقۇ، دەنگە جىباۋازەكېنى، كە پەنەۋازىشە بە ھېماسازىى تايبەتى ھەن.

ŋ	i	ě	w	o	ü	w	ĩ	r	d	đ	ئەلفابېت و كىبۆردە
ن	پ	ي	و	و	و	و	ر	د	د	د	ئاكۇمارانى

پەى ئانەى، كە نىزىكايەتى يان دوورىى دەنگى زۋانە كا خاستەر بەرگنقۇ و مەر پاسە ۋەرو ئانەى كە ئېمە ھۆرامى-زۋانى چە نۆدىسىارىپەنە سكرىپىتى عەرەبى بەكارىرەمى، من چېگەنە پەيوەنى ئەلفابىتىى مىانو زۋانى ھۆرامى و زۋانى سۆرانى و زۋانى فارسى و زۋانى عەرەبى كەروو بە بنەماو بەراۋرڈكەرتدەى و بە نمۇنە مارووۋە.

مەلبەتە ئانەيچ ۋاچوو، كە من ميانو زۋانى ھۆرامى و پەشتوويى و ئوردوويى و ئويغوورى و كۆمەلپۇ زۋانى تەرى كە ھەمان سكرىپتى عەرەبى بەكاربەرا، بەراۋرڈمكەرڈەن، چنى ئاڈپشاچ كۆمەلپۇ دەنگى و ھېئى ھامبەشېما ھەنى، پەي نموونەي (ق، ۋ، ن، پ | ى). من چېگەنە وېم چە باسكەرڈەي ئانەي لامڈەو، تاكو جەنجالىي و سەرۋنەشېۋناي درۆسنەكەرۆ و بەس ميانو زۋانە ھامسا و سەپياكانە بەراۋرڈپۇ كەرۆو، تاكو خاستەر چە ھېماسازىي ۋاچە كا بياۋمېنە.

ميانو (زۋانى ھۆرامى) و (زۋانى سۆرانى) سى و چوار (۳۴) دەنگى | پىتى ھامبەشى ھەنى. دۋېشا چە بنەرەتە دەنگى | پىتى عەرەبىبىنى (ع، غ):

(ئ ← ئاۋى ، ا ← ساج ، ب ← بان ، پ ← پار ، ت ← تال ، ج ← جەرە ،
چ ← چەك ، ح ← حول ، خ ← خەم ، د ← دار ، ر ← بەر ، پ ← پم ،
ز ← زەل ، ژ ← ژەك ، س ← سەر ، ش ← شار ، ع ← عەرەبى ،
غ ← غار ، ف ← فش ، ق ← كفش ، ق ← قوول ، ك ← كول ،
گ ← گل ، ل ← لم ، ل ← بەلخ ، م ← مەل ، ن ← ناز ، ھ ← ھەر ،
ه ← بەر ، و ← وەر ، وو ← دوور ، ۆ ← ھۆر ، ئ ← ئېر ، ى ← يانە)

میانو (زۆانی ھۆرامی) و (زۆانی فارسی) ۋیس و شش (۲۶) دەنگی | پیتی
ھامبەشی ھەنی. دۆبشا چە بنەرەتە دەنگی | پیتی عەرەبیبینی (ع ، غ) :

(ا ← ساچ ، ب ← بان ، پ ← پار ، ت ← تال ، ج ← جەرە ،
چ ← چەک ، ح ← حول ، خ ← خەم ، د ← دار ، ر ← بەر ، ز ← زەل ،
ژ ← ژەک ، س ← سەر ، ش ← شار ، ع ← عەرەبی ، غ ← غار ،
ف ← فەش ، ق ← قوول ، ک ← کول ، گ ← گل ، ل ← لم ، م ← مەل ،
ن ← ناز ، ھ ← ھەر ، و ← وەر ، ی ← یانە)

میانو (زۆانی ھۆرامی) و (زۆانی عەرەبی) ۋیس و دۆی (۲۲) دەنگی | پیتی
ھامبەشی ھەنی. دۆبشا چە بنەرەتە دەنگی | پیتی عەرەبیبینی (ع ، غ) :

(ا ← ساچ ، ب ← بان ، ت ← تال ، ج ← جەرە ، ح ← حول ،
خ ← خەم ، د ← دار ، ر ← بەر ، ز ← زەل ، س ← سەر ، ش ← شار ،
ع ← عەرەبی ، غ ← غار ، ف ← فەش ، ق ← قوول ، ک ← کول ،
ل ← لم ، م ← مەل ، ن ← ناز ، ھ ← ھەر ، و ← وەر ، ی ← یانە)

ھەر پاسە، ئەر دەنگە کا (زۆانی ھۆرامی) چنی دەنگە کا زۆانە کا تەری
بەراوردکەرمی، کە بە سکریپت عەرەبی منۆیسا و بەکاربەرا، کۆمەلپۆ
دەنگی ھامبەشی تەری بەرگنا، پەی نمونە ی زۆانی (پەشتووی ، پیگۆنی

و سىندى، ئاروى، ئويغوورى و ئوردووى و ...تد) كەم يان زىاڭ دەنگە
ھۆرامىيە جىياۋازەكېشا چنە مەنى.

بە ئى جۆرە ۋىنى، ئېمە پەى ئا كۆمەلە دەنگا كە چنى زۋانە كا دۇروبەرو
زۋانى ھۆرامى ھامبەشېنى و ئاڭچى بە ھەمان سكرىپتى عەرەبى
منۋىسىا، پەنەۋازى بە ھېماسازى تازەى و جىباى نېيا و ھەر پاسە
ھەزاران سالى ۋەلتەر تاكو ئىسە ئامان؛ ھۆنىەرى و نۋىسەرى و فەقى
و وانىارى پەى نۋىستەى و پەيۋەندى نۋىسىارى ھەمان پىتى ھامبەشېشا
بەكاربەردېنى و ئاۋەزو نەۋە دماو نەۋەو ئېمەنە ياگەگېرى بېبېنى و
تەنانت پىتى ئەلفابىتو زۋانى عەرەبى و زۋانى فارسى و سۆرانى بېبېنى
بە بەشېۋ چە ئاۋەزو ئېمە و چە ھۆشو ئېمەنە تۆمارى و ياگەگېرى
بېبېنى و ۋى بە ۋى مزانى دەنگو ئى پىتى (ذ) چە دەنگو (ز) جىياۋازا و
ھەر پاسە دەنگو (ذ) چە دەنگو (ڭ) جىياۋازا و بەكاربەردەيش پەى (ڭ)
نەزانى و دەسەپاچەى و شېۋناى ئاۋەزى ھەزاران سالى ھۆرامى-
زۋانان، چوونكە دۋى دەنگى تەمام جىياۋازىنى.

پەى دەنگە جىياۋاز و تايبەتەكا تەرو زۋانى ھۆرامىچ ھەر پاسەن و
بەكاربەردەى و ئەرەنىاى پىتا سكرىپتى عەرەبى و ھېماسازىشا پەنەۋازا
بە زانستو ھېماسازى و دەنگ-شناسى پەشتىبىنو و چنى پىتا دەنگە
ھامبەشا زۋانەكا تەرى ھەماھەنگ بۆ، كە چ پېسەو زۋانو ئايىنى
موانمېشا، يان چ پېسەو زۋانى سەپىاى، يان زۋانى دوھى چە

ۋىلايەتتە مۇئاۋىن باشلىق، كە ئىمە چىنەنشا مۇئاۋىن باشلىق. ئەر نا، رۇ بە رۇ زۇانى
ھۆرامى چە لىتېۋەنە كە ئارقۇ كۆتەن شەنە زىاتەر مېشىقۇ دىلېنە ملوقۇ ئانە
كە نە يارەكى (واناى زۇانى ھۆرامى) گەرەكشەنە و گەرەكشەبېيەن،
ھۆرامى-زۇانەكى ۋېشا ناھۆشيارانە و "فى سېبىل اللە" پەي ئاڭىشاش
ئەنجاممۇ! ۋېرانكە رۇدەي نۇبىستەي ھۆرامى و دىلېنە بەرۇدەي دەنگە
تايىبەتە ھۆرامىيە كا و شېۋىناى ۋاچە كا و دىلېنە بەرۇدەي دىيالىكتە كا!

چە ئا بارۇ، ئەر سەرنجۇ ئەلفابىتۇ زۇانە ئۆرۈپىيە كا (زۇانە گېرمانە كا و
زۇانە رۇمانە كا و زۇانە سىلاڧە كا...تد) بۇيەيى، ۋىنىيى، كە زۇانەكى مەر
خانە ۋاڭبۇيۇ زۇانى پەي دەنگە ھامبەشە كا، مەمان ھېماكا سىرپىتېبۇيۇ
بەكاربەرا و مەر زۇانېۋ پەي دەنگە جېياۋازە كا ۋېش، مېيى تايىبەتېش
ھەنى، سەرنجداى پېسە و يۇ-بېيەي پىتى دەنگە ھامبەشە كا زۇانى
ئىنگلىزى و ئالمانى و دانىماركى و سويدى و ھۆلەندىي و نەرۋىيى...تد
متاۋۇ كۆمەكېۋى فرە بۇ، پەي ئەنەياۋاى و ۋەرگېرتەي چە ۋېرانبېيەي
زىاتەرۇ زۇانى ھۆرامى چە لايەنۇ خودۇ نۇبىسەرا و ھونە مەنە ھۆرامە كاۋە
(ھۆرامى-زۇانە كاۋە).

سەرۋىنە ماۋ پەيچۇرېۋى تاكو ئىسە مەن چە بارەو زۇانى ھۆرامى كە رۇدەن
و سەرەنجامبۇ كە مەن بە دەسئۇرۇدەن، ئەلفابىتى ھۆرامى بە رادەي كە م

سى و نو (۳۹) دەنگېش مەنى، كە ۋاتاۋ ۋاچەكا فارا و نەببىەيشا بق بە
مەلامەتو تېكەلېببىەى ۋاچەكا و سەر_ۋنەشېۋىاي وەنەرى:

(د: ئاۋى **Añi** ، ا: ساج **Saj** ، ب: بان **Ban** ، پ: پار **par**
ت: تال **tal** ، ج: جەرە **Jeré** ، چ: چەك **Çek** ، ح: حول
hül ، خ: خەم **Xem** ، د: درەخت **Drext** ، ڈ: ئەذا: **Eða**
ر: بەر **ber** ، پ: پىم **Rm** ، ز: زەل **Zel** ، ژ: ژەك **Žek**
س: سەر **Ser** ، ش: شار **Šar** ، ع: عەرەبى **Ėerebi**
غ: غار **Gar** ، ف: فىش **fš** ، ف: گىف **giv** ، ق: قوول
qwī ، ك: كوول **kuī** ، گ: گل **Gl** ، ل: لم **Lm** ، ن: بەنخ
Bełx ، م: مەل **Mel** ، ن: ناز **Naz** ، ڤ: مەن **men**
ه: هەر **Her** ، ه: بەر **ber** ، ۋ: ۋەرۋەرۋ **Ververü**
و: وەر **Wer** ، ۆ: لۋ **Lü** ، وو: دوور **dwr** ، ۆ: هۆر **Hor**
ئ: ئىر **Ėr** ، ى: يانە **Yane** ، ب | ى: ئېگە **ige** | گولانى
gulanj ([۲۰]

چىن سەرنجىۋ:

- ئى يەرە پىتى (ڭ | d) ، (ڤ | ڤ) ، (ڤ | ڤ) ، (ڤ | ڤ) ، پىتى دەنگ-كېنى (constants) ،
پىتى (ڤ | ڤ) پىتېۋە دەنگ-كېنە و ھىچ بارېۋەنە پىتى دەنگۋ-دەرە (vowel)
نېببىەنە.

- ئى دۋە پىتە (ق | ئ) ، (پ | ي | ا |) پىتى دەنگۈ-دەرىنى (vowels) و ھىچ بارپۇئەنە پىتى دەنگ-كېى (constants) نېيەنى.

- چە بنەرەتەنە ئى دۋە پىتە (ع ، غ) ھۆرامىي نېيەنى و چە راو زۋانى عەرەبى و فارسى ئامىنپنە دلى زۋانى ھۆرامى. پەى ئانەى كە بزانى پىتپۇە تاييەتوزۋانپۇيەنە، پەنەۋازا چە كرڈار و ياۋەرنام و نامەكا ئا زۋانپنە پەى شۆنەۋارپىش گېلى. ئا كۆمەلە ۋاچى كە ئا دۋە پىتەشا (ع ، غ) چنە مەنى: (غار ، غار_داى، غەرغەرە ، غەرغەرە_كەرڈەى، عال، ئەلغان، عەيب، ...ئند) چە بنەرەتەنە ۋاچى ھۆرامىي نېيەنى.

- ئامرازى خاوەندارىي:

چە بارى ئاسايى رەگەزو نېرىنەينە تاك (و) نەك كۆمەلپۇ ۋاچنە تاك (و) و كۆمەلپۇ تەرەنە جۆت (وو) ... كورپو ، باخچەو ، باخو ، مۇبايلو.

چە بارى ئاسايى نامى رەگەز مېلپنە (ق : كىناچق ، ساۋق) نەك (ق).

چە بارى ئاسايى كۆ-بېيەو نامەكانە بارى ئاسايەنە (ى : گۆرپاى ، واى) نەك (ئ)، بەس چە بارو نامە ناۋازەكانە (ئ : مامۇسى ، گەئى ، مامۇسى ، دەگى ، ئوسى) دەنگەكە (ئ) ن و منۋىسىق.

ئايىتى، كه من پەي ئەلفايىتى ھۆرامى زىاڭبەكە رڭبى

چېگەنە، ۋەلى ئانەي سەرو ئا ھېمايا قسېكەروو، كه من پېسەو پىتى پەي نمايانكە رڭدەو دەنگە ھۆرامىيە تايبەت و جىياۋازە كا دلى ئەلفايىتېبۇيەنە بەكاربە رڭبى، پەنەۋازا بە ئانەي ئاماژە بڭدەو، كه من بەس دۋى ھېئى تايبەتى پەي دەنگە ھۆرامىيە كا نيئېنېرە (ن ← η = نگ ، پ | ← !! = دەنگو چېرەي)، يەرە ھېماكى تەرى (ڈ ، ۋ ، ق) من نە نيئېنېرە و ۋەلى كىبۇردەكۆ من بېيەيشا بېيەن؛ تەمەنو (ڈ ، ۋ) چە تەمەنو من زىاتەرا و مەر كەس چە ۋيەرڭدەنە چنى نۆيستەي و ئەدەبى ھۆرامى خەرىكېبېەبو و ئاگاڭدار بو، مزانق ئا دۋە پىتە (ڈ ، ۋ) فرە كۆنېنى.

ھەرىپاسە، كه ۋەلتەر من چە بارەو كىبۇردەكۆ بەرئز (ئارامى شەكىبايى) ئاماژەمدا، پىتق (ق) كاك ئارامى پەي ئەلفايىتى ھۆرامى زىاڭدەكە رڭبەنە و دەسو ئاڭى فرە وەش بو، ھېماسازىبۇى فرە درۆسو ئا دەنگەينە و من ئا پىتېمە چە ئاڭى ھۆرگېرتېنە و دەسكردۆ من نېيەنە و بە پەيلۇاو من چە گرڭو ھېماكا تەرى كه پەي ئا دەنگەيە درۆسېكېرېئى، چە بارو زانستو زۋانى و دەنگ-شناسىيۆ درۆستەرەنە.

پاسە ۋاتم، من بەس دۋى پىتى (ن ، پ |) زىاڭبەكە رڭبى، من چېگەنە كۆششكەروو چە بارەشاۋە رۆشكە رڭدەي بڭدەو، ئىتر درۆس-زاناي و پەسەنكە رڭدەيشا مەنۆۋە پەي زۋانشناسا و پەيجۆركەرا بوارو زۋانى و

ئانە ئاڭى. مئاۋا بە پەشتەستەى بە زانستو زۋانى و دەنگ-شناسى ئا دۋە پىتەىە رەتەبەكەراۋە، يان پەسىنا. چە ئا بارۆ و ۋەرانۋەر و لۇجىكو زۋانى و زانستو زۋان-ژناسى ملو من چە مووى بارىكتەرا و گرڈ سەرنج و پەخنىۋە سەرو چەمام و شايىستە و گۆشگېرتەى و لىكۆداى و شېكەرڤەى و گرنگىداى مەنە، چوونكە بەبى سەرنج و پەخنەگېرتەى نە ۋەلكۆتەى ئەربى مەن و پرووهمثۆ، نە ئايەندەى رۇشن مەن و مسۆگەر كرىۆ، نە زۋانى پارېزىيا و شايىستە و ۋىرو سەردەمى مئاۋۆ بېبەىش بو.

ۋەلى ئانەى كە بە پەنەۋازىى ئا پەنج ھېماىا | پىتا ئاماژەبڤەو، يان پەى سەلەمناىشا كۆششكەروو، پەنەۋازا بە ئانەىە ئاماژەبڤەو، سەرەراو ئا پەنج دەنگەىە (ڭ، ۋ، ن، ق، پ، اى)، كە نمەكرىۆ ھېماسازىى نەكرىا، چوونكە ۋاتا و ۋاچەكا فارا، يان سرووشتو پارۋانو زۋانى ھۆرامى ئاڭىشا پەنەۋازكەرق. بە پېچەۋانۆ چە زۋانى ھۆرامىنە كۆمەلپۆ دەنگى تەرى مەنى، كە پەنەۋازىىشا بە ھېماسازىى نېىا، چوونكە ۋاتا و ۋاچەكا نمەفارا. ۋەر و ئانەى، كە :

پەكەم : ھىشتا پاشاگەرڤانى^[۲۱] و بەگلەرانق ھېماسازىى دەنگە ئەژناسىياكا تەرى ساخەنەبېپنۆ و پاشاگەرڤانانە ھەر كەس بە حەزو وېش پىتى بەكاربەرق. چېگەنە مەبەسم ئا بەرپزى نېبەنى، كە ئەلفابىتتىشا نىانەرە، بەلكو ئا بەكاربەر و نۋىسەرېنى، كە ھىچ شارەزايىۋى

زۋانە ۋانىشا نېيا و نمەزانا، كە بە بەكاربەرژەي ھېما نادىرسا پېسە و (ذ،
ڈ، ڈ، ۆ، ھۆۋ، ھوۋ)، چى و چى نۆيىستەي ھۆرامى ۋېرانكەرا.

دوھم : دەنگەكى تەرى ۋاتا و ۋاچەكا نمەفارا، كرىق و خاستەرا چە ئارقونە
مايە و ئاماژەداي نەبا، تاكو سەرئېشى تەرى درقسېنەكەرا. نموونە:

دەنگو (Ā Ā) زۋانى ھۆرامينە دۋى جورى دەنگو ئەلفى (ا) ھەن، كە
دوھمشا فرەتەر چە ۋاچانە بەرگنۆ، كە يەك بېرگى با (ۋا، با، تا، پا،
جا، چا، سا، شا، ۋا، را، ھا)، يان چە دمايى بېرگۆ دلېراسى ۋاچېنە
(ھۆرامان، ئالان، مدرامان)، دەنگو نا (ا) درېژتەر و بەرزتەرا. بەلام ۋەرو
ئانەي كە ھىچ چە ۋاتا و ۋاچەكا نمەفارق و ئۆ-يەكتەر-شىەي ميانو
ۋاچەكانە نېيا، جىياكەرژەي و ھېماسازيىش پەنەۋاز نېيا.

دەنگو (ذ) بېيەي و زاقى ئى دەنگەيە فرەتەر كاتبۇ بەرگنۆ، كە ھۆرامى-
زۋانەكى بە سۆرانى قسېكەرا و ئا ۋاچا ۋاچا، كە پىتقو (ز) چنە بق. بە
پەيلۋاو من زۋانى ھۆرامينە فرەتەر دەنگو (ذ) ھەن تاكو (ز). بەلام ۋەرو
ئانەي كە پىتقو (ز) ياگەگىرە بېينە و ھەزاران سالىن پاسە منۋىسيق،
پەنەۋاز نېيا ھېماسازيى تازەش پەي كرىق. پەي زياتەر بەركۋتەي
جىياۋازيىكەي، متاۋمى ئى ۋاچا (ئازە، ئازيز، گزەركى، گېزەرى،
زەقنەبووت، زەردە) بە ۋاتەي سۆرانى بژنەۋمى و بە ھۆرامىچ ۋاچمېشا،

(ز) سۆرانييه كا لاۋازنه و كه متەر پۆيه و زۋانى گرژ كرىق، به لّام (ز)
هۆرامىيه فره تەر زۋان پانكرىقۋه و گرژ كرىق و به ئاشكرا دهنگو (ذ.ن).

دهنگو (و) چه ئا ۋاچه هۆرامىيه ناۋازانه، كه سه ره تاو ۋاچېنه (و) چنى
پيتېۋى تهرى دهنگۆ-دهرى (vowel) ميؤ (وهزى، وارڭهى، واناي)
ۋاته يشه نه لچى كه متەر گرژى باۋه و يۆ مه ياۋه. به لّام ئا (و) كه جياتى
پيتى دهنگ-كپو (ۋ) چه مه رزه كا پانتايى زۋانى هۆرامينه يان بهرو
هۆرامانييه نه به كاربريق (وهرگ، واران، وهز، وا، ..تد) ۋاته يشه نه لچى
فره تەر گرژى باۋه و تاكو راده و يه كتر ياۋاي لچا به خرى. به شى
يه كه مه نه (و) ناۋازن، به لّام به شى دوهمه نه چېرو مه ژمونو زۋانه كا
دۆر وبه ريبه نه سه ره و پيتو (ۋ) زالبېه ن و ئامانه نه دلى زۋانى هۆرامى.

دهنگو (ي) چه دمايى ۋاچېنه دۋى جورى بهرگنق (ئينى، مه مېنى، ۋېنى،
هينى، كينى، چرپنى..تد) دهنگه كه پېسه و (ئېب) بهرگنق، ۋاتا درېبېيه ي
(ى)، به لّام (هېلى، ته ۋېلى، مېلى، وه شلى، ختلى، كتلى) دهنگه كه پېسه
(ئېه) بهرگنق، ۋاتا دماييشه نه دهنگو (بېه) ۋهرو گووشى گنق. به لّام ۋهرو
ئانه ي كه هيچ چه ۋاتا و ۋاچه كا نمه فارق و ئۆ يه كتر شيه ي ميانو
ۋاچه كانه نپيا، جيبا كه رڭه ي و هېماسازييش په نه ۋاز نپيا.

مەپاسە چە بارەو مەلامەتو ئەرەنباي و بەكاربەرژەي دۇي پيتا كە من نيئېرە؛ چېشا و چي ھېماكا تەري بەكارنمەبەرۈو؛ ئانە پرسیارېۋەنە، كە فرە جاري چە وېم كرىئە، يان ناراسەۋانە گۆشى منەرە دريئە.

من چېگەنە كۆشكەرۈو بە كوئي چە بارەو ھەر يو چە ئا پيتا رۆشكەرژەي بنويسو؛ پاسە ۋەلتەر ئامازەمدا، (زۋانى مۆرامى)ينە كۆمەلېۋ دەنگى ھەنى، كە زۋانەكا دۆروبەرۈ مۆرامانىيەنە نېيەنى. نەببىيە پيتى تايبەتې پەي نۆيستەيشا، زۋانى مۆرامى تووشو كۆمەلېۋ گرفتا كەرۈ، كە چە ئارقونە بە ئاشكرا خەريكا زۋانى مۆرامى شېۋنا.

بە پەيلۋاۋ من چە زۋانى مۆرامىنە پەنج (۵) دەنگى جېياۋازى (ڭ) ، (ۋ) ، (ن) ، (ق) ، (پاي) ھەنى، كە پەنەۋازييشا بە ھېماسازييكەرژەي ھەن و ببىيەن، چوونكە ئاماي ئا دەنگا چە ۋاچەكانە ۋاتاۋ ۋاچەكا فارۋ و نەببىيە پيتى تايبەتې پەي ئاڭيشا و نەنۆيستەيشا بو بە مەلامەتو تيكەلكەرژەي ۋاچەكا و ھەر پاسە ۋەرە ۋەرە شېۋناي قسەكەرژەي مۆرامى بەپاۋ ياگەگىرببىيە ھەلە-نۆيسى ۋاچەكا و ئەۋەۋەنەي بەردەۋامو ھەلە-نۆيسى و سەرەنجاميش ھەلە قسەكەرژەي.

ۋەشەختانە چە ۋيەرژەنە دۇي دەنگېشا چە لايەنو ھونيارا و نۆيسەرە مۆرامى-زۋاناۋە ھېماسازييكريئى (ڭ) ، (ۋ) و تاكو رادېۋى فرە ياگەگېرى ببىيى و فرەو نۆيسەرا بەكاربەرا سەرشا رېكۆتەيشا ھەن.

(ڙ | ڙ | ڙ)

ئى ھېي | پيى (ڙ | ڙ) نۆيستهيش به ھەشتبۆي گولانە يان يەرى خالى پېسە و ھەشتبۆي گولانە ي سەرشۆ، ھيچ جېياۋايشا نېيا و ھەمان ئاماژەشا مەن. دەنگو ئى پيى چە دەنگو پېتو (د) جېياۋازا و نەرمەرا، پەي ۋاتەي (ڙ) بۆشايى دەمىنە سەرو زۋانى گرژكړيو و زۋان بە گرژي كەمبۇرۋە و ۋەر ملق و بە خېرايى رۋە و دما كېشيوۋە. ئى پيى تاكو رادېۋي فرە ياگەگېرە بېينە و ۋەلتەر ھەم (سەيدى ھۆرامى: ديم شيرين نيشتنە، دانە مډۆ پېيش | ھارەش ھار كەردەن، دەور مډۆنە وېش) و ھەم مەگېنزي بە لاتىنى ھېماسازي كەردېنە. بەلام بە داخۇ فرە كەسى ۋەرو نە تاۋاي و نە زاناي چنى ئەۋەئىستەي ئى پيى (ڙ) دلى ھېما زياڭەكا بەرنامەكا نۆيستەينە و دەسنەياۋايشا بە ھېماكا دلى كىبۆردق سىستەمو ئەندروئيدى و ئايڧۆنيەنە و ئاگاڭارنە بېيەيشا چە كىبۆردە ھۆرامىيەكا سىستەمو ويندۆسى و ھەر پاسە نە زاناي سەرچەمە و سكرىپتە عەرەبىيە يونىكۆدەكا، ھەر كەس پەي وېش و بە حەزو وېش، پاشاگەرڭانە پەي ئا دەنگەيە ھېميۋە بەكاربەرق (ڙ ، ڙ ، ڙ ، ڙ ، ڙ...تد)، كە ھيچ كام چە ئا ھېمايا نە تاۋا نمايانكەرو دەنگەكەي با. چوونكە دەنگو (ڙ) چە دەنگو (ڙ) عەرەبى جېياۋازا و ھەر پاسە ھيچ دەنگەكەش پېسە و (ڙ) بەرز نەمەبۆۋە و دەنگەكە درېز نەمەبۆۋە، تاكو (ڙ) بۆ، ھېماكى تەرەپچ (ڙ) كە زۋانەكا تەرەنە، ھېماو قەلەۋى و بەمېزى دەنگو (د : دال)ين، گونجيا نېيەنە و

نادر قسەنە و ئەر بە زوویی چە ئا پاشاگەرڈانییە ۋەرنەگېرىق، قازانچ سەر و مایە مودەر ق.

ئەر برپار بۆ، ئەنجومەنو زفانژناسی (مورامی) درقسبق و سەر و همباسازی دەنگە مورامییەکا برپارەبڈق، بە پەیلۋا و من گونجیاتەرین همبا ئانېنە، کە پېسە و پیتق (ر) حۆتبۆی گولانە یان یەری خالی پېسە و حۆتبۆی گولانە ی چېرو پیتەکېنە (پ) بۆ، چوونکە دەنگە کە هامئاستو دەنگو (ر)ین، بەلام بەبی گېرتە ی. تاکو ئا کاتە کە برپارېۋە چامنی چە لایەنو ئەنجومەنېۋو زفانشناسیۆ مڈریق، پەنەۋازا ئېمە پابەنو هەمان همبا کۆنەکی بیعی، کە کۆنتەرین همبا ی تایبەتەنە پە ی دەنگېۋی تایبەتو زفانی مورامی و چنی ئانە یچە برپادای سەر و فارای همپېۋی، کە سەدان سائېن هەنە و موش و ئاۋەزو مورامی-زفانانە بەتایبەت نؤیسەرا و وەنەرا نؤیستە ی مورامینە یاگە گېرە بیېنە، برپارېۋە ناپەنەۋازە و نادرقسەنە.

مەر پاسە، کاتبۆ نؤیسەرېۋو یان ئەرەنیەر و ئەلفابیتېۋی یان درقسکەر و و کیبۆردېۋی پە ی دەنگیۋی دەسنیشانکریای، کە تاکو ئا کاتە همباسازی نە کریابۆ، همپېۋە بە کاربەر ق یان منیقرە، رەتۆکەرڈەیش و فاراپیش یان ئەرەنیای همپېۋی تەری جیبیاتی ۋەلینى، پەنەۋازا بە رۆشنگەرڈە ی پەشتیبینق، تاکو چە پاشاگەرڈانی و بەگلەرانى ۋەرگېرىق. چوونکە ئەلفابیت پېسە و جورو پۆساکى نېیا، تاکو پېسە و مۆدېلگەرایی مەر کەس بە حەزو وېش همپېۋە بەرکاربەر ق و فارق و لابەر ق.

پاشاگەرژانېڭو كچه به كاربه رځه ئى پېتېنه مەن و پرځه مڭو، ۋەرەنجامو دەسە پاچەيى و نەزائى فرەو بە شدارا تۆرە كۆمە لايە تىيە كا و مەر پاسە ۋەرەنجامو ۋەرەدە سېبىە ئا ھېما زياڭا، ھېماو دەنگا زۋانە كا تەرى (پەشتوويى، ئوردوويى و ...تد)، كە دلى كىيۆردە كا سىستەمو ئەندرۆيدى'نە مەنى. بە داخۆ فرە كەسى جېياۋازى ميانو دەنگو (ڭ : ئەڭا، ئاڭ، ئاڭدە، ئاڭى، ئېڭ، ئېڭدە، باڭيە) و دەنگو (ڭ : اڭا، ذلك، ھڭا، ھڭدە) نەمە زانا. چانە يە خراپتەر ئانەنە، كە سانېڭو كە وېشا بە زانا مزانا، ئانە يە نەمە زانا، ھېماسازىيە كە رځە مەر دەنگېۋى و ئەرەنيای مەر پېتېۋى بە جۆرو خودو دەنگە كەي پەشتىبىنۆ؛ ئايا بە گلۆى، سەرو زۋانى، بەرزۆكە رځە زۋانى، گېرتەى زۋانى، گرژكە رځەرى زۋانى، گەستەى زۋانى، خرپكە رځەى لچا، گېرتەى لچا، چەقناى لچى وارينى، ئەرەدپىەى دەمى، خرپكە رځەى دەمى و بە چېش ماجىق و درقس بق. ئاڭى ئانە وېشا نەمە مارنا، تاكو بزانا، كە خالبەنى سەر و چېرو پېتە ھۆرامىيە كا، سۆرانىيە كا، فارسى و عەرەبىيە كا و مەر پاسە زۋانە كا تەرى چكۆۋە ئامان؟ چى حۆتو سەرو (ل) ئىنا سەرۆ و چى حۆتو چېرو (پ) ئىنا چېرۆ، چى خالۆ (ج، چ) ئىنا چېرۆ و چى خالۆ (خ، غ) ئىنا سەرۆ؟

ئى ھېمى | پىتى (ۋ | ۋ) نۆيىستەيش بە ھەشتبۇي گولانە، يان، يەرى خالى
پېسە و ھەشتبۇي گولانەى سەرشۆ، ھىچ جېياۋايشا نېيا و ھەمان
ئاماژەشا ھەن. بە ھەمان شېۋە و نۆيىستەى (ف ، ڧ) جېياۋايشەكە بەس
جېياۋايشا چاپى و دەسنۆيسىن، بە شېۋبۇي گىرڭينەى پىتەكى چاپى ۋەلى
سەردەمو كۆميوتەرى، كە بە دەزگا و تايپكەرڭەى و يەكسەر سەرو
كاخەزىۋ بەرشى، سەرو چېرو پىتەكا بە يەرە خالى (ڧ | ڧ) نۆيسىنى، بەلام
چە دەس-نۆيسىنە يەرە خالەكە بە حۆتى گولانە يان ھەشتى گولانە
نۆيسى (ۋ ، ۋ)، ئانەىچ ۋەرو دۋى چېۋا:

- ئاسانى و خېراى نۆيىستەى

- ۋەش نۆيىستەى

ھەر پاسە، چە بارەو ئى پىتى (ۋ | ۋ) ۋەلى من فرەو ئا بەرپزا، كە چە
گۆڧار و رقنامە و ئىنتەرنىتەنە بە ھۆرامى نۆيىستەنشا و كىبۆردەشا
درقسەكەرڭېنە، ھېماو (ۋ | ۋ) بەكاربەرڭېنە. ۋاتا من ھېماسازو
دەنگەكەى نېپەنا و تەمەنو ئا ھېمى چە تەمەنو من زىاتەرا. من چە
سەردەمو زارۋلەى وېمەنە چە بارەو بېپەى ئا پىتى ئەژنەۋىەنم و فرېنەو
خەلكى كاتېۋ كە چە بارەو جېياۋايشا-بېپەى ئەلفابىتو زۋانى ھۆرامى چە
ئەلفابىتو زۋانى سۆرانى قسېكەرق، يەكسەر بە بېپەى ئا دۋە دەنگەپە و
پەنەۋايشا ئا دۋە پىتەپە (ڭ) و (ۋ) ئاماژەمڈۇ.

(ن | ڤ)

ئى پىتى ھېمانە پەي دەنگو (نگ | ڤ : ئانە، ئېنە، پېنە، پەنە، دنە، گەن، مەن، چن، گن، بەنەن، قەن، تن، .تد) نۆستەيش بە (نن) ھەلەن، چوونكە ئا دەنگە دۆھپاتكە رڈەي، يان گېرتەي پېسە و شەددەي عەرەبى دەنگەكەي نېيا. بەلكو دەنگېڭا كە بە دەنگى لاۋازو (گ) دمايش مېڭو و بە لكناي زۋانى بە چېرو مەلاشۋى و ميانو دذانا سەرى و وارپەنە تاكو رادەو گەستېۋى نەرمى، كە بق مە ملامەتو درقۇسبېيەي دەنگو (نگ)ى لاۋازى چە لووتەنە. زۋانى ھۆرامينە پاسە ماچىق، ۋەرو ئانەي پەنەۋازا ھەر پاسەيچ بنۆيسىق، كە ماچىق، تاكو پاسەيچ بوانىقۇۋە، كە ماچىق و منۆيسىق و وبما مەنگەنەو (نن) و (ند) نەڭيى، چوونكە زۋانى ھۆرامى چە زۋانى فارسى و سۆرانى و كرمانجى جېياۋازا و نمەكرىق بە پارژان يان پانۆيسو ئاڭيشا زۋانى ھۆرامى پېمانەكرىق و بنۆيسىق.

پەنەۋازا ئېمە ئا بارە دەروونىيە لارەسەنگ و نابرڭايبە ۋەرچە مگېرمى، كە چە زارڭلانە سەرھومرئدق، كاتېڭ پاسە نەنۆيسىق، كە ماچىق و ۋەلامەكەيچ نالۆجىكى تەر بق؛ ئانە كاتېۋەنە كە زانستو زۋانى پېسە و زانستو ماتماتىكى بە لۆجىكى پەشتىيىنو، ۋەرو ئانەي نمەكرىق ۋاچى. (نن) يان (ند) جېياتى ھېماو دەنگو (نگ)ى، كاتېۋەنە كە (نگ) ماچىق. كەسانېڭ كە ماچا، ئا ۋاچى ھەمان (پەندە، دندە، گەند، مەند، چند، گند، بەندەن، قەند)ى فارسى و سۆرانىن، دەي خق (ئاو | ئاف، كەو،

به ور، به فر، ..(تد) مه مان (آب ، کب، برف ، ...تد فارسيه نی، ئە ی چی
سۆرانی-زۆان و کرمانجی-زۆانه کی نا ۆاچا پېسه و فارسه کا نمه نۆيسا؟

چېبۆڭو که په نه ۆازا ئېمه فره به ورڅی سه رنجشېده یی و
جېباشکه رمېڅه، دهنگو (ن | نگ) چه دهنگو (نن) و (ند) و مهر پاسه
چه دهنگو (څ):

دهنگی یه که م (نگ): لکنای زۆانین چېر و مه لاشۆی و مدرنای و گه سته ی
نه رمو سه رو زۆانی میانو دڅانا سه ر و وارینه و دمایئامای دهنگه که یین
به دهنگو (گ) لا ۆازی چه لووته نه، به راده و زړنگیای و دهنگۆدای.

دهنگی دوهم (نن): به لکنای زۆانین چنی دلپرسی مه لاشۆی و
دمایئامایش مهر به دهنگو (ن) درۆسبو.

دهنگی یه رهم (ند): گېرته ی زۆانی میانو دڅانا سه ر و وارینه و ژبۆنای
خېراو سه رو زۆانی، که دمای دهنگه که ی به دهنگو (د) مېڅ.

ئه ر سه رنجشېده یی، یه ری دهنگی جېبا ۆازېنی و به پاو سه رووشتو زۆانه کا
ئا جېبا ۆازینیا هۆرگېرا، فارسه کی (ند) ماچا و سۆرانه کی (نن) ماچا و
هۆرامه کی (ن) ماچا، چوونکه یه ری زۆانی جېبا ۆازېنی و هېچ کام
دیالېکتو ئە ۆبته ری نېبا، تاکو پابه نو رازۆانه که و ناڅی بو.

(ۆ | ü)

تاكو ئا ياگى من بزانوو يه كه م جار به پړز (ئارام شه كيبابى) كيبورده كو وېشه نه به كار به رډېنه هېماسازيش كه رډېنه. به په يلواو منيچ هه ر دوه باره كه نه (ق) و (ü) هېماكى دروسه نه و به ته مامى جيباوازى دهنگه كه ي به راوړډ به هېماسازى دهنگو (و) و (وو) نمايانكه ر. چوونكه ئا دهنگه چه كول و درېزيه نه گنقو ميانو دهنگو (و) و (وو).

دوى خالى پالو يه كتره نه سهرو (ق) به واتاو درېزتهر-بېيهى هامئاستو دهنگه كه ين، كه چه دهنگو (و) ئاسايى درېزتهر و چه دهنگو (وو) كولته را. گونجياتهرين هېما پهي دهنگو (ü) به س (ق) مه نووه، كه زوانى ته رېنه ئېمه نه وانا بوق و پهي دهنكى ته رى به كارنه بريابو.

چه ئانه يچه گرنگتهر جيباكه رډه ي دهنگو (ü: Lü) چه دهنگو (o: Hor)، كه نمه كريقو پهي هه ر دوى دهنگه كا، پاسه فره و نؤيسه را به هه ئه به كارشبه را، هه ر (ؤ o) به كاربه رمى. ئانه كاتېوه نه كه ئېمه گرډ مزانجى ئا دوه دهنگه جيباوازىنى و واتاو وچه كچ فارا و و دهيان و سهډان وچه ته رى مه نى و به به كاربه رډه ي يه ك پيتى پهي هه ر دوه دهنگه كه ي، هه م واتاو وچه كا شېونق و هه م به رده وام به ئا جوره ئه ووه وانايشا، قسه كه رده ي هو رامى تېكمئق، چوونكه به رده وام ئه ووه واناى (لؤ) به (لؤ) سه رهنجام خودو وچه كچ چه قسه كه رډه ينه بق به (لؤ)، ئيتر

زۋانبۇ بە تايبەتمەنييه كا وبشۇ بە نامق (ھۆرامى) نەمەنق و بق بە ديالىكتبۇ چە زۋانى سۆرانى.

باربۇھنە، كە دەنگو (ۆ) چە دەنگو (ق ü) جيباۋازا و (ۆ) وبش دەنگبۇ جيبان و زۋانى ھۆرامينە ھەن، ئىتر حىكمەت يان ناچارى بەكاربەردەى (ۆ) پەى دۇى دەنگە جيباۋازا چبشا، بەتايبەت چە ئيسەنە، كە ديجىتاليزە-بپيە و نۇستەى ئانە ئاسانكاريشكەرژەن، توانانە ھەن، دەنگى ھەر زۋانبۇى بە تەمامى و گرژ جورە پىتى ھېماسازىپىريا و سەردەمو ۋەرتەنگى تواناييە كا نۇستەى و نمايشداى پەيامە كا سەرشىەن.

بە پەيلۋاو من، ئەر كەسبۇ كە خەرىكا ئيسە وانای و نۇستەى فېرىق، فرە ئاسايىن، كە نادروس دەنگە كا بنۇيسق، بەلام پەى كە سانبۇى كە پاگەنەو زۋان-زانای كەرا، نەك نەگونجيان، بەلكو شايىستەو رەخنەگېرتەى تىنن، ئاخىر نەمەكرىق دۇى دەنگى جيباۋازى با و بە زۋانە لاتىنييە كا و ھەم زۋانە ھامساكا پىتق (ۆ) پەى دەنگبۇى بەرزى بەكاربىرباق، كەچى تق بەى و ھەم پەى ئا دەنگەيە و ھەم پەى دەنگبۇى جياۋازتەرىچ ھەمان پىتى بەكاربەرى. ئانە ئىتر بەس ھەلەنۇيسى نپيا، بەلكو كفىرى زۋانين و ھىچ بەھانبۇ نەپەسىنق و ھۆرنەگېرق.

(پاۋ | ا)

ۋەلى گىرژ چېۋېۋىيەنە نا دۋە ھېيى ھەر يەك پىتەنى، پېسە و نۆستەي (يا | ي) و (يا | ئ)، كە يەكەمە دلپراسى ۋاچېنە منۋىسيق و دوەمە دمايى ۋاچېنە منۋىسيق و نمايانو يەك دەنگىيەنى. ئا جېياۋازىيە يچە بەس پەي جوان-نۆيسى و ھەر پاسە كە مەكەرۋەي خالان. من سەرەتا چە ئامادەكارىي يەكەمو (v1) كىيۋردەكۆ وېمەنە [ۋەمارو سائق ۲۰۱۲] پەي ھەر دۋە بارەكەي دلپراسى و دمايى ۋاچېنە ھەر (پ | ي) بەكاربەرتېنە، بەلام دماو فرە بەكاربەرتەي و سەرنجداي وېم و بەكاربەرتەريچ، ناچار بېيا، كە چە ئامادەكارىي دوەمو كىيۋردەكۆ وېمەنە [نۆقەمبەر ۲۰۱۶] پەي دلپراسى ۋاچى (پ | ب) بىنەورە و پەي دمايى ۋاچى (ي | ب) بىنەورە، تاكو نۆستەي خالا كە مەكرىۋە و نۆستەيش جوانتەر بەرگىنو.

مەلامەتو ئانەي كە چى چېرو (ي | دۋى خالى تانەرە (پ | ب) يان قىلچىكېۋى گولانە (ي | مەن، ئانەنە، ئادەنگە چە دەنگو چېرەي (كەسەرى عەرەبى) نىكتەرا و دەنگەكە نىمبۆۋە و دۋە خالەكە تانەرە يان قىلچىكە گولانەكە ھېمانى پەي ئا نىمبۆبىيە، كە فرەتەر ئەۋەكرىاي لىجى وارىنى پروو و وار و جېياۋازىيەيش چە دەنگو (يا | ي) كە بە ئاشكرا دەنگو (يا | ي) ھامئاست و تىرتەرا. ھەر پاسە جېياۋازتەرا چە دەنگو (يا | ئ)، كە بە ئاشكرا دەنگو (يا | ئ) بەرزا و تەمام پېچەۋانە و ئاڭى دەم فرەتەر كرىۋە و چەناگەي سەرىنىچ پروو و سەر ژلېۋىق و بەرزبۆۋە. جېياۋازى دەنگو (پ |

(ى) چە دەنگو (ڤ | ڤ) ئاسمان و زەمىنا و بە ھەمان شېۋە و بە كاربە رڭەى
 (ۆ) پەى دەنگو (ۆ) ، بە كاربە رڭەى (ڤ) پەى دەنگو (ڤ) ئۆپەر و ھەلەين
 و دەرکنە كە رڭەى جېياۋازى ميانو دەنگو پىتە كان . ئەر كە سېۋ كە خەرىكا
 ئىسە و انای و نۆىستەى فېرىق ، ئاساين ، كە نادرۆس دەنگە كا بنۆىسق ،
 بەلام پەى كە سانېۋى كە پاگەنە و زۆان - زانای كە را ، نەك نەگونجيان ،
 تەنانەت ئەر (ى) جىاتى (ڤ) پەى (ڤ) بە كاربە رڭە - بېى ، ئاسايتەر بى ،
 چوونكە دەنگو (ى) گنۆ ميانو (ڤ) و (ڤ) ، تاكو رادېۋ پاساۋدرى . بەلام
 بە كاربە رڭەى (ڤ) جېياتى چېرەى (ڤ) ، بەس نادرۆس نېيا ، بەلكو
 شايسىستە و رەخنە گېرتەى تىن ، ئاخىر نەمە كرىق دۆى دەنگى جېياۋازى با
 ھەر دۆە دەنگە كە زۆانە كە و پتەنە بېبەيشا بق و بە زۆانە لاتىنىيە كا و
 ھەم زۆانە ھامساكا پىتۆ (ڤ) پەى دەنگېۋى بەرزى بە كاربېرىق ، كەچى
 تۆبەى و ھەم پەى ئا دەنگە يە (ڤ) وېش و ھەم پەى دەنگېۋى تەرىچ
 (ڤ !) ھەمان پىتى بە كاربەرى . ئانە ئىتر بەس ھەلە نۆىسى نېيا ، بەلكو
 كفىرى زۆانين و ھىچ بە ھانېۋ نەپەسىنۆ و ھۆرنە گېرق .

په نه ۋازي جېياکه رڼه و بېبېه يهري پټه جېياۋازا په ي ئی يه ره دهنگه
(پ | ی)، (پ | ی)، (پ | ی) :

۱. (پ | ی : ملی mli) کرډاری ئیسه یی و ئایه نده یی په ی دوهم که سی تاکی.
- خاتوون ئانه په ی کوگه ی ملی؟
- ئه ری تو نه ۋاتت که ی به ره و شاره زوور ملی؟

۲. (پ | ی : ملدی mldë) کرډاری فره باره بېبېه و ئایه نده یی په ی دوهم
که سی کوی.
- که ی شمه په ی یانه و وېتا ملدی؟
- ئه ی شمه که ی ده گاکو وېتا ئاۋه ډانه که ردی؟

۳. (پ | ی : ملدی mldi) کرډاری یه ک باره ی ئیسه یی و ئایه نده یی په ی
دوهم که سی کوی .
- ئه ی شمه په ی کوگه ی ملدی؟
- ئه ی شمه که ی په ی یانه و بابای ملدی؟

کاتبوونه که ئېمه په ی هه ر یه ره دهنگه که ی چه هه ر یه ره باره که نه هه ر
پیتو (ی) به کار به رمی، ئه ی چنی بارو تاک و کو-بپه ی بکه ره کا
جېياکه رمېۋه؟ یان، کاتبو که باری دوهم و باری یه ره مه نه په ی هه ر دۋه
دهنگه که ی هه ر پیتو (ی) به کار به رمی، ئه ی چنی ئا دۋه مه به سه

جېياۋازەيە (كەي شىمە ملدى؟)، كە روھداي يەكجارەكەين و چە (كەي شىمە ملدى؟)، كە روھداي فرەجارەكەين، جېياكەرمېۋە؟

پەي زىاتەر رۇشئىبىيەي، با پېۋەرە ئى چىن نمونەيە چە بارەو فاراي ۋاتاو ۋاچە كا سەرنجىئەيەي، كە بە ئاشكرا جېياۋازى (ي | ئ) و (پ | ئ) بەرگىنو:

- سېر sīr (سېر-بېيەي و 'سېر-وارژەي' چە نانى، مېۋەي، سۆزەي)

- سېر sir (سېر و پىياز، 'سېر-وارژەي' مووسېر، سېرى عەجەم)

- سېران (گەشت و سېرکەرژەي)

- ئېمە (ياگەگىرو نامى پەي كەسى يەكەمى كۆي)

- ئىنە (ئى چېۋە)

- ئېرەقوولى (مەگەزېۋى گولانە كە شەۋىنە پەشتىشۇ رۇشئايى مئوق)

ئايا چە ئى نموونانە يەرى دەنگى جېياۋازى نېيەنى، ئەي چى مشىق بە يەك يان دۆي پىتى بنۇيسيا، مەگەر بىرپار نېيا ھەر پىتېۋە بەس نمايانو دەنگېۋى دەسنىشانكەرياي بو؟ ئايا ھېما | پىت-قىرانا؟

ئەي حىكمەتو ئا تېكەلكەرژەي و ھەلەنۇيستەيە چېشا و ۋەرەو چېشيا، كە كۆمەلېۋ نۇيسەرى ھۆرامى-زۋانى "پاو وېشا نىان كەللو ئەمىمەنى" نەۋەزارە و دەسۋەردارى و پەسېنى وېشا نەبا و نەتاۋا پا بنيا ھەلەو

وېشاره و ئاماڭېنى زۇانبېۋ تېكبېڭدا و چىن نهۋى مهله نۇيسى فېربيا، بهلام به هېچ جورېۋ ئاماڭى نېيەنى و نمەبا، هېماو دهنگهكا به دروسى و پېسه و پېشا به كاربهرا. ئايا مهر گهرهكشانه ئانهيه سهلمناۋه، كه "مهر كهس به پېرى فېرو پلاۋارڭهى بو، چه مچه پهى گوشاش بهرو" ؟

من چېگه نه فرهتەر و بهردهۋام سهرو ئا دۋه كفره زۋانهۋانويهيه منۋيسوو و پهى رۋشنكه رڭهيشا كۋششكه روو، چوونكه فۋتياى دۋى دهنگه تايبهت و جېياۋازا (ق: لۋ) ، (پ: مېلى) زۋانى مۇرامى ۋينوو، كه سهره نجامه كهش فاراى قسه كرڭهى نهۋهكا دما تهرين، شېۋناى زۋانى مۇرامين، دلېنه به رڭهى تايبه تمه نېى زۋانى مۇرامين!

كول و پۋخت، ئەر به ورڭى سهنجېدهيى، فره به ئاشكرا و ئاسانى

ۋينى :

(د) و (ڭ)

(و) و (ۋ)

(ن) و (ن)

(ۆ) و (ق)

(ئ) و (پ)

به ئاشكرا كومه لېۋ دهنگى جېياۋازېنى و ۋاتا و ۋاچه كا فارا.

يه كه م: دۋى دهنگى جېياۋازېنى و مهر دۋى زۋانى مۇرامينه هەنى.

دوهم : فرە ۋاچېنە ئا دۋە دەنگە ۋاتاو ۋاچە كا فاراو و نۆيسته يشا به يەك
 پييت ، سەرۋنە شېۋناي دروسكەرۆ.

نمونى :

دېدى Dìdì	(واله گۆرى)
دېدى Dìdì	(ژەنپۆه كه سەرو ئەڭپەرە، يان دماو مەرڭەي ئەڭى مېڭ)
وەر Wer	(رۆشنای رۆجيارى)
ۋەر Ŵer	(ياۋەر كرزاري ياگەي؛ ۋەردەم، ۋەرچەم، لئو ۋەرۆ)
جۆت Jüt	(جۆت-بېيەي بەرەي؛ دۋى چېۋى پېسە و يۆى)
جۆت Jot	(كلاۋۆ بەلووى)
سېر sìr	(كه سېڭ چە وارڭەي سېر-بېيەبق)
سېر Sir	(سېر و پياز)
پېسە pìse	(منيچ ھەر پېسە تو ماچوو)
پېسە pìse	(پېسە، منيچ ھەر تو ماچوو ھەي پېس و پۆخل)
پۆسە püse	(پۆسە فرەش)
پۆسە pose	(پېسە نا ، پۆسە)

ملدی mldi (کرڈارو دوهم که سی کوی، لژای یهک-جاره کی)

ملدی mldë (کرڈارو دوهم که سی کوی، لژای فره-جاره کی | فره باره)

مهن Men (ئه ری مه نبؤ تفی به چنه نی؟)

مهن men (ئاؤی مه نه نه وه ریؤ! چاشتی شو مه نی نه وه ری!)

یه ره م : به رده ژام مه له نویسته ی نویسته ی ئا وچا ، که دهن گه که شا (ڈ ،
ژ ، ن ، ق ، ې) ، به (د ، و ، ن ، ۆ ، ئ) و ئه ژه وانایشا به (د ، و ، ن ، ۆ ،
ئ) ، سه ره نجام ئه ژه -وانای و ژاته ی ئا وچا (ئاژه ، ئاژ ، ئبژه ، ئبژ ،
باژیه ، بژیه ، بژه ، دپژی ، ژهر ، ژهرگ ، ژاران ، ژهنی ، ژله ره ، ژهز ،
گهن ، گن ، په نه ، تن ، مهن ، بۆران ، بۆر ، چۆ ، تو ، خو ، لو ، سو ،
کو ، پو ، نو ، ئبگه ، چبگه ، نېره ، پېره ، چېره ، تېره ، بییان ، چبیان ،
نېرینه ، شېرینه ، قېرینه ، دېژینه ، ملدی ، موهردی ، مووسدی ، چرپی ،
کهردی ، بهردی ، سهردی ، زینی ، کناچی ، ژه ئی ، ..تد) فارقو به
(ئاده ، ئاد ، ئیده ، ئید ، بادیه ، بدیه ، بده ، دئیدی ، وهر ، وهرگ ، واران ،
وهنی ، وله ره ، وهز ، گهن ، گن ، په نه ، تن ، مهن ، بۆران ، بۆر ، چۆ ، تو ،
خۆ ، لو ، سو ، کو ، پۆ ، بۆ ، نۆ ، ئیگه ، چبگه ، نېره ، پېره ، چېره ، تېره ،
بییان ، چبیان ، نېرینه ، شېرینه ، قېرینه ، دېژینه ، ملدی ، موهردی ،
مووسدی ، چرپی ، کهردی ، بهردی ، سهردی ، مهردی ، زینی ، کناچی ،
ژه ئی ، ..تد).

ئانەيچ بەس نۆيستهكەي نمەفارقو، بەلكو ئەۋەواناي و ئەۋەۋاتەي و ئينجا ۋاتاكېچشا فارقو. يەكەمىن كەسانبۇ كە قسەكەرذەيشا فارپوق، زارپۆلپىنى، چوونكە بەكاربەرذەي هامكاتو پىتوق (د)ى پەي (ذ)ى و پىتوق (و)ى پەي (ۋ)ى و پىتوق (ن)ى پەي (ن)ى و (ۆ) پەي دەنگو (ق)ى، يان پىتوق (ئ)ى پەي دەنگو (ې)ى، چە تازە وانيارا سەرەشېۋنوق و ناچار گرذ ياگېۋەنە ئا دۋە دەنگە جېياۋازەيە بە يەك دەنگ مواناۋە و ماچا، چوونكە بە مەئە بە يەك مېما منۋىسىيا و ئا كاتە (ھۆر) و (بۆر) ھەر بە (ھۆر) و (بۆر) مواناۋە و بە بۆر) ماچاش.

كاتبۇكە (شۆبوق) بە "شۆبۆ" نۆيسىيا و پاسەيچ وانياۋە، بە ئا جورەيچە ماچاش "شۆبۆ"؛ ۋاتا (شۆبوق) فارپوق بە (شۆبۆ) و سەرەنجامىش ۋەر و سەرختى ۋاتەيش بق بە (شەوبۆ)، كە سۆرانىن و هامۋاتا و مەمان (شۆبوق) ھۆرامىن و ۋاتەيش پەي باباي سۆرانى-زۋانى سەختبىيەن و (شۆ) كەرذەن بە (شەو) و (بق) كەرذەن بە (بۆ)، كەجى ئيسە نۆيسەرە ھۆرامەكى، ئا كەسى كە وېشا بە زاناو زۋانى ھۆرامى مزاننا، خەريكېنى، يەنگى نەتاۋاي و نەزانى بابا سۆرانى-زۋانەكەي كەراۋە.

چېگەنە پرسىياربۇە قوتەبۆۋە : ئايا نەواناي و نەنۆيستهي بە ھۆرامى و بوارنەذاي و سەرکوتكەرذەي و كۆشش پەي دلېنەبەرذەي زۋانى ھۆرانى چە سەذ سالى ۋيەرەنە، تاۋانش ئېنەو نادرقس نۆيستهي ئا دۋە دەنگەيە (ق، ې) زۋانى ھۆرامى ۋېرانكەرۆ؟

ئەر هېشتا تو سەرو مەلەئەئىسى پاگېرىرە، دەى پەى ساتبۇى ۋىناكەرە:

- تو فېروازو پۆلو يەكەمى بنەرەتییەنى، ماموساوانەو زۋانى ھۆرامى بە شمە ماچو (ھۆر) بە (ھۆر) منۇسىقو، ۋاچەكى بە (ھى . ئۆ . رى) حىنجېكرىقو، دەنگو پىتى دوەمى بەرز بوۋە "ئۆ".

(بۆر) بە (ب.ۆر) منۇسىقو، ۋاچەكى بە (بى . ئۆ . رى) حىنجېكرىقو، دەنگو پىتى دوەمى درېژ بوۋە "ئۆ".

- يان ماچو (ئېر) بە (ئ.ي.ر) منۇسىقو و بە (ئى . يى . رى) حىنجېكرىقو، دەنگو پىتى دوەمى بەزىبوۋە (يى : ئېران ، ئېرەقولى).

(ئېگە) بە (ئ.ي.گ.ه) منۇسىقو و بە (ئى . يى . گى . ئە) حىنجېكرىقو، دەنگو پىتى دوەمى نزمبوۋە (يى : مېلى، نېرە، وپل، چېر، ...تد)

ئايانى پىرسىارى ھۆشو زارپۆلەيى تو نمەگېرورە؛ چنى كرىقو يەك مېما دۋى دەنگى نمايانكەرە، ئايما مېما-بىرانا، كە ماموسا ناچار پەى ھەر دۋى ھەر يەك مېما | پىتە بەكاربەرەق؟

سەرنج: زۋانى سۆرانى كە يۆن چە زۋانە ھامسا و نىكەكا زۋانى ھۆرامى و ميانشانە ئامبەتە-بېبەى ھەن و فرە ۋاچى ھامبەشى و تەنانەت بارى پازۋانى ھامبەشى ميانشانە ھەنى، زۋان-زانەكېشا دماو نىكەو سەڭ

ساللا، ئىسە پەيشا بەركۆتەن، ئى دەنگى (ن η)، (ق ü) ، (ې İ) زۋانەكەشانە مەنى و پەنەۋازا ھېماسازىيىكريا. كەچى فرە بەداخۆ، زۋان-زانى و زۋان-يارى و نۆيسەرە ھۆرامى-زۋانەكى ئىسە خەرىكېنى شۆنۇ ياگەپاۋ زۋان-نەزانى نۆيسەرە سۆرانى-زۋانەكارە ملاۋە و گەرەكشانە سەڭ سالىپۇ ھەمان ھەلى كريا و زۋانەكە ۋېران بۇ، ئىنجا ئاڭى چلاكيارە و بە پەنەۋازىيەى ھېماسازىي | پىتسازىي ئا پەنج دەنگە تايىبەتە ھۆراما (ڭ ، ۋ ، ڧ ، ۋ ، ې) ملبىشا. ئانەيچ بېجگە بەڭبەختى و بېكەسىي زۋانى ھۆرامى، ئاخۇ چېشى تەر بۇ، چېشش نامى بىنيەيى؟

دما قسه، كاتېۋه نه كه من كۆتا مه رمانه كه رځه ى سه رو نۆسته ى هۆرامى و كۆششكه رځه ى په ى وه لامۆداى به په نه ۋازى به كاش، تاقه كىبۆردېۋه هۆرامى به كه ئىنته رنېته نه بى به ىش بى، كىبۆرده كۆ به رېز (ئارامى شه كىباى) بى و كۆمه لېۋ بلاگنۆسى هۆرامى-زۋانى بى، به لام ئاځى جىباتى به كار به رځه ى كىبۆرده كۆ (ئارامى شه كىباى) كىبۆردى. فارسى به و عه ره بى به و (فۆنته كا عه لى و دىلانى) به كار به رېنى و خاسته رېن باره نه كىبۆرده كۆ (كور دئائى گروپى) به كار به رېنى، كه هىچ هېمىۋه شا په ى ده نكه هۆرامى به تاي به ته كا نه بى و نۆسته هۆرامى به كى پاسه بى، كه سۆرانى-زۋانېۋ به سه لىقه و وېش ۋاچه هۆرامى به كا بنۆسو.

مه لې به ته ئانه ىچ ۋاچوو، ئه ر ئا هۆرامى-نۆسته ى به فۆنت و كىبۆرده سۆرانى به كا چه لايه نو هۆرامى-زۋانه تازه فېر بى به يا ئه لى باى سۆرانى، چه لايه نو سۆرانى-زۋانېۋ نۆسى بى بى، به دلى باى يو درۆسته ر نۆسى بى شا، چوونكه به راده ى كه م ۋاچه يو گېرته كا پېسه و نۆسته ى فارسى پارچه پارچه نه كه رى و زانى كه نا په نچ ده نكه (ځ، ۋ، ږ، ښ، ښ، ښ) چه ده نگو (د، و، ن، ږ، ښ) جى باۋازى بى و (ۆ) به س په ى نۆسته ى ده نگو (ۆ | 0) و (ئ) به س په ى نۆسته ى ده نگو (ئ | ě) به كار به رى.

پاسه ۋه لته ر ئامازه مدا، كىبۆرده كۆ (ئارامى شه كىباى) به فېر ژنه تازه كا سىسته مو وىندۆسى (ویندۆسى ۷) وه لامنه ځېۋه و په ى هۆرامى-نۆسته ى بى به ى كىبۆردېۋى تاي به تى په نه ۋازى بېۋى ده م و ده سى بى. بارېۋى چامنه نه

من وبکۆتا و کيبۆرژده کۆ بهرپرز (ئارامی شه کيبایي) په ره پنه دا و ئا هبعی (ؤ) که بی و ئادی نه نییبره، من زیاده که رده و هه ر پاسه ئا دهنگی (ن، پ ای) که چه کيبۆده کۆ ئادییه نه هېماسازی نه کریبېنی، من په ی کيبۆرده کی زیاده که رژی و هامکاتېش هبعی لاتینی گونجی په ی ئا دهنگا نییره و دما ته ر قیژنه کا دما ته رینه و هه ر پاسه چه ئامرازو (هۆرامی-نؤیس Horami-nvis v 1.0) یه نه به کيبۆده کی په ره مدا و به ئا جوره کيبۆرده کی به ئی ر ق یاؤینه و ئیسه ئاماده کاری (v3.1) په ی به کار به رژه ی ئاماده ن.

کۆل و پۆخت من چه هه رمانه کا وېمه نه چوار چېژم ئه نجام دئی:

- به کارۆ به رژه ی ئا هېمایا، که ژه ئینا به کار به رژېنی (ڈ، ژ، ق).
- هېماسازی ئا دهنگا، که ئا ئا کاته هېماسازی نه کریبېنی (ن، پ ای).
- کۆششکه رژه ی په ی در قس-نؤیسته ی [پېژهره نؤیسته ی به شه کا وچېژی یۆگېرتی و جېیا که رژه ی زؤانو قسه که رژه ی و زؤانو نؤیسیاری] پېسه: در قسکه رژه ی، په یجۆریکه رژه ی، نانو ارژه ی، ده مه ته قی، ... تد.
- کۆششکه رژه ی په ی پارېزنا ی وچه هۆرامییه کا [هامکات] تو مار که رژه ی شیا چه فه ره نه نگېژه نه به دهنگ و نؤیسته ی (فه ره نهنگی هۆرامی به هۆرامی، چه فه یسبووک و تیله گرام)^[۲۲]، چوونکه به س چه ئا باره نه متاؤیق گه رپه لاؤژق "بانېژو دؤی مه ژی" جېیاؤازی (ژاته ی) و (نؤیسته ی) نیشان بئریق، که پیتی دوه مو (هۆر Hor) و (هۆر hür: شلپ و هۆر) دؤی دهنگی جېیاؤازېنی و نؤیسته ی هه ر دؤی شیا به (ؤ) نادر قس و

ۋېرانكەردەين و مەر پاسە پىتى دوهمو (سېر) و (سېر) و (سېران) يەرى دەنگى جېياۋزېنى و نۆيىستەى پىتى دوهمو ۋاچى دوهمى (سېر) و ۋاچى يەرمى (سېران) بە (ى) نادرۇس و ۋېرانكەردەى زۋانى ھۆرامىن.

ئا گرفت و پەرسى تاقە ھاندەرى من بېيىنى و ئومبىدواز ھەنا ھەر پاسە، كە من چېگەنە مەلامەتو بەكاربەردەى ئا ھېماياو ۋەلىنا و ئەرەنياو ھېمايا تەرىبىم نۆيىستەن، گرڈ كەس بېۋ و رۇشكەردەى وېش چە بارەو بەكاربەردەى يان نەبەردەى ھېماكا بنۆيسقو، تاكو وەنەرى بەتايىبەت زارپۇلى و نۆجەۋانى مەلامەتەكا بزانا و سەرو بنەماو بېيەى زانىيارى بېيارەبشا، كە كام ھېما و كام رانۆيس پەپرەۋىكەرا و "لكبۇە كە بە دەس كرىۋۇە، بە دذاناش نەسپارمى"؛ ھەرياسە، كە ۋىنىى و پەنەۋازا بزانىى، چە ئى سەردەمو دىجىتالىزە_ بېيەى پەيۋەندى و زۋانى و كولتورىنە، ھەلپۇە كە ئېمە چركبۇەنە ئەنجامشەئەيى، بە خېراى ۋېرانكەردەى بۆمبىۋى ئەتۆمى زۋان و نۆيىستەى نەۋەكا شېۋنق و بە خېراى چەمىرووكنای گرڈو جەمانېرە ۋەلابقۇە و پەى راسۆكەردەيش، سەذان سالى ۋەرەنگارى پەنەۋازا و ئا كاتە ئىتر دېرا و زۋانى ھۆرامى بېيەن بە "بوولق سەرو بانا" دەمو سىاۋۋاۋا رۇزگارېو و پەى ھېچ ھېزبۇى گلېرەنمە كرىۋۇە و بە خېراى ۋاچەكى شېۋيا و فۇتيا و رەسەنى وېشا چە دەسمذا و پەشىمان-بېيەى سەباى ھېچ داڭنمەڭقو و ھەزاران جارى چە رادەو كۆششوق ئىسەى زىاتەر پەى راسۆكەردەى ھەلەكا پەنەۋازا و سەرەنجامېچ بەس ئاخ و مەراق-وارڭەى بەشەمانە.

من چېگه نه گرځو څا هېمايا که نؤيسه را به کار به رځې، دلى خشته کېږي نه رېښکېه روو، تاکو ئاسانکارېښو بق پهي رېخنه گېرا چه بابته کو من، يان په يچوريکه را چه بارو پاشاگه رځانى ئه لفايېتى و رانؤيسو ئيسه و زؤانى هؤرامى. هه ر پاسه ئا خشته که په ۋزوو ۋهرو چه مو هه ر ئه نجوو مه نېۋى که په ي ده سنېشانکه رځه ي ئه لفايېتى و کېږدى هؤرامى درق سبق، به ئومېښو ئانه ي سهرو بنه ما زانستيه کا زؤانى بېراره بشو، نه ک سهرو بنه ماو ده مارگيرى ئايدى ۋلؤجى کورځايه تى، يان چه مېرپه ي ئو رانؤيسى فارسى، که به لاتينى په ي (و) و (ى) به لاتينى (o) و (e) منؤيسا و جېياتى (فه تحه ي | e) به لاتينى (a) منؤيسا و ...تد.

من به ئو په پرو راده ي ستايېشو هه ر سه رنجداى و رېخنه گېرته ۋى که روو، که ئامانجش ۋه رگېرته ي بق چه پاشاگه رځانى و کوششکه رځه ي بق، تاکو چانه ي زياتر نؤيستى ۋا چه هؤراميه کا نه شېښو نيق و دېۋارو بېده نگی وړنيق و پانتايېښو په ي رېخنه گېرته ي رېخسيق، په ي ئانه ي گه نجه کى بېيارا سه رنجى و رېخنى وېشا ناراسته و ئا که سا که را، که گه رکه شان ه سهرو يانه ۋېراني (زؤانى هؤرامى) با به فېرعؤنى و ته لارى نامبانگوازي هؤرچنا.

زؤان ئامرازو په يۋه ندى ميانو کؤمه له کان و به پاو په يۋه ندييه کا په ره مسانق و هيچ په يۋه نديش به **نه ځاد-سازى و نه ته ۋه-سازى و** **دو له تگه رايى نېيا و "زؤانى ستاندارد"** بکوزو ديالېکته کان، **"زؤانى فه رمى"** سه رکونگه رو زؤانه کا ته رو دلى جوگرافيه رامياريه کان.

خشته كونا هېمايا كه تاكو ئيسه پەي دەنگە تايبەتە ھۆرامىيەكا

نرېئېرە و چە نۆيستەنە بەكار بېرىئى

ŋ	i	ě	w	o	ü	w	ĩ	r	d	đ	ئەلفابېت و كىبۆردە
-	ئى	ئى	وو	ۆ	-	و	ۋ	ر	د	ڈ	ئوسمان محمەد ھۆرامى
نن	ئى	ئى	وو	ۆ	ۋ	و	ۋ	ر	د	ڈ	جەمال بېدار
-	ئى	ئى	وو	ۆ	ق	و	ۋ	ر	د	ڈ	(ۋەلاكرىياو ھۆرامان)ى
-	-	ئى	وو	ۆ	ق	و	-	ر	د	ڈ	ئارام شەكىيىپى
نن	پ	ئى	وو	ۆ	ۋ	و	ۋ	ر	د	د	سىامەند ھۆرامى
پ	پ	ئى	وو	ۆ	ق	و	ۋ	ر	د	ڈ	ئاكۆمارانى
-	ئى	ئى	وو	ۆ	ق	و	و	ر	د	ڈ	عەبدوللا حەببى
نن	ئى	ئى	و	ۋ	ۋ	ق	ۋ	ز	د	ڈ	مەھدى سەجادى

* پېتە رەنگ كەۋەكى، ئا ھېمىئى، كە تاكو رادېۋ چە بارەشا كۆدەنگى ھەن.

** پېتە رەنگ قاۋەبەكى، ئا ھېمىئى، كە چە بارەشا ناكۆكى پەيلۋاى ھەن.

پەراۋېزى

[۱] سەرتەل = ئۇنلاين؛ كىبۇردى سەرتەلە | ئۇنلاينە ئا كىبۇردېنە، كە ئىنتەرنىتەنە دلى پەريانېۋىيەنە يان فۇرومېۋىيەنە ھەنە و بەكاربەر متاۋۇ پەنەش بىۋىسقو و نۆستەكە و وېش پەي ياگېۋى تەرى كۆپىكەرۇ، نموونە: www.lexilogos.com/calvier/gorani.html

بەرتەل = ئۇفلاين؛ كىبۇردى بەرتەلە | ئۇفلاينە بە دۋى جۆرى ھەنە : جۆرى يەكەمە : پېسە و بەرنامېۋى سەرو سىستەمو بەكاربەرىي دەزگاۋە مەرزىقۇرە، نموونە :

https://sorceryforge.net/projects/horami-nvis/filesHorami_Keyboard_3.1.zip/download

جۆرى دوھەمە : پېسە و پەرلېۋى ئىنتەرنىتى بەلام بەبى پەيۋەست-بىيەي ئىنتەرنىتى بە ھەمان شېۋە و كىبۇردى سەرتەلى | ئۇنلاينە ھەرمانەكەرۇ و بىيەي ئىنتەرنىتى پەنەۋاز نبيا، نموونە:

<https://sorceryforge.net/projects/horami-nvis/filesHorami-nvis%20v1.0.zip/download>

يان سەرو ئى لىنكە وارىنە يە كلىككەرە و چە ئىنتەرنىتەنە (ئۇنلاين)

بەكارشېرە: www.sites.google.com/view/horaminnvis

[۲] دما و ئەرەنىي ئاماڭەكەرۇدە يەكەمو (كىبۇردى ھۆرامىي)، سائق ۲۰۱۳ كۇتا ئەرەنىي ئەلفابىتى ھۆرامى لاتىنى و ھامكاتىچ ئەرەنىي يەكەمىن ئاماڭەكەرۇدە كىبۇردى ھۆرامىي لاتىنىي.

[۳] مەرچنە فرە كەسى سكرىپتېژ كە پەى نۆىستەى عەرەبى و فارسى و ئوردووى و پەشتوى و ھۆرامى و سۆرانى و كرمانجى و ...تد بەكاربرىق، بە "ئەلفابىتى ئارامى" نامىبەرا و مژناسنا، بەلام ۋەرو ئانەى كە ئاستېۋى فراۋانتەرنە بە "سكرىپت و ئەلفابىتى عەرەبى" ئەژناسىان و مژناسىق، من چېگەنە مەر نامە باۋەكى (سكرىپتى عەرەبى) بەكاربەروو، تاكو چە وەنەرى سەرنەشېۋنوو.

[۴] پەى زانىيارى فرەتەرى چە بارەو ئا ھۆنىەرا كە وېشا ھۆرامى-زۋانى نەبىبىنى و بەلام بە زۋانى ھۆرامى نۆىستەنشا. سەرچەمە: وىكىپېدىيا

۱۷۰۰ - ۱۵۰۰	عەلى حەرىرى • فەقن تەيران • مەلاى جىزىرى • ئەحمەدى خانى	كوردىيى باكوورى
۱۸۵۰ - ۱۷۰۰	مەلاى باتەبى • پىرتەو • وهداعى • سەھىۋىش	
۱۹۱۴-۱۸۵۰	جەغفەر قولى زەنگلى	كوردىيى ناوەندى
۱۸۵۰-۱۸۰۰	ئالى • سالم • كوردى	
۱۹۱۴-۱۸۵۰	كەبىقى • جەلى • ئەختەر • سانى • نېھانى • مەنقى • فايەق • حاجى قادرى كۆبى • مەھوى • شىخ پەزىل تالەبانى • وەفابى • جەرىق • ئەدەب • تاھىر بەگى جاف • سابىرى	
۱۹۱۵ - ئىستا	نارى • قانچ • فەرىق • خانوو خۇرشىدى مەريوانى • ئەحمەد موختار جاف • حەمدى • دىدار • رەشىد نەجىب • رەفىق خىلمى • زىۋەر • ساقىبى ھىزانى • مەلا عەلى • فايەق بىكەس • موفتى پىنجوئىلى • ئاتىق • پىرەمىرد • ھەزار • ھىمىن • زەبىخى • سەبىد كامىل ئىمامى • عەبدولكەرىم سولتان • ئەدىب • مەفتون • سائىب • ئەمىن فەيزى بەگ • مەلا كەرىم ھىداىى • مەلا مەممەد رەبەقى	
سەدەى ۱۰	بابا تاھىرى ھەمەدانى	كوردىيى باشوورى
۱۸۰۰ - ئىستا	سەى ياقۇ • شاكە و خان مەنسور • شامىبى كرماشانى • ئەحمەدى ئالىبەند • تاھىرى شۆشى • سەبىقى شۆشى	
۱۸۰۰ - ۱۳۰۰	خاناي قوبادى • رەنجوورى • مستەفا بىسازانى • مەلا پەرىشان • مەلا خدرى پروازى • وەلى دىوانە • يوسىف بەگى ئىمامى	ھەورامى
۱۸۵۰ - ۱۸۰۰	ئەحمەد بەگى كۆماسى • خەلىقە كەبىخەسرەوى ئىمامى • سەبىد براكە • سەبىدى ھەورامى • شەفىق • غولامزەرخان ئەركەوازى • مەستورە نەردەلان • مەلاى جەبارى • مەولەوى	
۱۹۱۴ - ۱۸۵۰	سەبىد بەغقووب • فەقن قادىر • سالىج • مىرزا عەبدۇلقادىرى پاوەبى • خەلىل • مەلا ئەحمەدى ئۆدشى • جىھان نارا خانىمى پاوەبى • شىخ نەسىم موھاجىر	
۱۹۱۵ تا ئىستا	مەلا حەسەنى دزلى • عەبدوللا بەگى ھەورامان	

[۵] پیتی دەنگ-کپه/ پیتی دەنگ-کپی : مەبەست ئا پیتېنى، كە بە ھەلە
 ۋاچقو (الحروف صامته : كپی) ی عەرەبى بە "ببدهنگ | ببدهنگى"
 ھۆرگېلىننە و مەبەس چە (مدرا constant)، كە پېچەۋانە و پیتە
 (دەنگۆ-دەرەكا) كە بە (ژلېۋيا vowel) ئەژناسینى، دەنگشا كپا (ب، پ،
 ت، س، ش، ر، ۋ، ف، ی). پیتە دەنگ-كپه كى زۋانى ھۆرامى (۳۱) دانېنى.

چن بارېۋى فرە كە مەنە پیتو (و) نە خشو پیتى دەنگ-كپى (constant) ش
 ھەن. بە تايبەت چە سەرەتاو ۋاچېنە و چە ئەلفابىتى لاتىنىيەنە، ئەر ۋەر
 و دماو پیتو (u) پیتى دەنگۆ-دەرى تەرى بەيا، پیتو (u) فاریقو بە پیتو (w)
 بە دەسنیشانكریایى چە سەرەتاو ۋاچېنە. ھەر پاسە چن بارېۋى فرە
 كە مەنە پیتو (ی) نە خشو پیتى دەنگۆ-دەرى (vowel) ش ھەن،
 بە تايبەت چە سەرەتاو ۋاچېنە و چە ئەلفابىتى لاتىنىيە، ئەر ۋەر و دماو
 پیتو (y) پیتى دەنگ-كپى تەرى بەيا، پیتو (y) فاریقو بە پیتو (i)، بە لام چە
 سەرەتاو ۋاچېنە ھەردەم بە (y) منۋىسیقو.

[۶] پیتی دەنگۆ-دەرە/ پیتی دەنگۆ-دەرى: مەبەست "الحروف العلة" ی
 عەرەبىن، كە بە ھەلە بە "دەنگدارى" ھۆرگېلىان، ئانى كە بە (ژلېۋيا
 vowel) ئەژناسینى. ئى كۆمەلە دەنگە، نەرم و نیانى و ھارمۆنى بە
 ۋاچەكا بە خشا و قسەكەرذەى ئاسانكەرا. چە زۋانى ھۆرامىيەنە
 ھەژمارشانو (۹) دانېنى. چە ئەلفابىتى ھۆرامى لاتىنىيەنە ئەر ۋەر و دماو
 پیتو (u) پیتى دەنگۆ-دەرى تەرى بەيا، پیتو (u) فاریقو بە پیتو (w) و

نەخشو پیتی دەنگۆ-دەرپش، بە دەسنیشانکریایی چە سەرەتاو ۋاچپنە. مەر پاسە نەر ۋەر و دماو پیتو (i) پیتی دەنگۆدەری تەری بەیا، پیتو (i) فاریقو بە پیتو (y) و نەخشو پیتی دەنگ-کپش مەن، بە دەسنیشانکریایی چە سەرەتاو ۋاچپنە.

[۷] نەر مەبەست چە "زۋانی کورڈی" گرڈو ئا زۋانا بۆ، کە بە مەرەمەکی و سەپنای ئایدیۆلۆجی ناسیونالیستی بە "دیالیکتی زۋانی کورڈی" ئەژناسیینی، دەی مشیق "کیبۆردی کورڈییه" بە پەنەۋازییه زۋانەۋانییه کا (لوری، کە لەهۆری، مۆرامی، سۆرانی، کرمانجی، زازایی) وەلامبەدۆه. بەلام کیبۆردەپۆه کە بە نامۆ "کیبۆردی کورڈییه" پە ی گرڈو سیستەمە کا بە کاربەری (ویندۆس، ماکنتۆش، لینووکس، ئەندرۆید) نرینبەرە، هیچ کام و سەر و هیچ سیستەمبۆیۆ بە پەۋازی گرڈو ئا زۋانا وەلامنەدۆه، کە بە "دیالیکتی زۋانی کورڈی" ئەژناسیینی. مەلبەتە [بەجگە کیبۆردەکو بەرئز (خوسرەو بلووریان) ی پە ی سیستەمو ئەندرۆیدی، کە سەر و داۋازی من چە فیژرنو ۋەهارو ۲۰۱۸ پیتو (د) پە ی زیادە کەرڤە و وېش چە پراو زۋانی پەشتووی و ئوردووی و ...تد پیتەکی تەرپش (ژ، ن، ق، پ، ی) چنە مەنی].

[۸] فاریای ۋاتاو ۋاچە کا بە جیپاۋازی دەنگە کا، تایبەتمەنی ناوچپۆی یان دیالیکتبۆو زۋانی مۆرامی نپیا، بە لکو ئا کۆمەلە ۋاچی فرەو دیالیکتە کا زۋانی مۆرامینە پەسەو یە کتری ماچیا و بە کاربیریا و یە ک ۋاتاشا مەنە:

- [سېر] بۆشەش وەشە نېيەنە.
- من [سېر] بېيەنا، نەتاۋوو چە ئانەيە زياتەر نان بوەروو.

- گۆشتەكەي [كوت] [كوت] كەرە.
- [كۆت]و چۆخۇرانكەكەي رېك نېيا.
- [كووت] شاربۇي دىگىرا.
- پەشتق كەنۇلا [كۆت]ەن.
- دەم [قول] و دەس [قول].
- [قول]و زارقولەي ۋامەڭە.
- [قوول] [قوول] گرەۋا.

- [دېدە] پەخشانەم چە من گۆرەتەرەنە.
- ئاڭە ئەڭاۋ من نېيەنە [دېدق] منەنە.
- [ۋەرۋ] چەماۋ تۆرە ۋيەردا.
- [وەرۋ] نېمەرقى فرە گەرما.
- پەيامەكەش [پەنە] بڭەو؟
- ئىتەر ۋەسپىن كەم [پەنە] بڭە!

[۹] بە پەيلۋاۋ من بېرگى ئاۋاچا، كە دۇي پىتى دەنگۆ-دەربىشا چنە مەنى،
مەم كەمبىنى و مەم ناۋازىنى. چېگەنە مەبەس ئاۋاچى نېيەنى كە
مۆرامى-زۋانە مەرزىشىنەكى پېسەو زۋانو هامساكاشا ئاۋاچا گۆكەرە،
بەلكو مەبەستم ئى ۋاچېنى (وەر، واناي، وارڭەي، وەزى)، كە بېرگى

یەكەمەشا چە دۇى پیتە دەنگۆ-دەرا پېكمیۆ و كاتېۆچ كە ۋەلگن
[prefix] و (ئەۋە) ى مۆرگېرا، پیتی دەنگۆ-دەرى یەكەم موبړگى یەكەمېشا
(و) نمەفاریۆ بە (ؤ). ئانە یچ نیشانە و ناۋازەببەشانە.

[۱۰] مەبەست ئا دەسەنى، كە (كەلهوپرى) و (مۆرامى) و (سۆرانى)
و (كرمانجى) و (زازابى) بە دىالېكتى زۆانبۆى ئایدیۆلۆجى بە نامۆ "زۆانى
كورڈى" [مۆرامى ← كورڈى] مزانا. هەر پاسە رېزبەنبیەكەنە بەرگنۆ:
(كورڈى) زۆان، (مۆرامى) بە دىالېكت مژناسنیق.

[۱۱] مەبەست ئا دەسەنى، كە مۆرامى بە دىالېكتبۆ چە زۆانبۆى بە نامۆ
"زۆانى گۆرانى" مزانا و ئا زۆانە یچە بە دىالېكتبۆ چە زۆانە
ئایدیۆلۆجیبەكەى "زۆانى كورڈى" [مۆرامى ← "گۆرانى" ←
"كورڈى"] مزانا. هەر پاسە رېزبەنبیەكەنە بەرگنۆ: (كورڈى) زۆان،
(گۆرانى) دىالېكت، (مۆرامى) بە بنە-دىالېكت، مژناسنیق.

[۱۲] مەبەست ئا دەسەنى، كە (مۆرامى) بە بنە-بنە-دىالېكتو
دىالېكتبۆى بە هەلە بە "ماچۆ" ئەژناسیا [مۆرامى ← "ماچۆ" ←
"گۆرانى" ← "كورڈى"] مزانا [كە بنەرەتەنە ئانە بە "ماچۆ ئەژناسیان
(دىالېكتو یارى | یارسان) ین]. هەر پاسە رېزبەنبیەكەنە بەرگنۆ:
(كورڈى) زۆان، (گۆرانى) دىالېكت، (ماچۆ) بنە-دىالېكت، (مۆرامى)
بە بنە-بنە-دىالېكت مژناسنیق.

نەوانان يان نەلپىنى فېرگاۋ وانيارىيشا نەببىيەن، (زۋانى سۆرانى) نەزانپىنى و تەننەت ئىسەيچ دماۋ زياتەر چە چل سالى دەرپەدەرىپى و ژىۋايشا دلى ناۋچە سۆرانىنشىنەكانە، هىشتا بە درۋسى نەمەزانا بە (زۋانى سۆرانى) قسپكەرا و فرە جارېچ (سۆرانى-نەزانى) ى ئاڭدېشا كرىقو بە سەرگەرمى و مايە و تانەداى و تەننەت فرەو ئا هۆرامى-زۋاناچە كە فېرگانە (زۋانى سۆرانى) شا وانان و فېربېيىنى، كاتو قسەكەردەينە فرە بە ئاسانى بەرگىنو، كە زۋانى ئەڭايى وېشا (سۆرانى) نېيا و خەرىكېنى بە زۋانېۋى تەر قسپكەرا.

هەر پاسە پېچەۋانە كە يچىش خاستەرىن نمونەو بەلگەن، كە تاكو ئىسەيچ، سەرەراۋ سەڭان سالى هامسايى (زۋانى هۆرامى) و (زۋانى سۆرانى) و هەر پاسە تېكەلپى بازگانى و زياتەر چە چل سالا دەرپەدەرىپى هۆرامى-زۋانەكا چە ناۋچە سۆرانىنشىنەكانە و هامساببەيى هۆرامى-زۋانا چنى سۆرانى-زۋانەكا، كە چى مەژمارو ئا سۆرانى-زۋانا كە هۆرامى فېربېيىنى يان مياۋانە، نەمەياۋق مەزار كەسى. ئىتەر با كرمانجى-زۋانەكى چە ئۇلاۋە مدرا، كە زۋانى هۆرامى نەمەزانا؛ هەر پاسە كە سۆرانى-زۋانەكى و كرمانجى-زۋانەكى زۋانى (زازاپى) و (هۆرامى) و (كەلھوپرى) نەمەزانا و ئەر سىستەمو ناچار كەردەي و سەپناى واناي و درۋسكەردەي وەشباۋەرىپى نەتەۋەيى نەبېيى، بە مەمان جور ئىسەيچ كەلھوپرى-زۋانى و هۆرامى-زۋانى و زازا-زۋانى (زۋانى كرمانجى) و -(زۋانى سۆرانى) نەزانپىنى.

ئانەيچ گىرڭ بەلگى جىبىياۋاز-بىيەي زۋانو خەلکو ئا ناوچانە و ئەر ئا زۋانى دىيالىكتى يەك زۋانى بىيىنى، مەر پاسە كە فارسى-زۋانەكى هيندوستانى و پاكستانى و ئىرانى و تاجىكىستانى سەرەرپاۋ ھەزاران سالى چە يەكتىرى بىپىي و ناچاربىيەي بە واناي زۋانو نشىنگا تازەكاشا، بە ئاسانى چە يەكتىرى مياۋانە، ئەشىي فرە بە ئاسانى ھۆرامەكى و سۆرانەكى، يان زازاكي و كرمانجەكى چە يەكتىرى ياۋىبىيىنى، كە ھىچ سەردەمبۇنە مەرزى دۆلەتى نەكۆتەنەنە ميانشا؛ چە ئىران (كەلھورپى، ھۆرامى، سۆرانى، كرمانجى) و چە عىراق (ھۆرامى، كەلھورپى، سۆرانى، كرمانجى) ھامسى يەكتىرىنى و سەدان و ھەزاران سالى بازارى ھامبەششا بىيەن و مەردەم پېۋەرە قەلەمەرەۋو يەك ئىمپىراتورى، يان يەك دۆلەتى ھامچەرخىيەنە بىيىنى و ژىۋىنى.

[۱۴] پەي پارېزناي دىيالىكتەكا؛ ئەر زۋانېۋ بەنامو "زۋانى كورڭى" بىيەيش ھەن و (كەلھورپى و ھۆرامى و سۆرانى زازابى و كرمانجى) دىيالىكتى ئا زۋانەيەنى و كىيوردېۋە كە بە "كىيوردى كورڭى" يە ئەژناسىيىنە، كىيوردو ئا زۋانەيەنە، دەي پەنەۋازا "كىيوردى كورڭىيە"كى بە پەنەۋازى پارېزناي گىرڭو "دىيالىكتەكا"ش وەلامبىدوۋە. مەر پاسەيچ پەنەۋازا كىيوردى ھۆرامىيە بە نۆبىستەي گىرڭو دىيالىكتەكا زۋانى ھۆرامى وەلابدوۋە، ئەگەر نا، مەرگىز نەتاۋىق تەمامو زۋانى ھۆرامى چە فەرھەنگېۋەنە نۆبىسىارىيىكرىقو.

(زۋانى ئەلمانى) كە ۋەلىنەي (شش سەڭ) سالىھىي (زۋانى يۈگېرتە) و (زۋانى ستاندارد) كىرايش مەن، سالىق ۲۰۱۵ پەي پارېزىنى دىيالىكتەكا زۋانى ئالمانى، كە چىرو مەژمونونو ستانداركە رڭەي و زۋانكە رڭەي دىيالىكتەبۇيەنە كە ناركۆتېنى و خەرىكا دلېنەملا، (دۆلەتو ئالمانىا) ى بە (فەرمى) بىرپارەشدا، مشىق فۆرمى فەرمانگا دۆلەتتى و نادۆلەتتىيەكا بە دىيالىكتە كە نارۋىياكا بنۇسىيا، تاكو ئا دىيالىكتە چە فۆتتىي پارېزىيا و دلېنەنەلا. مەر پاسە پەي ئا مەبەسەيە (كۆرسى فېرېبىيە) و (واناى) ئا دىيالىكتە چە (فېرگا تايىبەتەكا وانائى زۋانىنە) بە فەرمى ئەژناسىي.

[۱۵] مەبەس چە حەزى تەمەلانى ئەنەين، كە سانېۋ (چ نۇيسەر و چ بەكاربەرى ئاسايى زۋانى) مەنى، ۋەرو ئانەي كە گەرەكشانېيا دەقگېرتە و وېشا تەرككەرا و چېۋى تازە فېرېبا و بەكاربەرا، بە گرڭ جورېۋ چە بېيەي كۆمەلېۋ دەنگە جىباۋازا، كە ۋاتا و ۋاچەكا فارا، نكۆلېكەرا و كۆمەلېۋ بەھانى بېنەم و ئاۋەز-نەگىرى ماراۋە.

[۱۶] چە 'ولاتو توركىيە' نە مەمان بەڭبەختى يەخو زۋانى (زازايى) ىش گېرتېنە و شۆفېنىستە كرمانجەكى زازايى-زۋانەكا بە كرېگىريا و دۆلەتو توركىيە مىزان و نامبەرا، كە خەرىكو ئەژناسىي زۋانەكە ىشانى و خەرىكېنى زارۋلەكاشا پەي وانائى و نۇيستەي بە زۋانى ئەڭايى وېشا (زۋانى زازايى) هانمڭا، مەر پاسە كە شۆفېنىستە سۆرانىيەكى چە عېراق

و ئېران خەرىكېنى ھۆرامى-زۋانەكا بە كرىگېرياو دۆلەتو ئېرانى مژناسنا و خەرىكو بالقورەۋاتەى "ئاسايىشو نەتەوھى" يەنى.

سەرنج: بېچەۋانەو ئا كەسا كە منۋىسا "سۆرانىيە شۆقىنىستەكى" ، "فارسە شۆقىنىستەكى" ، من گىرڭو فارسەكا و گىرڭو سۆرانىيەكا بە شۆقىنىست نەزانوو و ديارڭبۇى چامنەيە گىرڭگىر نەكەروو و سەراپاو ئەنداما كۆمەلېۋى نەۋزوونە چەكەچەو (شۆقىنىزىمى و فاشىزىمى). بەداخۆ چېرو ھەژموونو زۋانى فارسى و سۆرانىيەنە، فرەو ھۆرامى-زۋانەكا بە نادىروس ئا دەسەۋاچەيە بەكاربەرا. بە پەيلۋاو من نە گىرڭو ھۆرامى-زۋانەكا ئازاڭبۇزىنى و نە گىرڭو سۆرانى-زۋان و فارسى-زۋانەكى شۆقىنىستېنى. فرە بەداخۆ چە ئارقونە چەكەچەسازى يان گىرڭىنەكەردەى دياردەكا باۋا و تەنانەت كەسانبۇ كە وپشا بە رۇشنۋىر مزاننا، ئا جىباۋازىيە نەزاننا يان ۋەرچەم نەگېرا و فرە بە ئاسانى سەراپاو كۆمەلېۋى بە " دماكۆتە ، خراب ، فاشىست ، شۆقىنىست ، ناسيونالىست ، سىكسىست " نامبەرا. ئانە پەى وپش سەرەتاو پەرەئەساي و تەشەنەكەردەى ۋىرى شۆقىنىستى و فاشىستىن چېرو پەرڭەو ماف و ئازاڭى و داۋازىيە سىروشتى و گەردوونىيەكانە؛ ھۆرامى-زۋانېۋ پەشتىۋانكەرە سۆرانى-زۋان و فارسى-زۋانەكا وپش پەى واناي و نۋىستەى بە ھۆرامى ۋزۋونە خانەو كەسە شۆقىنىست و فاشىستەكا، فرە چە شۆقىنىست و فاشىستە سۆرانى-زۋان و فارسى-زۋانەكا زياتر

دوژمنو به ده سئامای مافه کا خه لکو هؤرامانین و ئاوی هه مان ئاساؤو شوؤفینیست و فاشیسته سؤرانی-زؤان و فارسی-زؤانه کاره کهرؤو.

[۱۷] ریکۆتو ۲۷ و فیبریوهری ۲۰۱۹ من چه به پریز (ئه هوهن هؤرامی) پرسیاره مکهرژه، ' ئایا مامؤسا (ئوسمان محه مه ژ هؤرامی) دلی گؤفارو هه ورامان'ینه نؤیستی هؤرامیبش هه نی؟ چه وه لامه نه ئاژ ژماره (۱۰ و ژماره ۱۲) و گؤفاره کبش په ی من کیاستی، که بابه تپؤؤ مامؤسا (ئوسمان محه مه ژ هؤرامی) به نامؤ "نوسین به پیتی لاتینی" چنه وؤلا کریینه.

[۱۸] نیگاری و لینکو نؤیسته کا و گؤفارو (هنر و مردی) چه لایه نو به پریز (ئه هوهن هؤرامی) به ده سو من یاؤئینی، هامکاری و کومه کو ئاژی په ی من دیار و شایسته و سپاسکه ره ده ی هه میشه یین.

<http://ir/fa/article/journal/327/هنر-و-مردم>

[۱۹] دماو ئانه ی که ئاشنا و یاؤهری ئازیز (سامان نه قشه به ندی) په پرتوو کو (وانه ی هه ورامی) په ی من کیاست، فره ته ژنه و به هؤگه ربیؤی فرؤ کؤتا ئه و هه نه ی په پرتوو که که ی. چنی ئه و هه وانای یه که می، چه هؤشو مننه نه کومه لپؤ سه رنجی درؤسبیبی و به رده وام مه ژگو مننه نه گهنگل شوارژ و مه ژگو منشا جه نجالکه ره ژ، تاکو رؤ (۱ و ئایارو ۲۰۱۶) کاتو لؤاینه په ی سندیؤ به رنامه و (رؤجیاری) چه ئالمانیاؤه په ی به لجیکای په ی جاری دوه می په پرتوو که که و ئا به پریزما هه و هؤو و سه رنجه کی

وېم نۆيسى، به لّام به داخۆ ژهرو جه نجالّی و گرفتاری وېم، تاكو نيسه
 بواریو پاك نۆيسكه رژهی و ژه لّاكه رژه يشا نامان.

[۲۰] چه ئه رهنیای ئه لفابیتّی لاتینی په ی زوانی هۆرامی، پېسه و فره و
 زوانه كا جه هانی، ئا پیتی | هېمی كه میانو گرڏو زوانه كانه هامبه شېنی،
 كه به سكریپتی لاتینی منۆیسیا، منیچ مه مان بنه مام پهیره ژكه رډېنه.
 نه ژاچیا نه مه نو، سه ره تا كومه لېڅ هېمی تایبه تی په ی دهنگو (ئا، نه، ئې،
 ئی) تاقیكه رډېڅه، به لّام سه ره نجامو به كار به ریبه نه به ركۆت، كه هه م
 نۆیسته ی هۆرامی-لاتینی قه ره بالّخكه را و هه م ناشیرین و ناقۆلا. تاكو
 دماجار به ئا ئه نجامگیریه یاوانی، كه به ئی جوړه (ئ: ئاوی ← $A\tilde{v}i$ ،
 ئه ډا ← $E\tilde{d}a$ ، ئېگه ← ige ، ئېر ← $\check{E}r$) گونجیاته ر و ئاسانته ر و
 وهش-نۆیس-ته را.

په ی پیته كا ته ری، نزیكته رین هېما چه هېماكا سكریپتی عه ره بی
 هۆر ژچیننه (ج = J ، چ = $\check{C}\check{c}$ ، ح = $\hat{A}\hat{h}$ ، خ = Xx ، ډ = d ، ږ = Rr ، ژ
 = $\hat{Z}\hat{z}$ ، ش = $\hat{S}\hat{s}$ ، ع = $\check{C}\check{c}$ ، غ = $\check{G}\check{g}$ ، ق = Qq ، ځ = $\check{J}\check{j}$ ، ښ = η ، ه = e ،
 و = $\check{V}\check{v}$ ، و = Ww ، ۆ = $\check{U}\check{u}$ ، وو = $\check{W}\check{w}$ ، ۆ = Oo ، ځ = $\check{E}\check{e}$ ، ی = Yy ، ې
 | = $!$))، تاكو به خېرای څېنا لاتینی و عه ره بیبه کی هوش و ناوهزو ئېمه ی
 هۆرامی-زوانېنه په كانگیربیا.

[۲۱] مه به س چه پاشاگه رډانی ئانه نېیا، كه هه ر كه س به دیالېكت، یان
 قسه كه رژه ی ده گاو وېش بنۆیسو، هه ریاسه ئانه یچ نېیا، كه من چه

نۆيستهينه (ڭ، ۋ، ۋ، ڻ، ڦ، ڀ، ڄ، ڇ، ڙ) به كاربهروو، كهسى تهرى ئا پيتا به كارنمه بهرا. مهبهس ئانهنه، كه خهريكا گرڭ كهس پاشايانه به حهزو وېش بپريارى مڌو و گهرهكشا زۋانو لادّهگاكهو وېش كهرق به "زۋانى ستاندارد". به "ماچو" كه رڌهى و "گوران" كه رڌهى زۋانى هورامى پاشاگه رڌانيه نى، ئانه كه كه سانېۋ خهريكو بت-سازيه نى. چه وېشا، "بلقاسم به گى" و ئاماڌه-نه بيبه ي پهبى گفتوگو كه رڌهى چنى كه سانى تهرى و وي زل-زاناي و لووت-به رزى دهسه چنانه (ئيليتگه رى) پاشاگه رڌانى درؤسكه را.

[۲۲] (فه رهنگى هورامى به هورامى ئينته رنييتى) چه ۋه مارو ۲۰۰۸ پهبى ئه رهنياى فه رهنگه بڅو (هورامى - هورامى ئينته رنييتى)، كه پائو هامو اتا هوراميه كاچه نه هامو اتاي كه لهو پرى و سورانى و كرمانجى و زازاى و فارسى و عه رهبى و ئينگليزى و هه ر زۋانېۋى تهر كه به شداريكه رى فه رهنگه كه ي بزانش بنرياره، ئا ۋه لنيازكه رڌه يه هامكات بى چنى ئاشنابيه ي كا ك تاريخى وهيسى و من. كا ك تاريخ به ئوپه پرو دلئسوزى و وبه خشى و هامكاربيؤ ئاماڌه يى وېش نيشاندا و نويسته ي و ئاماڌه كه رڌه ي سكريپتو فه رهنگه كه يش ئو ئه ستو وېش گېرت و به ئا جوره فه رهنگه كه راکو ت .

هه ر ئا كاته و سه ره تاو هه رمانبهنه من به ئا په يلؤا ياۋانى، كه پهبى تو ماركه رڌه ي ۋاچه كا كيپورده ۋه سه رته لى هوراميه په نه ۋازهنه و من

ئەلفابىتو كىبۇردەكېم نىانەرە و كاك تارىقى وەيسى بە سەلىقە و وېش سكرىتپتو كىبۇردەكېش نۆىست و نىبارە.

ئا كىبۇردى دۋى جارى بەركۆتە، جارى يەكەم (۱۷ و ئۆگوستو ۲۰۰۸) سەرو پەپرانە و (فەرەنگى ھۆرامى - ھۆرامى ئىنتەرنىتى) و تەمەنش مەمان تەمەنو فەرەنگەكەى بى. بەلام جاربۇتەر كە پۋژە و فەرەنگەكەى بەنامو (ئىنسىكلۆپىدىيە ھۆرامى) چە رېكۆتو (۱۱ و فېبىرۋەرى ۲۰۱۱) بەركۆتۆ، كىبۇردە ھۆرامىيە سەرتەلەكېچ بەركۆتۆ و دىسان چى مدرای پۋژە و (ئىنسىكلۆپىدىيە ھۆرامى)، كە هامكات چى پۋژبۇ ھۆرامى تەرىچ (بلاگەرى ھۆرامى ، چاتى ھۆرامى) چى بېنى و كىبۇردەكى پەى ئاڭبشاچ نرىببەرە، كىبۇردەكېچ مدرای.

* نامى ئا كەسا، كە كىبۇردبشا ئاماڭبكەرڭبى يان سەرو ئەلفابىتى ھۆرامى نۆىستەنشا و ئەلفابىتشا نىانەرە، چېگەنە بەپاو رېكۆتو بەركۆتەى نۆىستەى و درۆسكەرڭەى كىبۇردەكاشا رېزەكرىنە، مەلبەتە بەپاو ئا زانىارا كە وېشا پەى من كىياستبى.

** چېگەنە من ئامانجدارانە وېم چە بەكاربەرڭەى چەمكە لاتىنىيەكا بواری زانستو زۋانى لامڭەو، چوونكە من پەى خەلكى ھۆرامى-زۋانى منۆىسو و مەر پاسەيچ پەى قسەكەرا و نۆىسەرا و بەكاربەرا كىبۇردەكا دلى تۆرە كۆمەلايەتییەكا منۆىسو، نەك پەى دەسەچنەى

نۆپىستەى ئى بابەتى كۆششكە رەڭدەن پەى درۆسكە رەڭدەى پردۆ
گفتوگ كە رەڭدەى (دىالۆگى) و ورنای دىۋارەكا ۋەرو دەمو
سەرنجداى و پەخنە گېرتەى چە بارەو گرڭو نا پەرسا كە
پەيۋەندىشا بە بوارە گرڭپنەكا كۆمەلپۆۋە ھەن؛ چانىشا
كورلتوور - زۋان - ئەلفابىت - رازۋان - رانۋىس، ھەر پاسە
شۆقىنىزمپۋى زۋانى و فاشىزمى كولتوورىى كە خەرىكا
ناۋچەكەنە پەرەپنە مڭرىق، وى-پەسەنىى (نارسىزمو) نۆپسەرا
سەرو ۋېرانكە رەڭدەى زۋانى و قورخكە رەڭدەى بوارە رىشنۋىرىيەكا.

ئانى كۆمەلپۆۋە نەوۋەشىى ھامچەرخېنى، كە نەببىەى مافو
واناى زۋانى ھۆرامى پەى ھۆرامەكا چە ئىران و عېراق زەمىنەو
سەرهۆرڭاى ئاڭدىشاش درۆسكە رەڭدەن و رۆق بە رۆق ئا دەنگا
بەھېزتەر و فرەتەر كەرۆق، زۋان كەرا بە بەھانە يان دېۋجامەو
ئامانجە رامىارىى و ئاىدىۋلۆجىيەكاشا و چېرو پەرڭدەو داۋازى
مافو واناى زۋانىيەنە وپشا شاراۋە.

تاۋانبار و ھاندەرى يەكەم پەى درۆسببىەى ئا دەنگا، سىستەمى
رامىارىى و دەسەلاتدارى ئىرانى و عېراقىەنى، دماو ئاڭدىشا
دەنگە ناسىونالىست و شۆقىنىستە فارس و سۆرانىيەكېنى،
ھەلپەتە بەببىەى ناھوشىارىى و ۋەشباوۋەرىى دلى ھۆرامى-
زۋانەكانە بە ئا دەنگا و درۆسببىەى چن دەستەىى (كوردايەتى)،
(ھۆرامىچىيەتى) بە زىنۆكە رەڭدەى و تازۆكە رەڭدەى ناھوشىارىى
(جاف) و (گۆران)ى و شانازىكە رەڭدەى بە سەردەمو ملھورىى
بەگلەرا و خاننا، كە شان بە شانو يان ھامكاتو ئىمىراتۆرىيەكا چە
خەلكو ھۆرامانى و ناۋچەكەى ستەمشاكە رەڭدەن